کوردستان

ئۆرگانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

ژمارە ٦١٧

دوو شەممە

١٥ی رەزبەر ١٣٩٢

٧ی ئۆکتۆبر ٢٠١٣

نرخ: ١٥٠ تمەن

kurdistanukurd.com

kurdistanukurd.com

■ دامەزرانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵ دا ■

تەنیا کۆنگرە دەتوانێ گەمارۆکان بەدژی ئێران هەڵوەشێنێتەوە

ڕۆژنامەی «لۆس ئانجلێس تایمز» لە راپۆرتێکدا باس لەوە دەکا: «متمانە نەکردنی کۆنگرەی ئامریکا بە قسەکانی کاربەدەستانی تاران، دەبێتە لەمپەر لەسەر رێگەی دانووستانەکانی دەوڵەتی باراک ئۆباما لەگەڵ رێژیمی تاران».

ئەم رۆژنامەیە باسی لە بوونی کێشەیەکی قووڵ لەنێوان کاربەدەستانی ئامریکا بەنیسبەت دانووستانەکانی ئەم وڵاتە لەگەڵ ڕێژیمی ئێران کردوەو رایگەیاندوە کە باراک ئۆباما بۆ بەرەوپێش بردنی دانووستانە ناوکی‌یەکان لەگەڵ تاران دەبێ لە دوو بەرەدا هەول بدا، یەکێکیان لەسەر مێزی وتووێژ لەگەڵ رێژیمی ئێران ئەوی دیکەشیان لەگەڵ ئەندامانی کۆنگرەی ئەم وڵاتە بۆ قەناعەت پێ هێنانی ئەوان بۆ هەڵوەشاندنەوەی گەمارۆکان لە ئەگەری رێککەوتن لەگەڵ ئێران‌دا.

هەروەها لەم راپۆرتەدا هاتوە تەنیا کۆنگرەی ئامریکا دەتوانێ گەمارۆکان هەڵوەشێنێتەوە هەر بۆیە دەنگ نەدانی ئەندامانی کۆنگرە بە هەڵوەشاندنەوەی گەمارۆکان دەتوانێ هەر چەشنە رێککەوتنێکی دەوڵەتی ئامریکا لەگەڵ رێژیمی ئێران لە سەر پرسی ناوکیی ئێران لەنێو ببا.

پلینۆمی هەشتەمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب:

دەبێ لە هەلومەرجی سیاسیی نوێی ئێران‌دا

دەرفەتەکان بە قازانجی پرسی ڕەوای کورد بقۆزینەوە

حیزبی دیموکراتی کوردستان، لە پێناوی ڕووبەڕوو بوونەوەیەکی وریایانە و واقیعی و شوێندانەر لە گەڵ هەلومەرجی سیاسیی دوای هاتنە سەرکاری حەسەن ڕۆحانی لە ئێران و قۆزتنەوەی دەرفەتە پێشبینیکراوەکان بە قازانجی بەرەوپێشبردنی پرسی نەتەوەیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لەم دوایانە دا زنجیرەیەک کۆبوونەوەی سیاسیی لە ئاستی جۆراوجۆر دا بەڕیوە برد. بۆ بیرووراگۆڕینەوە لەم پێوەندییەدا، ڕۆژانی ٢و٣ی ڕەزبەر، سکرتێری گشتیی حیزب بەڕێز خالید عەزیزی لە گەڵ کادرەکان و پێشمەرگەکانی حیزب کۆ بۆوە. لە ڕۆژانی ٧-٩ی ڕەزبەریش داپلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی بە بەشداریی ئەندامانی ئەسلی، جێگر و ڕاوێژکاری کۆمیتەی ناوەندی و کۆمەڵێک لە سیما ناسراو وتێکۆشەرە لە مێژینەکانی حیزب پێک هات. پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی ئاڵوگۆڕە سیاسییەکانی ئەم دوایانەی ئێرانی لێک دایەوە و لە بەر ڕووناکایی ئەم لێکدانەوەیە، کۆمەڵێک بڕیار و ڕاسپاردەی گرنگی پەسەند کرد کە پێوەندییان بە جۆری تێکۆشان و کاری سیاسیی حیزب لە هەلومەرجی سیاسیی نوێی ئێران دا هەیە.

راگەیەندراو:

لە بارەی پێکهاتنی هەشتەمین پلینۆمی کۆمیتەیی ناوەندیی حیزبی دیموکراتی کوردستان

بە ئاگاداریی هەموو تێکۆشەران، ئەندامان و دۆستانی حیزبی دێموکرات و سەرجەم هۆگران و دڵسۆزانی بزووتنەوەی نەتەوەیی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانی دەگەیەنین کە کۆمیتەی ناوەندیی حیزب لە ڕۆژانی رابردوو دا هەشتەمین پلینۆمی خۆی پێک هێنا.

پلینۆم سەرلە بەیانیی ڕۆژی یەکشەممە ٧ی ڕەزبەر (٢٩ی سێپتامبر) بە بەشداریی ئەندامانی ئەسلی، جێگرو ڕاوێژکاری کۆمیتەی ناوەندیو کۆمەڵێک لە سیما ناسراوەکانی دیموکرات، بە ساتێک بێدەنگیو هەستانە سەر پێ بە نیشانەی ڕێزگرتن لە شەهیدانی کوردستان کارەکانی خۆی دەست پێ کرد. لە سەرەتای کاری پلینۆم دا، بەشداران، دەستووری کاری پلینۆمیان پەسەند کرد.

باس لە هەلومەرجی سیاسیی ناوچە بە گشتیو ئێرانو ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە تایبەتی، یەکەم بابەتی دەستووری کاری ئەم پلینۆمە بوو کە وەک ڕاپۆرتێکی سیاسی لە لایەن سکرتێری گشتیی حیزب بەڕێز خالید عەزیزی پێشکەشی بەشدارانی هەشتەمین پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندی کرا. ئاڵگۆڕەکانی رۆژهەڵاتی نێوەڕاستو ئەو دەرفەتو بەستێنانەی کە بۆ کورد بە گشتی رەخساوە چۆنیان بپارێزیو بەهێزیان بکاتو هەروەها دەوری ئێران لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە پێناو دروست کردنی کێشەو ئاژاوەدا بە مەبەستی نەجاتی خۆی باسی لێکرا.

پلینۆم دواتر چووە سەر هەڵسەنگاندنو تاووتوێکردنی خوێندنەوەو ڕوانینی دەفتەری سیاسیی حیزب بۆ ئاکامەکانی هەڵبژاردنی سەرکۆماری لە ئێرانو ئەو ئاڵوگۆڕانەی لە هەڵوێستو گوتاری کۆماری ئیسلامی لە ئاستی ڕیبەری نیزامو سەرکۆماری نوێ دا، خۆیان نواندوە. یەک لە تێڕوانینەکان لەم پیوەندییە دا، کە کۆدەنگیی بەشدارانی پلینۆمیان لە سەر بوو ئەوە بوو هەر وا کە زۆرینەی دەنگدەرانی ئێران، بۆ پێکهاتنی لانیکەمی گۆڕان لە بارودۆخی زۆر خراپی سیاسیو ئابووریی ئێراندا، ڕێگایەکی دیکە جگە لە هەلبژاردنی حەسەنی رۆحانیان بەدی نەدەکرد، بڕیاربەدەستانی ڕاستەقینەی ئەو نیزامەش بە تایبەتی شەخسی خامەنەیی، بۆ دەربازکردنی رێژیمەکەیان لەو قەیرانو هەڕەشانەی لە ژوورەوەو دەرەوە بەرەوڕوویان ببۆوە،

ل ٤

ئاکارە دێموکراتیکەکانی هەڵبژاردنی پارلمانی هەرێمی کوردستان

٤

هەڵسەنگاندنی ڕەوتی نوێی پێوەندییەکانی ئێرانو ئەمریکا

٥

گەڵاڵەیەکی دزێو لە چاوەڕوانی پەسند کردن‌دا!

٦

راپۆرتێکی شیکاری — ئاماری لە پێوەندی لەگەڵ دۆخی ئابووریی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

٩

ئەگەری دامەزرانی حیزبێکی نوێی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

دوابەدوای ئەوەیکە کاربەدەستانی تاران، لێپرسراوانی «بەرەی یەکگرتووی کورد»یان ئاگادارکردەوە، کە ناتوانن هەر بەو ناوە حیزبێکی نوێی کوردی دابمەزرێنن، ئێستا دەنگۆی دامەزرانی حیزبێکی نوێی کوردی بە ناوی «پارتی یەکگرتووی ماد یان میدیا» بڵاوبۆتەوە.

هەر لەم پێوەندییەدا، حامید فەرازی چالاکی سیاسیو ئەندامی دامەزرێنەری بەرەی یەکگرتووی کورد لە دیمانەیەک لەگەڵ بەشی کوردی رادیۆ دەنگی ئەمریکا رایگەیاند: «وەکو پێشتریش بە ئاگاداری گشتیمان راگەیاندوە، لە ماوەی یەک ساڵی رابردووەوە لە لایەن دەوڵەتەوە، لە لایەن وەزارەتی ناوخۆو دەزگاە ئەمنییەکانەوە چەندین جار بە ئێمە گوتراوە کە بە ناوی بەرەی یەکگرتووی کوردەوە ڕێگای چالاکیو کارمان نییە، لەبەر ئەوەی یەکەم، ئەو کارەی کە ئێمە د ەیکەین لەگەڵ ناوی بەرەدا یەکتر ناخوێننەوە؛ دووهەم لەبەر باسی ناوە کوردیەکەیەتی کە ئەوان دەڵێن ئێمە ڕێگا بە «جریانات»و ڕێکخراوەگەلی قەومی نادەین تاکوو کارو چالاکی ئەنجام بدەن، بۆیە ئێمەش دوای باسو لێکدانەوەیەکی زۆر لە ناو خۆمان‌دا، لە نێوان ئەندامانی دامەزرێنەرو ئەندامانو لایەنگرانی «بەرەی یەکگرتووی کورد» هاتینە سەر ئەو ئەنجامەی لەسەر چەند ناوێکی تازە بیر بکەینەوەو وەکو داوا بە چەند ناوی تازەوە داوایەک بخەینە بەر دەستی وەزارەتی ناوخۆ بە بێ ئەوەی بەرەی کورد هەڵبوەشێتەوە، تاکو بزانین ڕێگای چالاکیمان پێدەدرێت بەو ناوەوە کار بکەینو ئەگەر نا لەسەر هەمان ناوی بەرەی یەکگرتووی کورد بەردەوام بین».

سەرلەنوێ دادگاییکرانەوەی کوردپوورەکان

خوسرەوو مەسعوود کوردپوور، دوو چالاکی مافی مرۆڤی کورد قەرارە لە مانگی خەزەڵوەری ئەمساڵدا دادگایی بکرێنەوە.

خوسرەو کوردپوور، بەڕێوەبەری ئاژانسی هەواڵدەریی موکریان، ڕۆژی ١٧ی رەشەممەی ساڵی رابردوو لە ماڵی خۆی لە شاری مەهاباد دەستبەسەرو بۆ ئیدارەی ئیتلاعاتی ئەم شارە گواسترایەوە، ئەمە لە حاڵێک دایە کە بەدوای بەدواداچوونی بنەماڵەی ناوبراو براکەی دیکەشی بە ناوی مەسعوود دەسبەسەر کرا.

ئەم دوو چالاکەی مافی مرۆڤ پاش نزیک بە ٤ مانگ لە گرتنگەی ئیتلاعات لە شاری مەهابادو ورمێ رۆژی چوارشەممە، ٥ی پووشپەڕ بۆ زیندانی ناوەندیی شاری مەهاباد گواسترانەوەو هەروەها رۆژی چوارشەممە ١٤ی گەلاوێژ، یەکەمین کۆبوونەوەی دادگایی کردنیان لە لقی یەکی دادگای شۆڕش لە شاری مەهاباد بە سەرۆکایەتیی قازی جەوادی کیا بەڕێوەچوو.

عەباس جەماڵی پارێزەری ئەم دوو چالاکە بە هەواڵدەریی هێرانای راگەیاند کە کۆبوونەوەی دادگایی کردنی ئەم بەندکراوانە قەرارە رۆژی ٦ ی خەزەڵوەر بەڕێوەبچێ. ناوبراو دەڵێ دادگا پێشتر دانانی بارمتەی لەوان قەبووڵ نەکرد، تەنانەت پارێزەرانی پەروەندە بە قازیی دادگایان گوت، لانیکەم با مەسعوود ئازاد بکرێ چوونکە تۆمەتەکانی ناوبراو سووکترن، بەڵام قازی ملی بۆ ئەو داوایەش نەدا.

ناوبراو لە کۆتاییدا وەبیری هێنایەو کە ئەمە دوایین کۆبوونەوەی دادگایی کردنو بەرگریی کردنی پارێزەران دەبێ.

كۆبوونه‌وه‌ی نوێنه‌رایه‌تیی حكوومه‌تی هه‌رێمی كوردستان له‌ چوارچێوه‌ی كۆنفرانسی ساڵانه‌ی حیزبی كرێكارانی بریتانیا

نوێنه‌رایه‌تی حكوومه‌تی هه‌رێمی كوردستان له‌ بریتانیا دوانیوه‌ڕۆی ڕۆژی دووشه‌ممه‌، ١ی ڕه‌زبه‌ر كۆبوونه‌وه‌یه‌كی له‌ژێر ناوی هه‌رێمی كوردستان‌و ئاسایشی وزه‌ و سیاسه‌تی نێوده‌وڵه‌تی به‌ به‌شداری‌و بانگهێشت له‌ چه‌ندین كه‌سایه‌تیی سیاسی كورد و بیانی پێك هێنا.

ته‌وه‌ره‌كانی ئه‌و سمینار و كۆبوونه‌ویه‌ ته‌رخان كرابوو بۆ باس له‌ سه‌ر پێشكه‌وتنه‌كانی بواری وزه‌، به‌ تایبه‌ت نه‌وت و گاز له‌ كوردستان‌و ئه‌و پێشكه‌وتنانه‌ی كه‌ له‌و بواره‌دا هاتوونه‌ دی.

شایانی باسه‌ مه‌ولوود سواره‌ ئه‌ندامی ڕێبه‌ریی حیزب و نوێنه‌ری حیزب له‌ بریتانیا له‌ میانه‌ی كۆبوونه‌وه‌كاندا توانی له‌گه‌ڵ به‌شێك له‌ به‌شداربووان‌و هه‌روه‌ها له‌گه‌ڵ وه‌زیرانی سێبه‌ری حیزبی كرێكاری بریتانیا چاوپێكه‌وتن بكا.

كۆبوونه‌وه‌ی سكرتێری گشتیی حیزب بۆ باس له‌ باسه‌كانی پلینۆمی هه‌شته‌می حیزب

كۆمیسیۆنی لێكۆڵینه‌وه‌و فێركردنی حیزبی دێموكڕاتی كوردستان دوای كۆتایی پلینۆمی هه‌شته‌می حیزبی دێموكڕاتی كوردستان كۆبوونه‌وه‌یه‌كی بۆ سكرتێری گشتیی حیزبی دێموكڕات به‌ مه‌به‌ستی تیشك خستنه‌ سه‌ر باسه‌كانی دوایین پلینۆمی كومیته‌ی ناوه‌ندی پێك هێنا.

له‌و كۆبوونه‌وه‌یه‌دا كه‌ پێش‌نیوه‌ڕۆی ڕۆژی شه‌ممه‌، ١٣ ی ڕه‌زبه‌رو به‌به‌شداریی سه‌دان كه‌س له‌ كادرو پێشمه‌رگه‌كان له‌ ساڵۆنی كۆبوونه‌وه‌كانی حیزب به‌ڕێوه‌ چوو، كاك خالید عه‌زیزی باسێكی گشتی له‌ سه‌ر ئاڵوگۆره‌ سیاسی‌یه‌كانی ئێران‌و ناوچه‌و، هه‌روه‌ها باس‌و ته‌وه‌ری كارو چالاكیی هه‌شته‌مین پلێنۆمی حیزب پێشكێش كرد.

كاك خالید عه‌زیزی له‌ سه‌ره‌تای باسه‌كه‌ی‌دا به‌ گرینگیدان به‌و ئاڵوگۆڕه‌ نوێیانه‌ی له‌ ئێران‌و مه‌یدانی سیاسیی ئه‌و وڵاته‌ له‌ دوای هه‌ڵبژاردنه‌كانی سه‌رۆك كۆماری‌و ئاڵوگۆر له‌ ڕوانین‌و مامه‌ڵه‌ی ده‌وڵه‌تی نوێ بۆ چاره‌سه‌ری كێشه‌ی ئه‌تومی‌و ئابووریی وڵاته‌كه‌ی‌و پێداچوونه‌ به‌ پێوه‌ندیی خۆیان له‌گه‌ڵ دنیای ده‌ره‌وه‌ هاتوونه‌ته‌ پێش، گوتی: ئه‌و ئاڵوگۆڕانه‌ی هه‌م بۆ كۆماری ئیسلامی وه‌ك ده‌وڵه‌ت به‌ قازانجه‌و هه‌م بۆ خه‌ڵك، ئه‌گه‌ر كۆماری ئیسلامی ده‌توانێ به‌و ئاڵوگۆڕانه‌ كۆمه‌ڵێك قه‌یران له‌سه‌ر خۆی تێپه‌ڕێنێ‌و خۆی له‌ چه‌قی ڕووداوو باسه‌ سیاسی‌یه‌كانی دنیادا ببینێته‌وه‌؛ بۆ خه‌ڵكیش له‌و بواره‌وه‌ گرینگه‌ كه‌ مادام باسی ئێران دێته‌ گۆڕێ، ئاوریكیش له‌ بارودۆخ‌و پرسه‌كانی ئه‌وان بدرێته‌وه‌، گرینگ ئه‌وه‌یه‌ كه‌ له‌و نێوه‌دا كێ زیاتر ئاڵوگۆره‌كان له‌ خزمه‌ت به‌رژه‌وه‌ندیی خۆی‌دا به‌كار دێنێ.

سكرتێری گشتیی حیزبی دێموكڕاتی كوردستان له‌ پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ بارودۆخی سیاسیی ئێران‌دا گوتی له‌ ئێران له‌ جێ‌دا بێ له‌به‌رچاوگرتنی ئه‌وه‌ی كێ سه‌ركۆماره‌و جیاوازیی ڕه‌فتاری ئه‌حمه‌دی‌نژادو ڕووحانی چۆنه‌و له‌چی دایه‌، به‌ڵام له‌ ڕه‌هه‌ندی گشتیی خۆی‌دا ئه‌و حه‌قیقه‌ته‌ ده‌رده‌كه‌وێ كه‌ هه‌موو ئۆپۆزیسیۆنی كۆماری ئیسلامی له‌ خانه‌ی ڕووخاندنی ئه‌و ڕێژیمه‌دا نه‌یتوانیوه‌ ئاڵترناتیوێك وه‌ك مه‌وزووع بێنێته‌ به‌رباس‌و جێی بخا؛ هه‌ر بۆیه‌ش ئه‌وه‌ وا ده‌خوازێ كه‌ ئێمه‌ وه‌ك كورد له‌گه‌ڵ كۆماری ئیسلامی، ڕێبه‌ران‌و به‌ڕێوه‌به‌رانی ئه‌و ده‌سه‌ڵاته‌ وه‌ك ئه‌و جۆره‌ی كه‌ هه‌ن به‌ره‌وڕوویان بینه‌وه‌، ڕاست وه‌ك ئه‌و جۆره‌ی ئه‌وان به‌پێی به‌رژه‌وه‌ندییه‌كانیان بۆ مانه‌وه‌ی ده‌سه‌ڵاته‌كه‌یان به‌ره‌وڕووی كۆمه‌ڵگای جیهانی ده‌بنه‌وه‌.

كاك خالید عه‌زیزی به‌ خوێندنه‌وه‌یه‌ك له‌ بارودۆخی سیاسی‌و ئابووریی ئێستای ئێران‌و ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ری پاشه‌كشه‌ی ئه‌و وڵاته‌ له‌ په‌روه‌نده‌ ئه‌تومی‌یه‌كه‌ی‌و سازان له‌گه‌ڵ دنیای ده‌ره‌وه‌، ده‌رفه‌تێك بۆ ڕزگاریی خۆیان له‌و قه‌یرانانه‌ پێك بێنێ له‌ ئێستادا ده‌ست‌و پێیان به‌ستوه‌و به‌ توندی تێیان كه‌وتوه‌، ئه‌وه‌ش ده‌رفه‌ت‌و بوار بۆ كۆمه‌ڵێك باس‌و پرسی دیكه‌ بۆ خه‌ڵكی ئێران‌و كورد بێنێته‌ پێش كه‌ ئێمه‌ ده‌بێ بیانبینین‌و كاریان له‌سه‌ر بكه‌وین.

سكرتێری گشتیی حیزبی دێموكڕات ڕوونی كردوه‌ كه‌ حیزبی دێموكڕات له‌ بارودۆخی ئێستادا له‌ هه‌وڵی دروستكردنی ده‌رفه‌ت‌و مه‌جال دایه‌و ده‌یه‌وێ هه‌موو ئه‌و ده‌رفه‌ت‌و مه‌جالانه‌ش ببینێته‌وه‌و له‌ سه‌ر بنه‌مای به‌رژه‌وه‌ندیی خه‌بات‌و ویستی كۆمه‌ڵانی خه‌ڵكی كوردستان كاریان تێدا بكا.

كاك خالید له‌و به‌شه‌ی قسه‌كانی‌دا به‌ خوێندنه‌وه‌یه‌ك بۆ قورسایی‌و پێگه‌ی حیزبی دێموكڕات له‌ نێو خه‌ڵكه‌كه‌ی خۆی‌دا و هه‌ڵسه‌نگاندنی بارودۆخی ئۆپۆزیسیۆنی تاراوگه‌نشینی كۆماری ئیسلامی له‌ ده‌ره‌وه‌ی وڵات‌و، له‌ ئاراده‌نه‌بوونی ئاڵترناتیڤێك بۆ ڕووخاندنی كۆماری ئیسلامی هاته‌ سه‌ر لێكدانه‌وه‌ی پرسی كورد له‌ ڕۆژهه‌ڵاتی كوردستان‌و گوتی كورد له‌ ئێران ماوه‌ی زیاتر له‌ ٣٥ ساڵه‌ شوناس‌و هۆوییه‌تی خه‌باتكارانه‌ی خۆی پاراستوه‌و له‌ ئاستی ناوچه‌ییش‌دا پرسی كورد له‌ ڕۆژه‌ڤ دایه‌و چوونه‌پێشیی پرسی كورد له‌ توركیه‌، سووریه‌و عێراق هه‌موو به‌ ده‌رفه‌تێك بۆ كوردی ڕۆژهه‌ڵات داده‌نرێ، كه‌واته‌ پێویسته‌ كه‌ به‌ له‌به‌رچاو گرتنی ئه‌و ڕاستی‌یانه‌ كۆماری ئیسلامی به‌ چالیش بكێشرێ.

سكرتێری گشتیی حیزبی دێموكڕاتی كوردستان له‌ كردنه‌وه‌ی ئه‌و باسه‌دا تیشكی خسته‌ سه‌ر ئاسته‌نگ‌و ده‌رفه‌ته‌كان له‌و پێناوه‌داو، گوتی ده‌رفه‌ت‌و مه‌جاله‌كان ئه‌وه‌ن كه‌ به‌ خۆشی‌یه‌وه‌ پرسی نه‌ته‌وه‌یی و خه‌باتی نه‌ته‌وه‌یی له‌ نێوخۆی كوردستان‌و وڵاتانی ده‌وروبه‌ر كه‌ كوردیان تێدایه‌ له‌ گۆڕێ دایه‌و، له‌ نێوخۆی كوردستانیش سه‌ره‌ڕای سیاسه‌تی زه‌بروزنگو گرتن‌و كوشتن‌و ئێعدام خه‌ڵك له‌ خه‌باتی خۆی نه‌وه‌ستاوه‌و، ته‌نانه‌ت له‌ پارێزگاكانی خوارووی كوردستانیش ڕۆژبه‌ڕۆژ زیاتر خه‌ڵك خۆیان له‌ تیكۆشان‌و خه‌باتی نه‌ته‌وه‌یی‌دا ده‌بیننه‌وه‌و، ئه‌زموونی هه‌رێمی كوردستان‌و ئاڵوگۆره‌كان له‌ ناوچه‌و له‌ هه‌موویان گرینگتر ئێعتبارو ڕابردووی دره‌وشاوه‌ی خه‌بات‌و تێكۆشانی حیزبی دێموكرات هه‌موو ئه‌و ده‌رفه‌ته‌ باشانه‌ن كه‌ حیزب كاریان له‌ سه‌ر ده‌كا.

كاك خالید عه‌زیزی له‌و به‌شه‌ی باسه‌كه‌ی‌دا ئاماژه‌ به‌ ئاسته‌نگه‌كانی به‌رده‌م خۆدیتنه‌وه‌ی كارا له‌ بارودۆخی ئێستاو قۆستنه‌وه‌ی ده‌رفه‌ته‌كان كردو لێك‌بڵاوی‌و لێكترازانی هێزه‌ سیاسی‌یه‌كانی ڕۆژهه‌ڵاتی كوردستانی به‌ كۆسپی هه‌ره‌ سه‌ره‌كی له‌و مه‌یدانه‌ دانا. سكرتێری گشتیی حیزب تیشكی خسته‌ سه‌ر ئه‌وه‌ی زۆر جار ده‌بینین ئێمه‌ گوتارو خوێندنه‌وه‌یه‌كی ئه‌مڕۆیی، وه‌ڵامده‌رو پێشكه‌وتوومان هێناوه‌ته‌ به‌ر باس كه‌ جێی سه‌رنجی به‌رینی كۆمه‌ڵانی خه‌ڵك بووه‌، به‌ڵام ڕه‌قابه‌ت‌و ململانێ‌و نالێكی حیزبه‌كان نه‌یهێشتوه‌ ئه‌و گوفتومان‌و خوێندنه‌وه‌ سیاسی‌یانه‌ له‌ مه‌یدانی ماددیی سیاسی‌دا كاریان له‌سه‌ر بكرێ‌و شوێن چاره‌سه‌ری ئه‌و ئاسته‌نگه‌، به‌ تایبه‌ت له‌گه‌ڵ لایه‌نی دیكه‌ی حیزبی دێموكڕات دا كه‌ به‌ داخه‌وه‌ تا ئێستا وه‌ڵامی ئه‌وتۆی پێ نه‌دراوه‌ته‌وه‌.

نه‌بوونی پێوه‌ندی‌و گوفتومانێكی هاوبه‌شی گشتگیر له‌ نێوان ئۆپۆزیسیۆنی كورد له‌گه‌ڵ كۆمه‌ڵانی خه‌ڵك له‌ نێوخۆی وڵات‌و له‌گه‌ڵ یه‌كتر له‌ هه‌موو چین‌و توێژه‌كان یه‌كێكی دیكه‌ له‌و ئاسته‌نگانه‌ بوو كه‌ كاك خالید عه‌زیزی پرژایه‌ سه‌ری‌و له‌و پێوه‌ندی‌یه‌دا ئاماژه‌ی به‌ هه‌وڵ‌و به‌رنامه‌و چالاكی‌یه‌كانی حیزب بۆ جێخستنی ئه‌و گوتاره‌ هاوبه‌شه‌دا كرد تا ته‌عه‌سوبه‌ ناوچه‌یی‌و ئایینی‌و جۆراوجۆری‌یه‌كانی دیكه‌ پرسی كورد له‌

له‌سه‌ر پرسه‌ سیاسی‌یه‌كانمان دابنێن‌و به‌سته‌رسازییان بۆ بكرێ‌و بیبه‌ینه‌ نێو خه‌ڵك.

سكرتێری گشتیی حیزب له‌و به‌شه‌دا ئاماژه‌ به‌ هه‌وڵی بێ‌وچان‌و به‌رپرسانه‌ی حیزبی دێموكڕات بۆ نێوڕۆكی نه‌ته‌وه‌یی خۆی‌دا كاڵ نه‌كه‌نه‌وه‌، بگره‌ تۆخترو ده‌وڵه‌مه‌ندتری بكه‌ن.

جه‌ختكردنه‌وه‌ له‌سه‌رخوڵقاندنی هه‌ل‌و گرینگیی قۆستنه‌وه‌ی هه‌ل‌و مه‌جاله‌كان له‌ نێوخۆی ڕۆژهه‌ڵاتی كوردستان‌و ئێران، ئه‌رك وه‌خۆگریی هه‌موو حیزب‌و لایه‌نه‌ سیاسی‌یه‌كان له‌ پێناو به‌رژه‌وه‌ندیی باڵای نه‌ته‌وه‌یی، كۆنگره‌ی نه‌ته‌وه‌یی‌و سیاسه‌تی حیزب له‌هه‌مبه‌ر گوتاری ئه‌و كۆنگره‌یه‌و پێوه‌ندیی حیزبه‌ سیاسی‌یه‌كان له‌گه‌ڵ یه‌كترو كۆمه‌ڵێك باسی نێوخۆیی‌و ته‌شكیلاتی به‌شه‌كانی دیكه‌ی قسه‌كانی سكرتێری گشتیی حیزبی دێموكڕات له‌و كۆبوونه‌وه‌یه‌ بوون.

شایانی باسه‌ به‌شێكی دیكه‌ی كاتی ئه‌و كۆبوونه‌وه‌یه‌ بۆ پرسیارو تێبینیی به‌شدارانی كۆبوونه‌وه‌كه‌ ته‌رخان كرابوو كه‌ دواتر پرسیاری به‌شداران له‌لایه‌ن سكرتیری گشتیی حیزبه‌وه‌ وه‌ڵام درانه‌وه‌.

كۆبوونه‌وه‌یه‌كی مه‌شوه‌ره‌تیی ده‌فته‌ری سیاسیی حیزبی دێموكرات له‌ گه‌ڵ كادرو پێشمه‌رگه‌كانی حیزب

به‌ مه‌به‌ستی تاوتوێ كردنی بارودۆخی سیاسیی ئه‌مڕۆی ئێران و چۆنیه‌تی خوێندنه‌وه‌ی حیزبی دێموكراتی كوردستان، ده‌فته‌ری سیاسیی حیزب كۆبوونه‌وه‌یه‌كی مه‌شوه‌ره‌تی له‌ گه‌ڵ كادره‌كانی حیزب پێك هێنا.

پیشنیوه‌ڕۆی ڕۆژی سێشه‌ممه‌، رێكه‌وتی ٢ی ره‌زبه‌ر به‌ ئاماده‌بوونی به‌ڕێز سكرتێری حیزبی دێموكراتی كوردستان، كاك خالید عه‌زیزی و ئه‌ندامانی ده‌فته‌ری سیاسیی حیزب، كۆبوونه‌وه‌یه‌كی مه‌شوه‌ره‌تی سه‌باره‌ت به‌ بارودۆخی سیاسیی ئه‌مرۆی ئێران و چۆنیه‌تی خوێندنه‌وه‌و هه‌ڵوێستی حیزبی دێموكراتی كوردستان بۆ ده‌یان كه‌س له‌ كادره‌كانی حیزب پێك هات.

له‌ سه‌ره‌تای كۆبوونه‌وه‌كه‌دا به‌ڕێز كاك خالید عه‌زیزی، سكرتێری گشتیی حیزب له‌ پێوه‌ندی له‌ گه‌ڵ دوایین گۆڕانه‌ سیاسییه‌كان له‌ ئێران دوای هاتنه‌ سه‌ركاری ده‌وڵه‌تی حه‌سه‌ن رووحانی قسه‌ی بۆ كادره‌كانی حیزب كرد.

به‌ڕێز عه‌زیزی به‌ خوێندنه‌وه‌یه‌كی واقعبینانه‌ له‌ گۆره‌پانی سیاسیی ئه‌مڕۆی ئێران و هه‌نگاوه‌كانی ده‌وڵه‌تی نوێی ئێران له‌ چوارچێوه‌ی دروشمه‌كانی سه‌رده‌می پڕوپاگاندای هه‌ڵبژاردنه‌كانی دوایین خولی هه‌ڵبژاردنه‌كانداو هه‌روه‌ها روانینی گومه‌ڵگای جیهانی بۆ ده‌وڵه‌تی نوێ له‌ تاران و هێنانه‌ ئارای ئه‌گه‌ره‌ سیاسییه‌كانی له‌ داهاتووی ئێران دا، داوای له‌ كاده‌ركانی حیزبه‌كه‌ی كرد كه‌ به‌ وردبینییه‌وه‌ به‌دواداچوونی رووداوه‌كان بكه‌ن و ڕێبه‌ریی حیزب له‌ بیروبۆجوونه‌كانیان ئاگادار بكه‌نه‌وه‌.

عه‌زیزی له‌ به‌شێكی دیكه‌ی قسه‌كانی‌دا به‌ باس كردن له‌ رۆڵی گرێنگی كادره‌كانی حیزب له‌ كاروباری حیزبی و تێكۆشانی نه‌ته‌وه‌یی خۆیان‌دا، داوای لێكردن كه‌ به‌رپرسانه‌ هه‌وڵ بده‌ن رۆژانه‌و به‌ وردبینیه‌وه‌ به‌دواداچوونی رووداوه‌ سیاسی و كۆمه‌ڵایه‌تییه‌كانی ئێران و كوردستان بكه‌ن و له‌ پێناو چۆنیه‌تی خوێندنه‌وه‌ و هه‌ڵوێستی حیزبه‌كه‌یان‌دا یارمه‌تی و هاركاریی فكریی ده‌فته‌ری سیاسی و كۆمیته‌ی ناوه‌ندیی حیزبه‌كه‌یان بكه‌ن.

له‌ به‌شێكی دیكه‌ی كۆبوونه‌وه‌ مه‌شوه‌ره‌تییه‌كه‌دا، به‌شێكی به‌رچاو له‌ كاده‌ركانی حیزب وێڕای ده‌ربڕینی سپاس و پیزانین له‌ ده‌فته‌ری سیاسیی حیزبه‌كه‌یان كه‌ هه‌میشه‌ هه‌وڵی داوه‌ راوێژ و مه‌شوه‌ره‌تیان پێ بكا، بیروبۆچوونه‌كانی خۆیان له‌ سه‌ر قسه‌كانی سكرتێری حیزب كاك خالید عه‌زیزی ده‌ربڕی و له‌و پێوه‌ندییه‌دا ئازادانه‌و راشكاوانه‌ راو بۆچوونه‌كانی خۆیان خسته‌ ڕوو.

له‌ درێژه‌ی مه‌شوه‌ره‌تی ده‌فته‌ری سیاسیی حیزبی دێموكراتی كوردستان له‌ گه‌ڵ به‌ده‌نه‌ی حیزب‌دا رۆژی چوارشه‌ممه‌، ٣ی ره‌زبه‌ر به‌ڕێز سكرتێری گشتیی حیزب، هه‌ر سه‌باره‌ت به‌ بارودۆخی سیاسیی ئه‌مرۆی ئێران، چۆنیه‌تی خوێندنه‌وه‌و هه‌ڵوێستی حیزبی دێموكراتی كوردستان كۆبوونه‌وه‌یه‌كی بۆ ده‌یان كه‌س له‌ پێشمه‌رگه‌كانی حیزب پێكهێنا.

به‌ڕێوه‌چوونی سمینارێك له‌ ژێر ناوی «شوناسی نه‌ته‌وه‌یی و به‌رژه‌وه‌ندی نه‌ته‌وه‌یی»

پێش‌نیوه‌ڕۆی ڕۆژی دووشه‌ممه‌؛ كۆمیسیۆنی په‌روه‌رده‌ی حیزبی دیمۆكراتی كوردستان، سمینارێكی له‌ ژێر ناوی «شوناسی نه‌ته‌وه‌یی» و «به‌رژه‌وه‌ندیه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌كان» بۆ هه‌ركام له‌ به‌ڕێزان ئیقباڵ سه‌فه‌ری ئه‌ندامی، كومیته‌ی ناوه‌ندیی حیزبی دیمۆكراتی كوردستان و ئارش لوڕستانی، چالاكی سیاسی، به‌ڕێوه‌برد.

له‌ پانێلی یه‌كه‌می سمیناره‌كه‌ له‌ ژێر ناوی «شوناسی نه‌ته‌وه‌یی»، ئیقباڵ سه‌فه‌ری به‌ خستنه‌ڕووی پێناسه‌ی نه‌ته‌وه‌ و شوناسی نه‌ته‌وه‌یی، واته‌ كۆمه‌ڵه‌ خه‌ڵكانێك به‌ نه‌ژاد، به‌رژه‌وه‌ندی و مێژووی هاوبه‌شه‌وه‌ كه‌ فاكته‌ری به‌رهه‌مهێنان و به‌رهه‌مهێنانه‌وه‌ له‌ گرینگترین به‌شه‌كانیه‌تی؛ په‌ڕژایه‌ سه‌ر فاكته‌ره‌كانی پێكهێنه‌ری شوناسی نه‌ته‌وه‌یی واته‌ مێژوو، كولتوور، دابونه‌ریت، به‌رژه‌وه‌ندییه‌ هاوبه‌شه‌كان، زمان و بوونی ئێتنیكه‌ جیاوازه‌كان. به‌ڕێزیان به‌ جه‌خت كردن له‌سه‌ر فاكته‌ری شه‌شه‌م واته‌، ئێتنیك (قه‌وم)ه‌ جیاوازه‌كان، ئه‌م فاكته‌ره‌یان وه‌ك ستوونی سه‌ره‌كی شوناسی نه‌ته‌وه‌یه‌ له‌قه‌ڵه‌م دا. ئیقباڵ سه‌فه‌ری له‌ به‌شێكی دیكه‌ له‌ وته‌كانی‌دا، ئاماژه‌ی به‌ پێنج قه‌یرانی شوناسی، به‌تایبه‌تی شوناسی تاكی كورد، كه‌ بریتیه‌ له‌ شوناسی جوغرافیایی، ره‌وایی، به‌شداری، ده‌ست‌ڕۆیشتوویی و ئاماده‌یی و هزر و بیركردنه‌وه‌، كرد. له‌ به‌شی كۆتایی ئه‌م برگه‌یه‌ له‌ سمیناره‌كه‌دا، سه‌فه‌ری به‌ ئاماژه‌ به‌ چه‌مكه‌كانی دیمۆكراسی، سوسیالیزم و لیبرالیزم و پێناسه‌ی نوێی ئه‌م چه‌مكانه‌ له‌ قاڵبی شوناسی نه‌ته‌وه‌یی و له‌سه‌رتردانانی پێناسی نه‌ته‌وه‌یی له‌ هه‌ر دۆخێك‌دا و هه‌روه‌ها ئاماژه‌یه‌كی كورت به‌ كۆنگره‌ی نه‌ته‌وه‌یی و هه‌ڵسه‌نگاندنی لایه‌نه‌ به‌هێز و لاوازه‌كانی، كۆتایی به‌ وته‌كانی هێنا.

له‌ پانێلی دووه‌م‌دا ئاره‌ش لوڕستانی به‌ خستنه‌ڕووی به‌رژه‌وه‌ندییه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌كان له‌سه‌ر به‌ستێنی شوناسی نه‌ته‌وه‌یی و به‌ سه‌رنجدان به‌ سێ فاكته‌ری جوغرافیا، مێژوو و كولتوور، جه‌ختی له‌سه‌ر ئه‌وه‌ كرده‌وه‌ كه‌ به‌رژه‌وه‌ندییه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌كان و جوغرافیای كوردستان له‌ ماكۆوه‌ هه‌تا لوڕستان، ده‌بێ به‌ شێوازێكی ورد پێناسه‌ بكرێ و له‌ زه‌ینی تاكی كورددا جێ‌بخرێ. ناوبراو له‌ به‌شێكی دیكه‌ له‌ وته‌كانی‌دا په‌ڕژایه‌ سه‌ر سێ بیاڤی به‌رژه‌وه‌ندییه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌ نه‌گۆڕه‌كان (بنه‌ڕه‌تی‌یه‌كان)، به‌رژه‌وه‌ندییه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌ درێژخایه‌نه‌كان (ستراتژیك)، به‌رژه‌وه‌ندییه‌ كورتخایه‌نه‌كان (تاكتیكی) و پێی‌وابوو كه‌ ده‌بێ به‌رژه‌وه‌ندییه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌كان له‌م سێ بیاڤه‌دا تاوتوێ بكرێن، تاكوو كورد له‌ پڕۆسه‌ی سیاسی‌دا، تێچووی نائاسایی به‌سه‌ردا نه‌سه‌پێ.

لوڕستانی له‌ درێژه‌ی وته‌كانی‌دا گوتی: « به‌رژه‌وه‌ندییه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌یه‌كان ده‌بێ ببێته‌ پێوه‌ری به‌شداری و هاوكاری نێوان حیزب و لایه‌نه‌ سیاسییه‌كان»، چونكه‌ ته‌نیا فاكته‌رێك كه‌ له‌ باری مێژوویی‌یه‌وه‌ توانیویه‌تی حیزب و لایه‌نه‌ سیاسییه‌كانی كوردستان بخاته‌ ناو پرۆسه‌ی به‌شداری كردنه‌وه‌، فاكته‌ری ناسیۆنالیزمی كورد و شوناسی نه‌ته‌وه‌یی كورد بووه‌. له‌ كۆتایی‌دا ناوبراو، ئاماژه‌ی به‌ ئاسته‌نگ و ململانێی لایه‌نه‌ شوناس‌خوازه‌كان، به‌تایبه‌تی پاش لێكهه‌ڵوه‌شانی بلووكی رۆژهه‌ڵات كرد و له‌و نێوه‌ش‌دا په‌ڕژایه‌ سه‌ر شێوازی پێكه‌وه‌هه‌ڵكردنی حیزب و لایه‌نه‌ شوناس‌خوازه‌كان له‌گه‌ڵ لایه‌نه‌ نه‌ریتییه‌كان و جووڵانه‌وه‌ كۆمه‌ڵایه‌تییه‌كانی نه‌سڵی نوێ. له‌ كۆتایی سمیناره‌كه‌ش‌دا، به‌شداران بیروبۆچوون و پرسیاره‌كانی خۆیان هێنایه‌ گۆڕێ، كه‌ له‌ لایه‌ن هه‌ركام له‌ كۆڕگێڕه‌كانه‌وه‌ وڵامیان درایه‌وه‌.

بەشداری هەیئەتێکی حدک لە کۆنفرانسی پارتی یەکێتی دیموکراتی کوردستان لە وڵاتی سوئید

هەیئەتێکی بەشی پەیوەندییەکانی کومیتەی سۆئێدی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە سەر بانگهێشتی ڕەسمیی پارتی یەکیەتیی دیموکراتی کوردستان» پە یە دە»، لە کۆنفرانسی لقی سۆئێدی ئەو حیزبە بۆ کۆنگرەی دووی پارتەکەیاندا بەشداری کرد.

ئەو کۆنفرانسە کە ڕۆژی یەکشەممە، ٣١ ی خەرمانان لە شاری ئۆپسالای سۆئێدو بە بەشداریی زۆربەی هەرە زۆری حیزب و ڕێکخراوە کوردستانییەکانی هەرچوار پارچەی کوردستان و ئەندامانی پەیەدە دەستی پێکردو لە سەرەتای کاری کۆنفرانس دا پەیامی پارتو ڕێکخراوە کوردستانییەکان خوێندرایەوە. لەو بەشە دا سەید عەزیز نژادیان پەیامی کومیتەی سۆئێدی حیزبی دیموکراتی کوردستانی پێشکەش کرد کە ئاماژەی بەو ئاڵوگۆرەکان کرد کە لە ناوچەی خۆرهەڵاتی نێوەڕاستدا هاتۆتە ئاراوەو ئەوەی بە فاکتەرێکی بەهێز زانی بۆ ئەوەی کە کوردیش وەک هەموو نەتەوەکانی دیکە ببێتە خاوەن وڵات و کیانی سەربەخۆ. عەزیز نژادیان هێنانە دیی ئەو ئامانجەی بە یەکڕیزیو یەکگرتوویی حیزب و ڕێکخراو و کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بە هەموو بیرو بۆچوون جیاوازەکانەوە بەستەوە و ئاواتی سەرکەوتنیشی بۆ کۆنگرەی دووی پارتی دیموکراتی خۆرئاوای کوردستان خواست.

کاروچالاکییەکان لە دەرەوەی وڵات

ئاڵمان

بەڕێوەچوونی کۆنفرانسی کۆمیتەی گشتیی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان

کۆنفرانسی کومیتەی گشتیی حیزب دیموکراتی کوردستان لە ئاڵمان ڕۆژی یەکشەممە، ٧ی ڕەزبەر بە بەشداری زۆرینەی ئەندامانی حیزبی دیموکرات لەو وڵاتە لە شاری فرانکفورت بەڕێوە چوو.

لەلایەن بەرپرسی کومیتە، ڕاپۆرتی کاری کومیتەی ئاڵمان لە نیوان دوو کۆنفرانسدا پێشکەش کرا کە کارو تێکۆشانی ئەو ماوەیەی کومیتەی لە خۆوە گرتبوو. دواتر هەرکام لە ئەندامانی کومیتەو بەرپرسی بەشی تەشکیلات، پێوەندیەکان، ماڵیو کۆمەڵایەتی تیشکیان خستەسەر کارو چالاکیەکانیانو بەشدارانی کۆنفرانسەکەیان لێئاگادار.

پاشان ئەندامانی حیزب لە ئاڵمان، ڕاپۆرتی کومیتەیان خستە بەر باسو وتوویژو بە لێکدانەوەیان، خاڵە بە هێزو لاواز و کەم وکورپەکانیان دەست نیشان کردو بۆ ئەوەی لە داهاتوودا کارەکان بە شێوەیەکی باشتر بەڕێوە بچێ، زۆر پێشنیاری بەسوودیان بۆ تێپەڕ بوون لە کەندو کۆسپەکان خستە ڕوو.

بەشی دووهەمی کاری کۆنفرانس بۆ وتاری هاشم ڕۆستەمی، نوێنەری کومیتەی گشتی دەرەوەی حیزبی دیموکرات تەرخان کرا.

هاشم ڕۆستەمی لە وتارەکەیدا تیشکی خستە سەر هەلومەرجی خەباتی نەتەوی کورد بە گشتیو حیزبی دیموکرات بە تایبەتی.

هاشم ڕۆستەمی لە پێوەندی لەگەڵ هەڵبژاردنی هەرێمی کوردستان و چۆنیەتیی بەڕێوە چوونی ئەو هەڵبژاردنانە باسێکی تێرو تەسەلی هێنایە ئاراوە و تێیدا سەرکەوتنی گەلی کوردی و ڕادەی ئاگاهی و پێشکەوتنی مەدەنی لە ئاستی نێونەتەوەییدا، بەرجەستە کرد.

هاشم ڕۆستەمی لە بەشێکی دیکەی وتارەکەیدا، باسی لە هەڵبژاردنی ئەو دواییانەی سەرۆککۆماری لە ئێران کردو بە ئاماژە بە چۆنیەتیی هەڵبژێرانی حەسەن ڕووحانی گوتی ئێمە وەک گەلی کورد لە ڕۆژهەڵات، لەگەڵ حکومەتی ناوەندی لەسەر پێشێل کردنی مافەکانمان ناکۆکیمان هەیە، نەک لەسەر هەڵسوکەوتی سەرۆکۆمار یان کاربەدەستێکی دیکەی ڕژیم، هەر بۆیە ئێمە وەک حیزبی دیموکراتی کوردستان، تا وەدیهێنانی مافەکانی گەڵی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانو گەڕانەوەی کیان و دەسەلاتی نەتەوەیی خۆمان، بە پشتیوانیی خەڵکی کوردستان درێژە بە خەباتی خۆمان دەدەینو دەسەلاتی ئێران بە کردەوەکانی هەڵدەسەنگێنین نەک بە قسە و گوفتمانی زارەکیی ئەو.

دوابەدوای قسەکانی هاشم ڕۆستەمی، ئەندامانی بەشدار لە کۆنفرانسەکە، چەندین پرسیاریان هێنایە گۆڕێ، کە دواتر لەلایەن هاشم ڕۆستەمی وەڵامیان درایەوە.

شیانی باسە لە کۆتایی کۆنفرانسەکەدا ئەندامانی تازەی کومیتە بۆ ڕاپەڕاندنی ئەرکەکانی حیزب لە ئاڵمان، هەڵبژێردران.

دانمارک

پێکهێنانی سمیناریک بە بۆنەی ٢١ساڵەی تێرۆری میکونۆس

کومیتەی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە دانمارک لە ٢١ساڵەی شەهید کرانی دوکتور سادق شەرەفکەندی و هاوڕێیانی لە ڕێستورانی میکونۆس لە ئاڵمان بە دەستی تێرۆریستانی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران سمینارێکی پێک هێنا.

ئەو سمینارە کە ڕۆژی شەممە، ٣٠ ی ڕەزبەر بە بەشداریی بەشێکی بەرچاو لە کوردانی هەر چوار پارچەی کوردستانو نوێنەرانی پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان، حیزبی شیوعیی کوردستانو ڕیکخراوی چاوەدێری کوردوساید بۆ کاک مستەفا شەلماشی، ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبو بەرپرسی کومیتەی دەرەوەی وڵات پێک هاتبوو، بە سروودی نەتەوایەتیی ئەی ڕەقیبو خوولەکێک بێدەنگی بۆ ڕیزگرتن لە شەهیدانی کوردو کوردستان، دەستی پێ کرد.

لەو سمینارەدا کاک مستەفا باسەکەی بە ئاوردانەوە لە وەزعی ئێران وهەڵبژاردنی ڕووحانی بە سەرکۆماریی ئێران دەست پێ کردو لە بەشێک لە قسەکانی دا باسی لەو خەباتە بێ وچانو قوربانی دانە بێسنوورەی گەلی کورد کرد کە لە ماوەی دەیان ساڵی ڕابردوودا فیدای ئازادیو سەربەستی کوردستانی کردوە.

ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزب لەو بارەوە گوتی: ئێعتراف دەکەین کە حیزبی دیموکراتی کوردستان بە شێکی زۆر لەو شانازییەی پێ دەبریو خۆزگەی خواست ئەوەندە شەهیدەمان نەبوایە. چونکە ئێستا ئەگەر چاو لە ڕۆژەکانی ساڵ بکەینو یا سەعاتەکانی ساڵ بینینە بەر چاوی خۆمان، هێچ ڕۆژ و سەعاتیکی ساڵ نیە کە ئێمە شەهیدمان تێدا نەدابێ. دوژمن لە ٩ی سپتامبری ١٩٦٨ی زایینی مەلا ئاوارە یەکێک لە ڕێبەرانی بزووتنەوەی ٤٦-٤٧ ولە ١٧ی سپتامبری ١٩٩٢ دا دوکتوور شەرەفکەندی یان شەهید کرد. دوژمن باش دەیزانی کە شەرەفکەندی جێگرەوەی دوکتوور قاسملووەو بە حەقیش وابوو، هەر بۆیە بۆی لە بەرنامە دابوو و سەرئەنجام لە بازنەیەکی تیرۆریستی نێودەوڵەتیدا بۆ لە داوخستن و تیرۆر کردنی بە مەرامی گڵاوی گەیشت. شەڵماشی لە درێژەدا گوتی بەو تیرۆرە کۆماری ئیسلامی توانی زەربەیەکی قورس لە بزووتنەوەی کوردو حیزبی دیموکراتی کوردستان بدا، بەڵام هاوکات خوێنی ئەو شەهیدانە بە فیڕۆ نەچوو، چونکی جگە لەوەی کە لە دادگایەکی سەربەخۆ دا سەرانی کۆماری ئیسلامی بە داڕێژەر و ئەنجامدەری ئەسڵی ئەو تیرۆرە ناسران، هاوکات بۆتە پەڵەیەکی ڕەش بە نێوچاوانی ئەو حکوومەتەوە.

ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزب لە بەشێکی دیکەی قسەکانی دا گوتی: حیزبی دیموکراتی کوردستان وەک ئاڵا هەڵگرو ڕێکخەری سەرەکیی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، خاوەن ڕابردوویەکی خوێناوی و پڕ قوربانییە. ئەم حیزبە زیاتر لە سێ کەس لە ڕێبەرانی لێوەشاوەو زیاتر لە ٣٠ کەس لە ئەندامانی ڕێبەری خۆی لەو پێناوەدا دەست داوە، بەڵام نەک هەر بۆ تاکە ساتێک لە خەبات و تێکۆشان نەوەستاوە، بەڵکوو ئێستا بە ئیمانێکی زیاتر و ئیرادەیەکی قاییمترەوە لە مەیدان دا ماوەتەوەو بەردەوامە لە خەبات.

کاک مستەفا شەڵماشی لە بەشێکی دیکەی قسەکەیدا باسی لە پێکهێنانی کۆنگرەی نەتەوەیی کورد کردوە و ئەوەی بە دەسکەوتو شانازی بۆ کورد لە قەڵەم دا کە لانیکەم ٣٩ حیزبو لایەنی کوردستانی لە دەوری یەک کۆببنەوە بۆ یەکخستنی ماڵی کورد و پێکهێنانی کۆنگرەی نەتەوەیی کورد.

بەشداری هەیئەتێکی کومیتەی سوئێدی یەکیەتیی ژنانی دیموکراتی کوردستان، لە کۆبوونەوەی ساڵانەی ڕێکخراوی مافی ژنی کورد

ڕۆژی شەممە،٢٨ی سێپتامبر، هەیئەتیکی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان کۆمیتەی سوئێد، پێک هاتوو لە موژدە عەزیزی ئەندامی دەستەی بەڕێوەبەری بە هاوڕێیەتی شەهلا مورتەزازادە بەشدارییان لە کۆبوونەوەی ساڵانەی ڕێکخراوەی مافی ژنی کورد کرد کە لە شاری وێسترۆس بەڕێوە چوو.

ئەو کۆبوونەوەیە بە باسێکی تێرو تەسل لە سەر ڕۆڵ و پێگەی ژنی کورد لە ئاڵوگۆڕە سیاسیەکانی کوردستاندا لەلایەن ناهید موکری دەستی پێکرد و پاشان بۆ دەوڵەمەندتر کردنی باسەکە و قسە و باسی زیاتر لە سەر بابەتەکە دەرفەت بە بەشداران درا تا ڕاو بۆچوونی خویان لە سەر باسەکەی خاتوو ناهید و بەگشتی لەسەر پرسی ژن دەرببڕن.

پێویست بە ئاماژەیە کە پەیامی یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان لەو پێوەندیەدا لەلایەن شەهلا مورتەزازادە خوێندرایەوە.

لەو پەیامەدا وێڕای ڕێزنان لە تێکۆشانی ئەندامانی ڕێکخراوەی مافی ژنی کورد داوا کرابوو کە ژنان بۆ وەدەستهێنانی مافە جینسیو ڕەگەزیەکانی خۆیان هەنگاوەکانیان یەک خەن تا لە ڕەوتی گۆرانکاریەکان کە زۆر بەخێرایی دێن و دەڕۆن دوا نەکەون. لەو پەیامەدا هەروەها هاتبوو کە ژنانی کورد بەگشتی دەبێ هەوڵەکانیان بۆ لێک نێزیک بوونەوە و یەکدەنگ بوون دژ بە هەر چەشنە ستەم و هەڵاوردنێک چڕتر بکەنەوەو تێبکۆشن شوێنەواری هەموو ئەو بڕیارە چەوتانەی کۆماری ئیسلامی بسڕنەوە کە دەیان ساڵە لە دژی ژنان سەپاندوویەتی.

بریتانیا

بەشداریی نوێنەرایەتیی حیزبی دێموکڕاتی کوردستان لە کۆنفڕانسی ساڵانەی حیزبی کرێکاری بریتانیا

نوێنەری حیزبی دێموکڕاتی کوردستان لە بریتانیا لەسەر بانگهێشتی ڕسمیی حیزبی کرێکارانی بریتانیا بەشداری لە کۆنفڕانسی ساڵانەی ئەو حیزبەدا کرد.

ڕۆژی دووشەممە، ١ ی ڕەزبەر لە شاری برایتۆن کۆنفرانسی ساڵانەی حیزبی کرێکاری بریتانیا بۆ بەشی نێونەتەوەیی دیدارێکی تایبەتیان پێک هێناو، ئەم کۆبونەوەیە بۆ ناساندنی تیمی نێونەتەوەیی حیزبی کرێکار بە میوانانی بیانیو شیکردنەوەی سیاسەتەکانی حیزبی کرێکار بۆ میوانەکان بەڕێوەچوو.

بەپێی ڕاپۆرتی هەواڵنێرمان بەشێکی بەرچاو لە میوانانی بیانی بەشداری ئەو کۆبونەوە تایبەتە بوونو لەلایەن خاتوو هاریەت هارمن، جێگری سەرۆکی حیزبی کرێکارو هەروەها وزیری ڕۆشنبیریو میدیاو وەرزش و هەروەها لین مەک نیکۆل، سکرتێری گشتیی حیزبی کرێکارەوە پێشوازییان لێ کرا.

لە پەڕاوێزی کۆنفرانسەکەدا مەولوود سوارە، نوێنەری حیزبی دیموکراتی کوردستان لەبریتانیا لەگەڵ بەشێکی بەرچاو لە بەشداربووان دیدار و چاوپێکەوتنی پێک هێناو لەسەر خەباتیو چالاکییەکانی حیزبی دێموکرات و سیاسەت و ڕوانگەکانی حیزب، هەروەها زەبروزەنگ و پێشێلکارییەکانی ڕژیمی ئیسلامی ئێرانی دژ بە گەلەکەمان قسە و باسی کرد.

شایانی باسە نوێنەری حیزب لە بریتانیا توانی لە نزیکەوە چاوی بە خاتو کەمبێرلی نوێنەری بزوتنەوەی گۆران و دێموکراسی لە وڵاتی زیبابویێ، سکرتێری ڕێکخراوی قوتابیان لە جمهوریی کامێرۆن، پێنجەمین سکرتێری بەرەی سۆسیال دێموکراتو هەروەها بەرپرسی میلی یەکیەتیی لاوانی سۆسیالیست، دکتور ڕەزا تەبریزی، بەرپرسی کۆمەلگای ئەنگۆلاو قەزاقستان، دانیەل لە حیزبی گەلی کۆمەلگا لە وڵاتی گینە بکەوێ.

ڕۆژی دووهەمی کۆنفرانس تەرخان کرابوو بۆ پێکهینانی کۆبونەوەی تایبەت و دیدار و چاوپێکەوتن لە نێوان بەشدارانی نێونەتەوەی و بالوێزخانە و دیپلۆماتەکان.

لە درێژەی کاری ئەو کۆنفڕانسە دا، پاشنیوەڕۆی ڕۆژی سێشەممە لە یەکێک لە سالۆنەکانی هوتێل هیلتن کۆبونەوەیەک بۆ وەڵامو پرسیاری بەشدارانی کۆنفڕانسی ساڵانەی لیبەر پارتی ڕێک خرا. سەرەتای کۆنفڕانسەکە بە پرسیاری میوانان دەستی پێکرد و پرسیارەکان لەلایەن داگلاس ئەلکساندر ئەندامی پارلمانو وەزیری سێبەر بۆ وەزارەتی دەرەوەو، ئیفان لویس، ئەندامی پارلمانی بریتانیاو وەزیری گەشە پێدان بۆ کاروباری نێودەوڵەتیو، جیم مۆرفی ئەندامی پارلمان و وەزیری سێبەر بۆ وەزارەتی بەرگری، وڵام درانەوە.

لەو کۆنفڕانسەداو لە پیوەندی لەگەڵ سووریەدا کە زیاتر پێوەندی بەکێشەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستەوە هەیە چەندین پرسیار هاتنە گۆڕێ.

شایانی باسە مەولوود سوارە، ئەندامی ڕێبەریو نوێنەری حیزب لەبریتانیا کە بەشداری هەموو ئەو کۆبوونەوانە بوو، توانی لە نزیکەوە لەگەڵ بەشێکی بەرچاو لە میوانان و ئامادە بووانی ئەو کۆنفڕانسە و هەروەها ستافی نێونەتەوەیی پارتی کرێکاران دا دیدارو چاوپێکەوتن بکاو لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە لۆگۆی حیزبی پێشکەشی ئێد میلیباند، سەرۆکی پارتی کرێکارانی بریتانیا کرد.

ئۆریگێن- ی ئەمریکا

بەڕێوەچوونی ریوڕەسمی ٢١ ساڵە تێرۆری میکۆنۆس

کۆمیتەی ناوچەی «ئۆریگێن» ی حیزبی دێموکراتی کوردستانو یەکیەتیی لاوانو ژنانی دێموکڕاتی کوردستان ڕۆژی شەممە، ٢٨ ی سێپتامبری ٢٠١٣، سمینارێکی بۆ بەرز ڕاگرتنی یادی شەهیدانی مێکۆنوس لە ٢١ ساڵەی تێرۆری مێکۆنۆسدا بەڕێوە برد

سەرەتای ئەو سمینارە بە کۆپەلە شێعرێکی شێرکۆ بێکەس لەلایەن ڕووبار کەریمی، بەڕێوەبەری بەرنامەکەو سروودی نەتەوایەتیی ئەی ڕەقیب دەستی پێکردو خولەکێک بێدەنگی بۆ ڕێزگرتن لە یادی شەهیدانی ڕێێ ئازادیی کورد و کوردستان ڕاگەیەندراو بە دانانی مۆم و گوڵ لە پێش وێنەی نەمران دوکتور شەڕەفکەندیو شەهیدانی دیکەی میکۆنۆس، ڕێزیان لە خەبات و تیکۆشانی ئەو مرۆڤە ئازادیخوازانە گرت.

باسی سیاسیی سمینارەکە، کە بۆ باس لە سەر «تێرۆریزمی کۆماری ئیسلامی و کارەساتی میکۆنۆس» تەرخان کرابوو، لە لایەن حەسەن حاتەمی، ئەندامی ڕێبەریو بەرپرسی کۆمیتەی باکوریی ئەمریکا پێشکەش کرا.

حەسەن حاتەمی لەباسەکەی دا، وێڕای ڕێزلێنان لە شەهیدانی برلین دکتور سادق شەرفکەندی، فەتاح عەبدولی، هومایون ئەردەڵان و نووری دێهکوردی، باسێکی کورتی لەسەر تێرۆریزمی کۆماری ئیسلامی لەنێوخۆی کوردستان، ئێران و دەروەی وڵات، لە هاتنەسەرکاری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە، تیشکی خستە سەر چەند لایەنێکی کەسایەتیی دوکتور سەعیدو، نەخش و خزمەتی بە جووڵانەوی کورد بەگشتی و حیزبی دێموکڕات.

شایانی باسە لەو سمینارە دا، ژمارەیەکی بەرچاو لە کوردەکانی دڤەری ئۆرێگێن، نوێنەرانی حیزبە سیاسییەکانو ژمارەیەک لە ئەندامان و دۆستانی حیزب بەشداری ئەو سمینارە بوون.

ڕاده‌ی ملدانی ده‌سه‌ڵات بۆ ئاڵوگۆڕ له‌ به‌ستێنی ڕێزگرتن له‌ داخوازه‌کانی چین و توێژه‌ جیاوازه‌کانی کۆمه‌ڵ، له‌ گره‌وه‌ی هاتنه‌مه‌یدانی وشیارانه‌ی خه‌ڵک و بوونی بزووتنه‌وه‌ جۆراوجۆری ئه‌وان دایه‌. هه‌ر بۆیه‌ کار کردن له‌ سه‌رڕێکخستنی ناڕه‌زایه‌تییه‌کان وخستنه‌ڕووی چاوه‌ڕوانییه‌کانی خه‌ڵکو قۆستنه‌وه‌ی زه‌رفیه‌ته‌کان و ده‌رفه‌ته‌کان، ده‌بێ ببێته‌ یه‌ک له‌ ئه‌وله‌وییه‌ته‌کانی تێکۆشان و خه‌باتی هێزێکی به‌رپرسو خاوه‌ن پێگه‌ی وه‌ک حیزبی دیموکراتی کوردستان.

کۆمیته‌ی ناوه‌ندی

تایبه‌تمه‌ندییه‌کی دیکه‌ی دیموکراتیک بوونی ئه‌م هه‌ڵبژاردنه‌ ئه‌وه‌ بوو که‌ لیستو که‌سایه‌تییه‌کان له‌ ڕووی ئیدئۆلۆژی‌و له‌ ڕووی سیاسییه‌وه‌ گه‌لێک جۆراوجۆر بوون؛ له‌ حیزبه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌و سکۆلاره‌کانه‌وه‌ بگره‌ تا حیزبه‌ ئیدئۆلۆژی‌و مه‌زهه‌بییه‌کان، له‌ حیزبه‌ چه‌په‌کانه‌وه‌ بگره‌ تا ڕاسته‌کان، له‌م هه‌ڵبژاردنه‌دا له‌ پێشبڕکێ دابوون.

مسته‌فا مه‌عروفی

مسته‌فا مه‌عرووفی

ئاكاره دێموكراتيكه‌كانی هه‌ڵبژاردنی پارلمانی هه‌رێمی كوردستان

له‌ ڕۆژی ٢١ی سێپتامبری ٢٠١٣دا چواره‌مین ده‌وری هه‌ڵبژاردنه‌کانی پارلمانی هه‌رێمی کوردستان به‌ڕێوه‌ چوو. له‌ ناوچه‌ی ده‌روبه‌ری هه‌رێمی کوردستان‌دا جگه‌ له‌ وڵاتی تورکیه‌ که‌ نیمچه‌ دیموکراسییه‌کی تێدا هه‌یه‌، شوێنه‌وارێک له‌ هه‌ڵبژاردنێکی ئازادو دیموکراتیک به‌دی ناکرێ. هه‌رێمی کوردستان له‌ وڵاتیکی وه‌کوو عێڕاق‌دا که‌ ده‌یان ساڵ له‌ ژێر ده‌سه‌ڵاتی دیکتاتۆری‌و توندوتیژی دابووه‌، ئێستا به‌ شیوه‌یه‌کی دیموکراتیک چواره‌مین ده‌وری پارلمانی خۆی هه‌ڵ بژاردوه‌ که‌ هه‌م له‌ چاو وڵاتانی ده‌وروبه‌ری خۆی که‌ سه‌دان ساڵه‌ ئه‌زموونی ده‌سه‌ڵاتیان هه‌یه‌ دێموکراتیکتره‌ هه‌م له‌ چاو ده‌وره‌کانی پێشووی ڕێکوپێکتر و پێشکه‌وتووتره‌. با له‌وه‌ گه‌ڕێین کام هێز سه‌رکوتوه‌و کامیان نا، گرنگ ئه‌وه‌یه‌ پرۆسه‌که‌ سه‌رکه‌وتوه‌و ئیراده‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد له‌م به‌شه‌دا ئه‌مه‌ بووه‌. با له‌وه‌ش گه‌ڕێین که‌ که‌موکورتییه‌کانی ئه‌م هه‌ڵبژاردنه‌ چ بوون، چونکه‌ هه‌م هه‌ڵبژاردنی وڵاتانی پێشکه‌وتوو و دیموکراتیش بێ که‌موکورتی نیه‌و هه‌م چاوه‌دێرانی نێوخۆی هه‌رێمی کوردستان باشتر که‌موکورتییه‌کان ده‌بینن که‌ باسی بکه‌ن.

ئه‌وه‌ی گرنگه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ بزانین به‌شێک له‌ نه‌ته‌وه‌یه‌ک وه‌ک نه‌ته‌وه‌ی کورد که‌ به‌ ده‌یان میلیۆن حه‌شیمه‌ته‌وه‌ حاشا له‌ بوون‌و له‌ مافه‌کانی ده‌کرێ، له‌م به‌شه‌ی کوردستان‌دا که‌ دسه‌ڵاتی خۆی به‌ده‌سته‌ چۆن‌و به‌ چ شێوه‌یه‌ک ده‌سه‌ڵاته‌که‌ی به‌ڕێوه‌ ده‌با. ئه‌م هه‌ڵبژاردنه‌ خاوه‌نی هێندێک ئاکارو تایبه‌تمه‌ندیی دیموکراتیکه‌ که‌ ئاسۆیه‌کی ڕوون‌و داهاتوویه‌کی گه‌شی بۆ هه‌رێمی کوردستان تێ‌دا به‌دی ده‌کرێ.

پێشبڕکێیه‌کی توند له‌ نێوان ژماره‌یه‌کی به‌ر چاو له‌ هێزو ڕێکخراوه‌ سیاسییه‌کان‌و که‌سایه‌تییه‌کان‌دا هه‌بوو که‌ ئه‌مه‌ بۆخۆی لایه‌نی دیموکراتیکیی ئه‌م هه‌ڵبژاردنه‌ ده‌گه‌یه‌نێ؛ ١١٤٢ که‌س له‌ ٢٤ لیست‌دا له‌و هه‌ڵبژاردنه‌دا بۆ پڕکردنه‌وه‌ی١١١ کورسی له‌ پێشبڕکێ دابوون که‌ ١١١٧که‌س له‌ زۆرینه‌ی کورد بۆ به‌ده‌ستهێنانی ١٠٠ کورسی‌و ٢٥ که‌س له‌ که‌مایه‌تییه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌و ئایینییه‌کان بۆ به‌ده‌ستهێنانی ١١ کورسی، هه‌وڵیان ده‌دا. ده‌زگایه‌کو ناوه‌ندێکی به‌رز ڕێ‌وشوێن‌و بیرو باوه‌ڕه‌کانی خۆی نه‌کردبووه‌ پێوانه‌ بۆ ئه‌وه‌ی به‌سه‌ر کاندیده‌کانی‌دا بسه‌پێنێ، به‌ڵکوو هه‌ر که‌س نوێنه‌رایه‌تیی بیرو باوه‌ڕێک یان حیزبێکی ده‌کرد که‌ ئازادانه‌ تێی‌دا بۆته‌ ئه‌ندام.

تایبه‌تمه‌ندییه‌کی دیکه‌ی دیموکراتیک بوونی ئه‌م هه‌ڵبژاردنه‌ ئه‌وه‌ بوو که‌ لیستو که‌سایه‌تییه‌کان له‌ ڕووی ئیدئۆلۆژی‌و له‌ ڕووی سیاسییه‌وه‌ گه‌لێک جۆراوجۆر بوون؛ له‌ حیزبه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌و سکۆلاره‌کانه‌وه‌ بگره‌ تا حیزبه‌ ئیدئۆلۆژی‌و مه‌زهه‌بییه‌کان، له‌ حیزبه‌ چه‌په‌کانه‌وه‌ بگره‌ تا ڕاسته‌کان، له‌م هه‌ڵبژاردنه‌دا له‌ پێشبڕکێ دابوون.

لایه‌نێکی دیکه‌ی ئه‌م هه‌ڵبژاردنه‌ ئه‌وه‌ بوو که‌ له‌ ڕووی پێکهاته‌ی نه‌ته‌وه‌یی‌و ئایینیه‌وه‌ش جۆراوجۆر بوو؛ له‌ هه‌رێمێک‌دا که‌ زۆربه‌ی هه‌ر زۆری له‌ ڕووی نه‌ته‌وه‌یی‌و ئایینیه‌وه‌ یه‌کده‌سته‌، کارێکی وا کرابوو که‌ مافی که‌مینه‌ نه‌ته‌وه‌یی‌و ئایینییه‌کانی دیکه‌ی وه‌ک تورکمان، کلدانی، ئاشووری ئه‌رمه‌نی‌و مه‌سیحی به‌ هۆی سیستمی «کۆتا» بپارێزرێ به‌ گوێره‌ی ڕێژه‌ی خۆیان ١١ کۆرسیان بۆ ده‌سته‌به‌ر بکرێ. دێموکراسی ئه‌و وه‌خته‌ دیموکراسییه‌کی ڕاسته‌قینه‌یه‌ که‌ مافی «که‌مایه‌تییه‌کان» بپارێزرێ.

له‌ وڵاتێک‌دا که‌ سوننه‌تێکی له‌مێژینه‌ی له‌ پشتگوێخستن‌و ته‌ریک خستنه‌وه‌ی ژنان‌دا هه‌یه‌، به‌ مه‌به‌ستی چالاککردنی ژنان‌و که‌ڵکوه‌رگرتن له‌ تواناو لێهاتووی ئه‌وان له‌ کاروباری سیاسی‌دا، ٣٠٪ی کورسییه‌کانی پارڵمان به‌ پێی سیستمی کۆتا بۆ ژنان ته‌رخان کراوه‌. ئه‌م میکانیزمه‌ له‌م هه‌ڵبژاردنه‌دا بێگومان یارمه‌تییه‌کی زۆر به‌ دیموکراتیزه‌کردنی کۆمه‌ڵگا ده‌کا.

به‌شداریی زیاتر له‌ ٧٠٪ی خه‌ڵک له‌ ده‌نگداندا که‌ به‌ حه‌زو ئاره‌زووی خۆیان، بێ‌ئه‌وه‌ی ده‌سه‌ڵاتێک به‌ میکانیزمی جوورواجۆر ناچاری کردبن بچنه‌ سه‌ر سندووقه‌کانی ده‌نگدان، نیشانه‌یه‌کی باشه‌ له‌ ئۆگریی ئه‌وان به‌ چاره‌نووسی سیاسیی خۆیان‌و حکوومه‌تی هه‌رێم.

ئه‌وه‌ی له‌م هه‌ڵبژاردنه‌دا جێی سه‌رنجه‌، بارودۆخی ئۆپۆزیسیۆن له‌ هه‌رێمی کوردستان دایه‌. له‌م هه‌ڵبژاردنه‌دا ئۆپۆزیسیۆن پله‌ی دووه‌می له‌ نێو لیسته‌کان‌دا به‌ده‌ست هێناوه‌و به‌ پێی قانوون ده‌توانێ له‌ حکوومه‌ت‌دا به‌شدار بێ. ئه‌م ئاڵوگۆڕه‌ نه‌ له‌ ڕێگای کوودتاو نه‌ له‌ ڕێگای زۆره‌وه‌ ڕووی داوه‌، به‌ڵکوو له‌ ڕێگای سندووقه‌کانی ده‌نگدانه‌وه‌ ڕووی داوه‌ که‌ نیشانه‌ی ڕوون‌و ئاشکرای دیموکراسییه‌. ئه‌مه‌ له‌ ناوچه‌یه‌کدا که‌ زیندانی وڵاتانی ناوچه‌که‌-بۆ وێنه‌ ئێران – پڕن له‌ ئه‌ندامانی ئۆپۆزیسیۆن، ئه‌ندامانی ئۆپۆزیسیۆن ئێعدام ده‌کرێن‌و ڕه‌خنه‌گران ناچارن وڵات به‌جێ بێڵن، ده‌سکه‌وتێکی گه‌وره‌یه‌.

ڕاستییه‌که‌ی ئه‌وه‌یه‌ شوێنه‌واری ده‌یان ساڵ دیکتاتۆری‌و توندوتیژی له‌ عێڕاق ساڵانێکی زۆری دیکه‌ی ده‌وێ تاکوو به‌ ته‌واوی لاده‌چێ، بۆیه‌ ئه‌م دیموکراسییه‌ی له‌ هه‌رێمی کوردستان هه‌یه‌ دیموکرسییه‌کی گه‌نجه‌. هه‌رچه‌ند ته‌مرینێکی زۆری ده‌وێ تاکوو له‌ هه‌موو بواره‌کانی ژیانی سیاسی، کۆمه‌ڵایه‌تی، ئابووری‌و فه‌رهه‌نگی‌دا نیهادینه‌ ده‌بێ، به‌ڵام له‌م ده‌یه‌ی دوایی‌دا گه‌لێک کاریگه‌ریی پۆزه‌تفی هه‌بووه‌؛ چالاکیی ده‌یان حیزب‌و ڕێکخراو به‌ بیروبۆچوونی جیاوازه‌وه‌، ئاسایشێک که‌ ژیانی دانیشتوانی پاراستوه‌و ئاوه‌دانی‌و ریفاهی ئابووری له‌ شوێنه‌واره‌کانی ئه‌و ئازادییه‌ن. هه‌ڵبژاردنه‌کانی ئه‌م دواییه‌ش یه‌کێک له‌ ده‌سکه‌ته‌کانی ئه‌و دیموکراسییه‌ گه‌نگه‌یه‌ که‌ ئه‌مڕۆ له‌ هه‌رێمی کوردستان هه‌یه‌.

دریژه‌ی:

ڕاگه‌یه‌ندراو له‌ باره‌ی پێکهاتنی هه‌شته‌مین پلینۆمی کۆمیته‌یی ناوه‌ندیی حیزبی دیموکراتی کوردستان

چاره‌یه‌کی دیکه‌ جگه‌ له‌ ملدان بۆ پاشه‌که‌ ونه‌رمکردنه‌وه‌ی گوتار و هه‌ڵویستی هه‌میشه‌یی خۆیان، نه‌بوو. پلینۆمی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی به‌ ئاماژه‌ به‌ قسه‌کانی ڕۆحانی له‌ کۆڕی گشتیی نه‌ته‌وه‌ یه‌کگرتووه‌کان و ئه‌و دیدار و چاوپێکه‌وتنانه‌ی ناوبراو وه‌زیری ده‌ره‌وه‌ وهه‌یئه‌تی هاوڕێی له‌م سه‌فه‌ره‌ دا کردیان، هه‌ر وه‌ها نیشانه‌کانی هێندێک گۆڕان له‌ سیاسه‌ته‌ نێوخۆییه‌کانی ده‌وڵه‌تی کۆماری ئیسلامی، وێڕای به‌ گرنگ نرخاندنیان، پێی وابوو له‌ لێکدانه‌وه‌ و داوه‌ریکردن له‌ باره‌ی ئه‌م ئاڵوگۆڕه‌ سیاسییانه‌ نابێ دوو خاڵی جه‌وهه‌ری له‌ بیر بکرێن. یه‌که‌م ئه‌وه‌ که‌ ئایا ئه‌م ئالوگۆرانه‌ ته‌نیا له‌ چوارچێوه‌ی تاکتیک و مانۆڕ و زیاتر له‌ به‌ستێنی سیاسه‌تی ده‌ره‌کی دا ده‌مێننه‌وه‌ یا ده‌بنه‌ سیاسه‌تی هه‌میشه‌یی و له‌مه‌ودوای کۆماری ئیسلامی؟ دووهه‌م ئایا کۆماری ئیسلامی له‌ ئاستی نێوخۆیی وله‌ به‌ستینی ماف و داواڕه‌واکانی خه‌ڵکی ئێرانیش به‌ تایبه‌تی ڕووبه‌ڕوو بوون له‌ گه‌ڵ مافه‌ نه‌ته‌وه‌یی و کولتوورییه‌کانی نه‌ته‌وه‌کانی ئێران به‌ تایبه‌تی نه‌ته‌وی کوردییش دا، ئاماده‌یی بۆ گۆڕان وچاوخشاندنه‌وه‌ به‌ سیاسه‌ته‌کانی خۆی ده‌بێ؟ پلینۆم وێڕای وریاییدان له‌و باره‌وه‌ که‌ کۆمه‌ڵانی خه‌ڵک و لایه‌نه‌ سیاسییه‌کان، له‌ لایه‌که‌وه‌ نابێ تووشی گه‌شبینی و خۆشبینیی له‌ خۆڕا و داوه‌ریی به‌ په‌له‌ بن، له‌ لایه‌کی دیکه‌ نابێ له‌ بازنه‌ی داوه‌رییه‌ کلیشه‌ییه‌کانیان له‌ باره‌ی کۆماری ئیسلامییه‌وه‌ قه‌تیس بمێننه‌وه‌. داواکاریش بوو حیزبی ئێمه‌ وهێز لایه‌نه‌کانی به‌شدار له‌ بزووتنه‌وه‌ی ئازادیخوازی له‌ نێوخۆو ده‌ره‌وه‌ی وڵات دوو پرسی گرنگ له‌ بیر نه‌که‌ن و به‌ جیددی کاریان له‌ سه‌ر بکه‌ن. یه‌که‌م: ئه‌و ئاڵوگۆڕانه‌ی کۆماری ئیسلامی له‌ دوای هاتنه‌سه‌رکاری حه‌سه‌ن ڕووحانی ملیان بۆ ڕاده‌کێشێ، له‌ خزمه‌ت مانه‌وه‌ی ئه‌و نیزامه‌ و دوورکردنه‌وه‌ی هه‌ڕه‌شه‌ و مه‌ترسییه‌ نێوخۆیی و ده‌ره‌کییه‌کان له‌و نیزامه‌ دان، به‌ڵام هه‌ر له‌و کاته‌ش دا، ڕێخۆشکه‌ر ده‌بن بۆ کرانه‌وه‌ی که‌شوهه‌وای سیاسی و دروستبوونی ده‌رفه‌ت بۆ هاتنه‌گۆڕی ویسته‌کانی خه‌ڵک. دووهه‌م، ڕاده‌ی ملدانی ده‌سه‌ڵات بۆ ئاڵوگۆڕ له‌ به‌ستێنی ڕێزگرتن له‌ داخوازه‌کانی چین و توێژه‌ جیاوازه‌کانی کۆمه‌ڵ، له‌ گره‌وه‌ی هاتنه‌مه‌یدانی وشیارانه‌ی خه‌ڵک و بوونی بزووتنه‌وه‌ جۆراوجۆری ئه‌وان دایه‌. هه‌ر بۆیه‌ کار کردن له‌ سه‌رڕێکخستنی ناڕه‌زایه‌تییه‌کان وخستنه‌ڕووی چاوه‌ڕوانییه‌کانی خه‌ڵک و قۆستنه‌وه‌ی زه‌رفیه‌ته‌کان و ده‌رفه‌ته‌کان، ده‌بێ ببێته‌ یه‌ک له‌ ئه‌وله‌وییه‌ته‌کانی تێکۆشان و خه‌باتی هێزێکی به‌رپرس و خاوه‌ن پێگه‌ی وه‌ک حیزبی دیموکراتی کوردستان. له‌ درێژه‌ی ئه‌و باسه‌ دا شانس وده‌رفه‌ته‌ سیاسی و خه‌باتگێڕانه‌کانی به‌ر ده‌م حیزبی دیموکراتی کوردستان له‌ ئاستی نێوخۆیی وناوچه‌یی دا، قسه‌ و ڕاوێژی پیویستیان له‌ سه‌ر کرا.

دووهه‌م بابه‌تی ده‌ستووری کاری پلینۆمی هه‌شته‌م، هه‌ڵسه‌نگاندنی ڕه‌خنه‌گرانه‌ی ڕه‌هه‌نده‌کانی خه‌بات و تێکۆشانی حیزبی دیموکراتی کوردستان له‌ نیوخۆی ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستان و ده‌ستنیشانکردنی ئه‌وله‌وییه‌ته‌کانی تێکۆشانی ئه‌و حیزبه‌ له‌ به‌ر ڕووناکایی ئالوگۆڕه‌ پێشبینیکراوه‌کان له‌ ئاستی کوردستان و ئێران دابوو. له‌م پێوه‌ندییه‌دا، به‌شدارانی پلینۆم خاڵه‌ به‌ هێز و لاوازه‌کانی تێکۆشانی حیزبیان له‌ بواره‌کانی ڕێکخستن،ڕاگه‌یاندن،حوزووری ڕاسته‌وخۆی تێکۆشه‌رانی حیزب له‌ نێو خه‌ڵکدا، وچه‌ند و چۆنی پێوه‌ندیی ڕێبه‌ری و تێکۆشه‌رانی حیزب به‌ بژارده‌کانی ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستانه‌وه‌ خسته‌ ڕوو و به‌ سه‌رنج و ڕێنوێنیی خۆیان به‌رچاو ڕوونیان دایه‌ کۆمیسیۆن و دامه‌زراوه‌ پێوه‌ندیداره‌کان.

له‌ درێژه‌ی ئه‌م باسه‌ دا سکرتێری گشتی ، له‌ سه‌ر ڕاسپاردنی پێشووی ده‌فته‌ری سیاسی سه‌رنجی به‌شدارانی پلینۆمی بۆ لای پرسیارێکی جه‌وهه‌ری ڕاکێشا که‌ ئه‌ویش داهاتووی ناڕوونی نفووز و کارتیکردنی حیزبه‌کانی ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستان له‌ سه‌ر کۆمه‌ڵگه‌ له‌ درێژه‌ی دووره‌ په‌رێزیی ئه‌وان له‌ کایه‌ و ئاڵوگۆڕه‌کانی نێوخۆی وڵات دا بوو. پلینۆمی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی وێڕای ئاڵوگۆڕی بیروڕا له‌ باره‌ی چۆنیه‌تیی ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه‌ی حیزبی ئێمه‌ له‌ گه‌ڵ ده‌رئه‌نجامه‌کانی ئه‌و دۆخه‌ و پێشوازی و پشتیوانی له‌ فکره‌ی به‌ستێنسازی بۆ شێوه‌ پشتگوێخراوه‌کانی خه‌باتی خه‌ڵک، ده‌فته‌ری سیاسی و کۆمیسیۆنه‌ پیوه‌ندیداره‌کانی ڕاسپارد وێڕای کۆکردنه‌وه‌ی داتای پێویست له‌ سه‌ر زه‌مینه‌ و هۆکاره‌کانی کێشه‌ و پرسه‌ سیاسی، نه‌ته‌وه‌یی، ئابووری، کۆمه‌ڵایه‌تی و کولتوورییه‌کانی ئێستای کۆمه‌ڵگه‌، پرۆژه‌ و پلانی بۆبه‌ڕێخستن، ڕێنوێنی یا پشتیوانیکردنی حه‌ره‌که‌ته‌ ئیعترازییه‌کان هه‌بێ. ئه‌مه‌ش به‌ر له‌ هه‌موو شتێک پێویستی به‌ گواستنه‌وه‌ی قورسایی تێکۆشان بۆ ژووره‌وه‌، ناسینی ورد و ڕوونی ئاڵوگۆره‌کانی نێوخۆی کوردستان و ئێران و هاندانی ژماره‌یه‌کی هه‌رچی زیاتری چین و توێژ و به‌شه‌کانی کۆمه‌ڵگه‌ بۆ هێنانه‌گۆڕی داخوازه‌کانیان هه‌یه‌. له‌م ڕاستایه‌ دا پلینۆم دووپاتی کردوه‌ که‌ حیزبی دیموکراتی کوردستان، وه‌ک دۆست و یارمه‌تیده‌ر له‌ چالاکان و تێکۆشه‌رانی سیاسی، کولتووری و مه‌ده‌نی له‌ ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستان و کۆمه‌ڵه‌ و ڕێکخراوه‌ ناده‌وله‌تییه‌کانیان ده‌ڕوانێ و له‌و باوه‌ڕه‌ دایه‌ که‌ پێویسته‌ له‌ داهاتوو دا زیاتر لێیان نزیک بێته‌وه‌.

هه‌شته‌مین پلینۆمی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی، سێهه‌مین بڕگه‌ له‌ ده‌ستووری کاری خۆی بۆگوێلێڕاگرتن و هه‌ڵسه‌نگاندنی ڕاپۆرتی هه‌وڵ و چالاکییه‌کانی حیزبی دیموکراتی کوردستان له‌ پێوه‌ندی له‌ گه‌ڵ ئاماده‌کارییه‌کانی کۆنگره‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد دا ته‌رخان کرد.پلینۆم، هه‌ر له‌و کاته‌ دا که‌ خوێندنه‌وه‌ و تێبینی و ڕه‌خنه‌کانی ده‌فته‌ری سیاسیی له‌ باره‌ی چه‌ند و چۆنی هه‌وڵه‌ سه‌ره‌تاییه‌کان بۆ پێکهێنانی ئه‌م کۆنگره‌یه‌و جێگه‌و پێگه‌ی ته‌رخانکراو بۆ ڕۆژهه‌ڵاتی کوردستانی به‌ دروست زانی، هاوکاری و هاوهه‌نگاویی حیزبه‌کانی ئه‌و به‌شه‌ی کوردستانی له‌ گه‌ڵ یه‌کتر له‌ چوارچێوه‌ی کۆمیته‌ی ئاماده‌کاردا، به‌ نموونه‌یه‌کی سه‌رکه‌وتوو و ڕێخۆشکه‌ر بۆ کاری دیکه‌ له‌ داهاتوو دا، ناوبرد.له‌م پێوه‌ندییه‌دا کۆمیته‌ی ناوه‌ندی، وێڕای به‌ به‌رپرسانه‌ ناوبردنی هه‌نگاونان له‌ پێناوی دروستکردنی ئیراده‌ی نه‌ته‌وه‌یی و گوتاری هاوبه‌ش له‌ ئاستی هه‌موو به‌شه‌کانی کوردستاندا، له‌ سه‌ر پیویستیی ڕه‌نگدانه‌وه‌ی کۆمه‌ڵێک ئوسوول و پره‌نسیپی له‌ کۆنه‌وه‌ جێکه‌وتووی حیزبی دیموکرات له‌ قه‌رار و بڕیار و په‌سه‌ندکراوه‌کانی کۆنگره‌که‌ دا پێی داگرته‌وه‌.

هه‌شته‌مین پلینۆمی کۆمیته‌ی ناوه‌ندی ئاوڕێکیشی له‌ پێوه‌ندیی حیزبی دیموکراتی کوردستان و حیزب و ڕیکخراوه‌ سیاسییه‌کانی به‌شه‌ جۆراوجۆره‌کانی کوردستان دایه‌وه‌ و به‌ر ڕووناکایی گرنگترین ڕووداو و ئاڵوگۆڕه‌ سیاسییه‌کان له‌هه‌ر کام له‌ به‌شه‌کانی کوردستان، ڕێنوێنی و تێبینی و ڕاسپارده‌ی پیویستی له‌ ڕاستای به‌رده‌وامی و به‌ هێزکردنی پیوه‌ندییه‌ کوردستانییه‌کانی حیزب ، دایه‌ ده‌فته‌ری سیاسی.

له‌ چواره‌م بڕگه‌ له‌ کاری پلینۆمی ئه‌مجاره‌ دا، به‌شداران له‌ باره‌ی چه‌ند پرسێکی نیوخۆیی و ته‌شکیلاتی، ئالوگۆڕی بیروڕایان کرد و به‌رچاوروونیی پێویستیان به‌ ده‌فته‌ری سیاسی دا.

هه‌شته‌مین پلینۆمی کۆمیته‌ی ناوه‌ندیی هه‌ڵبژێراوی کۆنگره‌ی پازده‌یه‌م، دوانیوه‌ڕۆی سێشه‌مه‌ ٩ی ڕه‌زبه‌ر(١ی ئۆکتۆبر) به‌ دوای ١١ کۆبوونه‌وه‌و دانیشتن و ئالوگۆڕی ڕاشکاوانه‌ و به‌رپرسانه‌ی بیرورا له‌ باره‌ی گرنگترین پرسه‌کانی پیوه‌ندیدار به‌ حیزبی دیموکڕاتی کوردستان و بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد، کۆتایی به‌ کاره‌کانی خۆی هێنا.

حیزبی دیموکراتی کوردستان
ده‌فته‌ری سیاسی
٢ی ئۆکتۆبری ٢٠١٣
١٠ی ڕه‌زبه‌ری ١٣٩٢

ئەگەر بە وردی سەیری پێوەندیی ئێرانو ئەمریکا لە ٣٥ساڵی ڕابردوودا بکەین دەبینین ئەم دوو وڵاتە زۆرترین پێوەندییان چ بە شێوەی ئەرێنیو لە هێندێک بابەتدا بە شێوەی ئەرێنی، ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆ لەگەڵ یەکتر هەبووە. ئەگەر بە شێوەی ئاسۆییو ستوونی لەم مێژووە ٣٥ ساڵەیە بڕوانین، خاڵی زەقو بەرچاو کارابوونی پێوندییەکان (ئەرێنیو نەرێنی)ی ئێرانو ئەمریکایە.
ئارەش لۆرستانی

وایدانێین هەڵوێست و کردەوەکانی ڕێژیم تاکتیکێکن بۆ ڕزگار بوون لە هەلومەرجی ئێستای خۆی. ئەگەر بە ڕاستی قسەکانی ئیسرائیل ڕاست بێ و وەسفی ئەوان بۆ سەرۆک کۆماری ئێران (گورگێک لە بەرگی مەڕدا) ڕاست بێ و کردەوەکانی ڕێژیم بۆ فریودانی ڕای گشتیی جیهان و کڕینی کات بۆ دروستکردنی چەکی ئەتۆمی بێ، بە وەبەرچاوگرتنی قسەکانی ئۆباما و نێتانیاهۆ (سەرۆک وەزیرانی ئیسرائیل) و سەرنجی تەواوی ئیسرائیل بە هەڵسوکەوتی ئێران، ڕێبەرانی تاران ناتوانن بۆ ماوەیەکی زۆر درێژە بەو یارییە بدەن
موختار نەقشبەندی

هەڵسەنگاندنی ڕەوتی نوێی پێوەندییەکانی ئێرانو ئەمریکا

ئارەش لورستانی

و: سیروان موساپوور

پێوەندییەکانی ئەمدواییانەی ئێرانو ئەمریکا لەباری سیاسییەوە بە چ شێوەیەک شیاوی لێکدانەوەو شرۆڤەکردنەو داخوا ئەم پرۆسەیە وەک خاڵی وەرچەرخان لە مێژووی پێوەندییەکانی ئەم دوو وڵاتە بە شێوەیەکی تایبەتو دنیای سیاسەت بە شێوەیەکی گشتیی دێتە ئەژمار؟ ڕۆڵی وڵاتانی سێهەم لەم دانوستانانەدا چیە؟ ڕاگەیەنە گشتییەکانو شرۆڤەکاران چ کاریگەرییەکیان لەسەر ڕەوتی وتووێژەکان هەبووەو دەبێ؟

ئەگەر بە وردی سەیری پێوەندیی ئێرانو ئەمریکا لە ٣٥ساڵی ڕابردوودا بکەین دەبینین ئەم دوو وڵاتە زۆرترین پێوەندییان چ بە شێوەی ئەرێنیو لە هێندێک بابەتدا بە شێوەی ئەرێنی، ڕاستەوخۆو ناڕاستەوخۆ لەگەڵ یەکتر هەبووە. ئەگەر بە شێوەی ئاسۆییو ستوونی لەم مێژووە ٣٥ ساڵەیە بڕوانین، خاڵی زەقو بەرچاو کارابوونی پێوندییەکان (ئەرێنیو نەرێنی)ی ئێرانو ئەمریکایە. پێوەندییەک کە لەوانەیە بگوترێ ئەمریکا لە ٣٥ ساڵی ڕابردوودا لەگەڵ کەمتر وڵاتێک وەها پێوەندییەکی ئەکتیڤو کارای هەبووەو کەمتر پێوەندییەکی سیاسیی توانیویەتی لەم ئاستەدا کارتێکەرو کارتێکراو بێ.

کێشەی سووریەو ڕادەی شوێندانەریی ئێران لە سیاسەتی ناوچە، بەهێزکردنی گرووپە توندڕەوە ئیسلامییو تیرۆریستییەکان لەلایەن کۆماری ئیسلامیی ئێرانەوەو ڕۆڵی کاریگەری ئێران لە تێکدانی نەزمی نوێی جیهانی کە زلهێزەکان بە تایبەت ئەمریکا دەیانەوێ لە بەرژەوەندیی خۆیاندا بەکاری بێنن، چەند ساڵێکە بە شێوەی یەکێک لە گرنگترین ئەولەوییەتە سیاسییەکانی ئەمریکاو زلهێزە جیهانییەکانی لێهاتووە. ئەگەر سەیری وڵاتانی دراوسێی ئێران بکەین دەبینین لە تەواوی ئەو وڵاتانەدا ئەمریکا یان هێزی جێگیر کردووە یان ئەم وڵاتانەی کردوونە دۆستو هاوپەیمانی خۆی. بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا دیسانەکەش کۆماری ئیسلامی توانیویەتی ڕۆڵی خۆی بگێڕێو ناوچەکە هەروا بە نائارامی بێڵێتەوە. تێپەڕبوونی لە سەدای شەست (٦٠٪)ی وزەی دنیا لە گەرووی هۆرمز کە لە سنووری کۆنترۆڵی کۆماری ئیسلامی دایەو هاوپەیمانی لەگەڵ سووریەو لوبنانو هێندێک لە لایەنە گرنگەکانی فەلەستین بۆ نائارام کردنو قەیراناوی کردنی کەناڵی سوئێز، بارودۆخێکی باشو دڵخوازی بۆ کۆماری ئیسلامی خوڵقاندووەو بە ڕێکەوت نیە کەسێکی وەک مێهدی تائێب دەڵێ: ئەولەوییەتی پاراستنی سوریە بۆ کۆماری ئیسلامی لە خوزستان زیاترە.

کاریگەریی بزووتنەوەی سەوز لەسەر ڕاپەڕینەکانی ناسراو بە بەهاری عەرەبیو پاراستنی بەشار ئەسەد لەلایەن کۆماری ئیسلامی سەرەڕای بزووتنەوەی بەربەرینی جەماوەرییو کەشی ڕەخساوی نێونەتەوەیی بۆ قبووڵکردنی ڕووخانی ڕێژیمی بەعسی سووریە، پێوەندییەکانی ئێرانو ئەمریکای خستە فازێکی نوێو قۆناغێکی دیکەوە کە تێیدا دەبێ ڕەوشی هاوسەنگیی هێزو ڕادەی بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانی ئەمریکاو کۆماری ئیسلامی بە هەمان شێوە کە ڕووحانیو ئۆباما لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا جەختیان لەسەر کردەوە، دیاری بکرێ.

ئۆباما وەک زۆر لە سەرۆک کۆمارەکان کە لە خولی کۆتایی دەسەڵاتداریی خۆیاندا بەدوای وەدەسهێنانی میراتیی سیاسی کە ئیعتبارو پرستیژی درێژخایەنیان بۆ لەگەڵ خۆ بێنێ، لە بەرژەوەندیی خۆیو حیزبەکەیدا تێدەکۆشێو هەروەها قەیرانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کە لە ٣٥ ساڵی ڕابردوودا ڕۆژ لەدوای ڕۆژ توندتر بووە، ئیزنی کەمتەرخەمیی یان کردەوەی نزیکو دوور بە گەورەترین هێزیی سیاسیی دنیا نادا چونکە «دوای بەهاری عەرەبی»و قەیرانی سووریە، ئەمریکاو وڵاتە ڕۆژئاواییەکان دەبێ بۆیان ڕوون بێ لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست چ ڕۆڵو پێگەیەکیان هەیەو بەرژەوەندییەکانیان لە هەستیارترینو ئیستراتیژیکترین ناوچەی جیهان چۆن سەرلەنوێ پێناسە دەکەنەوە.

هەوڵەکانی کۆماری ئیسلامی لەپێناو بەرنامەی ناوکی، بەهێزکردنی هێزە زەمینی، هەوایی، دەریایی، ئیتلاعاتیو ئەمنییەتییەکان کە لە بواری نیوخۆییو دەرەکی بتوانن بە شێوەیەکی کارا بێنە مەیدانو زەقتربوونەوەی ڕۆڵی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکەداو هەروەها، ئەو بوارە گونجاوەی کە قەیرانە داراییە نێودەوڵەتییەکان لە بەرژەوەندیی کۆماری ئیسلامیدا هێنایەئاراوەو کاتو دەرفەتی زیاتریان بۆ بەهێزکردنو ڕێکخستنەوەی هێزەکان بە کۆماری ئیسلامی دا، ئەمریکای ناچار کرد کە گەورەترینو بێپێشینەترین گەمارۆ ئابوورییەکان بخاتە سەر ئێرانو تەنانەت تێچووی زۆر گەورەو گرانیش بۆ ڕازیکردنو بەشداری پێکردنی وڵاتانی جیهان لەگەڵ ئەم پرۆسەیە بدا.

ئەگەر لەم ڕووبەڕووبوونەوەو کێشمەکێشانە بڕوانین دەبینین کێشەکە تەنیا لەسەر بەرژەوەندییەکانی دوو سیستەمی دەسەڵاتدارەو لە بنەڕەتدا مافی مرۆڤو دروشمە مرۆڤدۆستییەکان تەنیا وەک دروشم دەخرێنەڕوو و بەکار دەهێنرێن. بۆ نموونە هەواڵدەریی فارس لە زمان کامران باقری لەنکەرانی، سەرۆکی توێژینەوەکانی سیاسەتدانانی سەلامەت لە خاکەلێوەی ١٣٩١ی هەتاوی نووسی: ڕۆژانە ٦٣ کەس بە هۆی ڕووداوی هاتووچۆ لە ئێران دەمرن و دوو هەزار کەسیش بریندار دەبن کە لە سەدا شەستیان لە ڕێگەوبانەکانی دەرەوەی شارەکانەو ژمارەی مردووەکانی ڕووداوەکانی هاتووچۆ لە هەشت ساڵی ڕابردوو لە کوژراوانی شەڕی ئێرانو عێراق زیاترە. یان هەواڵدەریی ئیسنا لە زمان فەرشیدی یەزدانی، ئەندامی ئەنجوومەنی پشتگیری لە مافی منداڵان دەنووسێ: «ڕادەی هاوسەرگیریی منداڵان بە بەراورد لەگەڵ گشت هاوسەرگیرییەکان لە ساڵی ٨٥ بۆ ٨٩، لە سەدا ٤٥ زیادی کردووە.»نموونەی لەم چەشنە گەلێک زۆرن کە دەری دەخەن وڵاتە ڕۆژئاواییەکان بە تایبەت ئەمریکا هەرگیز دەرحەق بە کارەساتە مرۆییەکان کەدەتوانرێ نێوی «وەچەکوژی» لێ بنرێ، دژکردەوەیەکی شوێندانەری نیشانی نەداوە و تەنیا بەرژەوەندییەکانی هێزە سیاسییەکان ڕۆڵی سەرەکی دەگێڕن و تەواوی کردەوە و قسەکانیان لەسەر ئەم بنەمایە پێناسە دەکەن.

لەم نێوەدا دوو گرووپی دیکەش ڕۆڵی کاریگەریان گێڕاوە و لە ئاراستەکردنی هاوکێشە سیاسییەکان بەشدارن. یەکێکیان وڵاتانی سێهەم وەک ئیسرائیل کە بە ئانقەست بە هەڵوێست و کردەوەگەلی لە چەشنی ناتانیاهوو هەوڵ دەدەن بە قەیراناویترکردنی بارودۆخ، هاوکێشەو ئاڵوگۆڕەکان لە بەرژەوەندیی خۆیانو هاوپەیمانەکانی وەک ئەمریکا بەکار بێننو، بە کردەوە ئەمریکاو هاوپەیمانانیشی لە هەر بارودۆخێک لە وڵاتانی وەک ئیسرائیل کە وەک گرەنتیی کۆنترۆڵی کەناڵی سوئێز و ئامرازی گوشار لەسەر هێزە هاوپەیمانەکانی کۆماری ئیسلامی لە ناوچە بۆ کۆنترۆڵی بارودۆخەکە بەکار دەهێنرێن، پشتگیریان لێ بکرێ. گرووپی دووەم ئەو شرۆڤەکارانەن کە لە ڕاگەیەنەکاندا بە ڕەخساندنی کەشەکە لە بەرژەوەندیی ئەمریکا یان ئێران پەرە بە قەیرانەکان دەدەن یان بیروڕای گشتی بە ئاراستەیەکی تایبەت کە لە بەرژەوەندیی هەریەک لەم وڵاتانە دابێ، ڕێنوێنیی دەکەن.

لەم هەلومەرجەدا گرنگترین خاڵو ئەرکی هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکانی ئێرانی کە وەک ئەکتەرە سیاسییەکان بۆ دێموکراتیزەکردنی ئێران هەوڵ دەدەن ئەوەیە کە لە بارودۆخی ئارایی لەپێناو خستنەڕووی داواکارییو کێشەکانیانو پێویستییەکانی کۆمەڵگەی ئێران کەڵک وەرگرنو کرەوەو هەڵسوکەوتیان تەنیا لەپێناو بەرژەوەندییەکانی تەواوی نەتەوەکانی ئێران بخەنەگەڕ و بە چاوی دەرفەت لە هەر پێشهات و قەیرانێک کە لە بەرژەوەندیی خەڵکی ئێران دایە، بڕوانن بۆ ئەوەی بتوانن ڕۆڵی ڕاستەقینەی خۆیان وەک کاراکتێر نەک تەنیا شرۆڤەکار بە دروستی بگێڕن.

پێوەندییەکانی ئێران و ئامریکا، گۆڕانی ستراتیژی یان تاکتیک

موختارنەقشبەندی

و: مەسعوود ڕەواندووست

دوابەدوای سەفەری ڕووحانی بۆ نیۆیۆرک بە مەبەستی بەشداری کردن لە کۆبوونەوەی ساڵانەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان و گۆڕانی لەحن و قسەکانی سەرۆک کۆمارەکانی ئێران و ئامریکا و، چاوپێککەوتنی ٢٥ خولەکیی وەزیرانی دەرەوەی ئەم دوو وڵاتە و هەروەها قسە هیوابەخش و ئاشتیخوازانەکانی دیپلۆماتەکانی هەردوولا لە وتووێژەکانیان لەگەڵ ڕاگەیەنەکاندا و لە هەمووی گرنگتر وتووێژی تەلەفۆنیی چاوەڕوان نەکراوی ئۆباما و ڕووحانی کە دەنگدانەوەیەکی بەرینی لە ڕاگەیەنەکاندا هەبوو، ڕای گشتیی لەگەڵ پرسیارێکی گرنگ بەرەوڕوو کردەوە کە داخوا ئێران خەریکە ستراتێژیی خۆی بەرامبەر بە ڕۆژئاوا و بە تایبەت ئامریکا بگۆڕێ یان ئەمانە تەنیا تاکتیکن؟

مێژووی پێوەندییەکانی ئێران و ئامریکا خاڵی تاریک و ڕەشی زۆری تێدایە کە گرنگترینیان کودەتای ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ لە ئێران لە لایەن ئامریکا و، هێرشی دەستوپێوەندەکانی ڕێژیمی تاران بۆ سەر باڵوێزخانەی ئامریکا لە تاران لە ساڵی ١٣٥٨ و بە بارمتەگرتنی دیپلۆماتە ئامریکاییەکانن. بەڵام ئەوەی لە چەند دەیەی ڕابردوودا بۆتە هۆی دوژمنایەتیی ئێران و ئامریکا دژایەتی و دژ بە یەکبوونی بەرژەوەندییەکانی ئەم دوو وڵاتە بووە.

لە پێکهاتەی سیاسیی دنیادا پێوەندیی نێوان وڵاتەکان بەستراوەتەوە بە بەرژەوەدنەی نەتەوەیی و بەرژەوەندی حکووتی وڵاتەکانەوە. لە هەڵسوکەوتی ئامریکا لە دوای شەڕی دووەمی جیهانییەوە تا ئێستا بەو ئاکامە دەگەین کە ستراتێژیی ئامریکا زاڵبوونی تەواوی ئابووری، نیزامی، سیاسی و کەلتووری بووە بەسەر هەموو جیهان‌دا و بۆ گەیشتن بەم ئامانجە زۆرجاران پرەنسیپ و بنەماکانی لیبراڵ دێموکراسی و مافەکانی مرۆڤی پێشێل کردوە، یان لانیکەم بایەخێکی ئەوتۆی بە مافی مرۆڤ نەداوە. ستراتێژیی ئامریکا لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست پاراستنی ئیسرائیل و ئەمنییەتی هەناردەکردنی نەوت بۆ ڕۆژئاوا و پاراستنی بەرژەوەندە ئابوورییەکانی خۆی و نفووزی فەرهەنگی و سیاسی لە ناوچەکەدایە، کە بۆ گەیشتن بەم ئامانجە کەمترین بایەخی بە مافەکانی مرۆڤ داوە. بۆ نموونە چەندین ساڵ کوشتاری گەلی کورد لە سووریە، تورکیە، ئێران و عێراقی بۆ گرنگ نەبوو و تورکیە و عەرەبستان وەک هاوپەیمانە نزیکەکانی ئامریکا، مافەکانی مرۆڤیان بە توندی پێشێل کردوە.

ستراتێژیی ئێران دوای شۆڕشی ساڵی ٥٧ و بە هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامی گۆڕا. جیا لەم پرسیارانە کە هۆکاری شۆڕشی گەلانی ئێران بوون، داخوا بە دوای لەق بوونی پێگەی حکوومەتی پاشایەتی لە ئێران‌دا، ڕۆژئاوا لە ترسی بە دەسەڵات گەیشتنی کۆمۆنیستەکان لە ئێران یارمەتیی ئیسلامخوازەکانی دا کە بە دەسەڵات بگەن؟ داخوا دامەزرانی حکوومەتی ئیسلامی لە دراوسێیەتیی شوورەوی یەکێک لە بەرنامەکانی ڕۆژئاوا بوو؟ ڕێژیمی زاڵ بەسەر ئێراندا حکوومەتێکی مەزهەبییە و هەر بەو پێیەش ستراتێژیی ئێران لە پێناو پاراستن و پەرەپێدانی بنەماکانی حکوومەتە مەزهەبییەکەی‌دا دیاری کراوە. بە وردبوونەوە لە کردەوەکانی ڕێژیمی تاران و قسەکانی ڕێبەرانی ئەم ڕێژیمە بۆمان دەردەکەوێ کە بۆ پەرەسەندی سیاسەتە مەزهەبییەکانی ڕێژیم لە هیچ کارێک دریغیان نەکردوە. بەڕێوەبەرانی ڕێژیمی ئێران لە سەرەتاوە دەیانزانی بۆ پەرەپێدانی سیاسەتە مەزهەبییەکانیان دەبێ بەسەر ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست‌دا زاڵ بن، کە ئەم ئامانجەی تاران بەرژەوەندییەکانی ڕۆژئاوا لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستی دەخستە مەترسییەوە. ڕێبەرانی ڕێژیمی ئیسلامی لە ترسی ڕووخانی ڕێژیمەکەیان لە لایەن ئامریکاوە و هەروەها بە هۆکاری ئیدئۆلۆژیکییەوە پێوەندییان لەگەڵ ئامریکا بڕی کە ئەم سیاسەتەی ڕێژیمی ئێران بووە هۆی تێکدانی هاوسەنگیی هێز لە نێوان ئێران و عێراق و بە دوای ئەودا ٨ ساڵ شەڕی ماڵوێرانکەری لێ کەوتەوە. لە لایەکی دیکەوە ڕێژیمی ئێران بۆ ڕاکێشانی پشتیوانیی موسوڵمانەکانی جیهان و نفووز لە وڵاتانی ئیسلامی‌دا دەستی دایە پشتیوانی لە فەلەستین و دژایەتی لەگەڵ بنەمای وڵاتی ئیسرائیل کە ئەم کردەوەیەی ڕێژیم بووە هۆی ئەوەی پێوەندییەکانی ئێران و ڕۆژئاوا و بە تایبەت ئێران ئامریکا بکەوێتە ژێر کاریگەریی پێوەندییە دوژمنانەکانی ئێران و ئیسرائیل. ڕێبەرانی ڕێژیم لە هەر دەرفەتێک‌دا بۆیان بڕەخسێ بۆ دەربڕینی دژایەتی و دوژمنایەتی لەگەڵ ئیسرائیل کەلک وەردەگرن و بە ئاشکرا باسی لەناوچوونی ئیسرائیل و نەتەوەی ئیسرائیل دەکەن و هەرگیز پشتیوانیی خۆیان لە گرووپە توندڕەوەکانی ناوچەکە وەک حیزبوڵڵای لوبنان و حەماس نەشاردۆتەوە و بەردەوام لە ڕێگەی سوورییەوە هەوڵی پڕچەک کردنی حیزبوڵڵایان داوە و، بە پشتیوانیی ماڵی و سیاسی لەم گرووپە، بە کردەوە دەست لە کاروباری نێوخۆی لوبنان وەردەدەن.

دوای ڕووخانی ڕێژیمی بەعسی عێراق لە ساڵی ٢٠٠٣دا لە لایەن ئامریکاوە، ئێران بە کەڵک وەرگرتن لە پێکهاتەی مەزهەبیی ئەم وڵاتە کە زۆربەیان شوێنکەوتووی مەزهەبی شیعەن، توانی ببێتە دەورگێڕی سەرەکیی گۆڕەپانی سیاسیی عێراق و بە باوەڕی زۆربەی کارناسانی کاروباری عێراق، نفووزی ئێران لە عێراقدا لە نفووزی ئامریکا زیاترە.

پشتیوانیی ئێران لە گرووپە شیعەکان لە وڵاتانی دەوری کەنداو و دەستتێوەردانی ئێران لە ئەفغانستان و پشتیوانیی ئاشکرا لە ڕێژیمی بەشار ئەسەد بۆتە هۆی تووڕەیی وڵاتانی ناوچەکە و حەساس بوون بە بەرنامە ئەتۆمییەکەی ئێران. لە دوو ساڵی ڕابردوودا بە هۆی هاوکاری نەکردنی ئێران لەگەڵ ئاژانسی وزەی ئەتۆمی کۆمەڵێک گەمارۆی توندی ئابووری لە لایەن ئامریکاوە بەسەر ئێران‌دا سەپاوە و بۆتە هۆی ئەوەی ئێران لەو ماوەیەدا لەگەڵ وەستانی ئابووری ڕووبەڕوو بێتەوە بەجۆرێک کە بە پێی ڕاپۆرتی بانکی ناوەندی ئاوسانی ئابووریی ئەمساڵ لە سەرووی ٣٥٪ بووە. ئەم گوشارە ئابوورییانە وێڕای تەریک کەوتنەوەی سیاسی لە ئاستی نێونەتەوەیی‌دا بۆتە هۆی ئەوەی ڕێبەرانی ڕێژیم لەحن و قسەکانیان بگۆڕن و ئەوە هێندێک هیوای لە ناوچە و جیهان بە چارەسەری ئاشتییانەی قەیرانی ئەتۆمیی ئێران دروست کردوە، بەڵام هێشتا ڕوون نیە

ل ٧

دەوڵەتەکان بە درێژایی مێژوو نەک لە گەڵ جیابیرانی خۆیان کۆتا نەهاتوون، بەڵکوو بە توندترین شێوە ڕەفتاریان لە گەڵ ئەو کەسانە کردووە کە بە تاوانباری سیاسی دانراون، هەر بۆیە لە سەرەمی ئێستادا مرۆڤایەتی هەوڵی داوە دەوڵەتەکان پابەند بکا کە لانیکەم لە گەڵ تاوانبارانی سیاسی وەک کەسانی ئاسایی لە سزاداندا هەڵسوکەوت بکرێ.

عومەر باڵەکی

کاتێک بنەماڵەیەک منداڵێک هەڵدەگرنەوە، بەو هەوست و نیازەوە قەبووڵی دەکەن کە بیکەنە منداڵی خۆیان و دایک و باوکایەتی بۆ بکەن، قانوونیش تائێستا هەر بەو ئامانجەوە ئەو منداڵانەی بەبنەماڵەکان سپاردوە، بەڵام ئەو قانوونە دێ ئەو پیرۆزییە دەشێوێنێ کە لە نێوان دایک و باوک و ئەو منداڵەدا هەیە.

کوێستان فتوحی

گەڵاڵەیەکی دزێو لە چاوەڕوانی پەسند کردندا!

کوێستان فتووحی

هەواڵو لێکدانەوەکان لەسەر دیپلۆماسیی ئێران لە دوای هاتنەسەرکاری ڕووحانی، باسوخواسی گەرمی چەند ڕۆژی ڕابردووی ڕاگەیەنەکانە جیهانیو ناوخۆییەکان بوون، بەتایبەتی سەفەری ڕووحانی بۆ نیۆیۆرکو ڕووداوەکانی دوای تەلەفۆنە مێژووییەکە! وای کرد لەم چەند ڕۆژەدا مەسەلە نێوخۆییەکانی ئێران زۆر بەبێبایەخییەوە یان زۆر کەم ئاوڕیان لێبدرێتەوە.

یەکێک لەو مەسەلە گرنگو جێی سەرنجانەی کە لەم ڕۆژانەدا کەوتە پەراوێزی ئەو باسانەوە، مەسەلەی قانوونی کردنی زەماوەندی سەرپەرست لەگەڵ منداڵی قەبووڵکراو «فرزندخوانده« بوو، بەڵام لەهەمان کاتیشدا چالاکان و پشتیوانانی مافەکانی منداڵان لە ئێران، نەیانهێشت ئەو مەسەلەیە بەبێدەنگی تێپەڕێ.

مجلیسی شووڕای ئیسلامی ئێران ڕۆژی یەکشەممە ٣١ی خەرمانان گەڵاڵەیەکی لە ژێر ناوی «پشتگری لە منداڵانو مێرمنداڵانی بێسەرپەرست و خراپسەرپەرست» بۆ پەسند کردن ناردە شورای نیگابان. هێندێک لە ماددەکانی ئەو گەڵاڵەیە لەلایەن چالاکانی مافەکانی ژنان و منداڵان کەوتە بەر ڕەخنەی توندو بە دژە ئینسانی، دژە ئەخلاقی، دژە بەهاکان و ڕێخۆشکەری توندوتیژی جنسیی پیاوان دژی ژنان و منداڵان ناوی لێنرا.

ئەو مادانەی ناڕەزایەتیی داکۆکیکارانی مافەکانی منداڵانی لێکەوتۆتەوە، مادەی ٢٢ و ٢٧ی ئەو گەلالەیەن کە بەناوی « پشتگری لە منداڵانو مێرمنداڵانی بێسەرپەرست» ناردراوەتە شورای نیگابان. بە پێی مادەی ٢٢ی ئەو گەلاڵەیە «منداڵی وەرگیراو «فرزندخواندەگی» دەبێ لە شناسنامەی ئەو کەسەدا کە منداڵەکە هەڵدەگرێتەوە، سەپت بکرێ، واتە بنووسرێ ئەو منداڵە لە بێهزیستی وەرگیراوە. مادەی ٢٧یش کە زۆرترین ناڕەزایەتی لێکەوتۆتەوە، ئەوەیە؛ پێی حوکمی دادگاو لەسەرخواستی ڕێکخراوی بێهزیستی ئەوکەسانەی لە بێهزیستی منداڵ وەردەگرنو دەیکەنە منداڵی خۆیان، قانوون دەبێ ڕێگەیان پێ بدا کە منداڵەکە

باڵغ بوو، سەرپەرست دەتوانێ بیکاتە هاوسەری خۆی!

یەکەم جار گەڵاڵەی پشتیوانی لە منداڵانو مێرمنداڵانی بێسەرپەرست لەلایەن ڕێکخراوی بێهزیستیەوە ئامادە کرابوو و ساڵی ١٣٨٨ لە لایەن مەجلیسی شورای ئیسلامییەوە پەسند کرابوو. لە پەسەندکراوەکەدا زەماوەند لەگەڵ منالی قەبووڵکراو «فرزندخوانده» قەدەغە کرابوو. ئەو گەڵاڵەیە پاش پەسەند کردنی ناردرایە شووڕای نیگابان، بەڵام شورای نیگابان بە ناوی ئەوەی کە کێشەی شەرعی هەیە، ناردیەوە بۆ مەجلیسی شورای ئیسلامی.

لە ڕاستیدا مەبەستی کێشەشەرعییەکەی شورای نیگابان هەمان ئەو غەدەغەکرانی ئیزدواجی سەرپەرست لەگەڵ منداڵی قەبووڵکراو «فرزندخوانده» بوو، کە شورای نیگابان ئەو خاڵەی بە خیلافی شەرع زانیوەو دەسکاری کردوەو ڕێگە (حەلاڵ) کراوە منداڵی قەبووڵکراو لەلایەن بنەماڵەوە.

دەکرێ بڵێین ئەگەر ئەو گەلالەیە پەسند بکرێ و بەو ئیسلاحاتەوە کە شووڕای نیگابان کردوویەتی ئەوە یەکێکە لە کارەساتەکانی قانوون نەک هەر لە بواری پێشێلکردنی مافەکانی ژنان، بەڵکوو دەبێتە هۆی پێشێل کردنی ئاشکرای مافی منداڵانیش.

منداڵانی بێسەرپەرست هێندەی دیکە بێپەنا دەبن

کاتێک بنەماڵەیەک منداڵێک هەڵدەگرنەوە، بەو هەوست و نیازەوە قەبوولی دەکەن کە بیکەنە منداڵی خۆیان و دایک و باوکایەتی بۆ بکەن، قانوونیش تائێستا هەر بەو ئامانجەوە ئەو منداڵانەی بەبنەماڵەکان سپاردوە، بەڵام ئەو قانوونە دێ ئەو پیرۆزییە دەشێوێنێ کە لە نێوان دایک و باوک و ئەو منداڵەدا هەیە. چۆن دەکرێ کەسێک لە قانووندا هەم دایکو باوک بێ هەمیش لە داهاتوودا هاوسەر؟! چ عەقل و تێگەیشتنێک ئەوە قەبووڵ دەکا کە پیاوێک، ژنێک کە قەرارە بۆ منداڵێکی بێپەنا باوکایەتی، دایکایەتی بکا، بەڵام قانوون ئەو مەجالەی بۆ پێک بێنێ دواتر زەماوەندی لەگەڵ بکاو پێوەندیی جینسی لەگەڵی هەبێ؟ ئەوە چ قانوونێکە هەردووی ئەوانەی تێدا جێگیر دەکرێ؟! واتە لە قانوونێکدا بیهێنیەبەرچاو هەم دایک و باوک بی هەمیش لە داهاتوودا هاوسەر!

(ڕێگەپێدراویی زەماوەندی منداڵە قەبووڵکراوەکە لەگەڵ باوک یان دایک) ئەگەر لە قانووندا پەسند بکرێ، تەنانەت ئەگەر ئەمڕۆ لە کۆمەڵگەش جێگیر نەبێ، بەڵام بەداخەوە دزێوی ئەو کردوەیە وردە وردە لە بیرو زەینی کۆمەڵگەدا دەسڕدرێتەوەو ڕەنگە لەداهاتوودا جێ بگرێ، کە دواتر ئەوە دەبێتە هۆی پەرەسەندنی دەستدرێژی جنسی بۆ سەر منداڵان. پاشان ئەو ئێعتمادو ئەمنییەتە دەروونییەو ئەو هەستەی کە لەو منداڵەدا دەبێ دروست بکرێ، کە ئەو یەکێکە لە ئەندامانی بنەماڵە واتە جگەرگۆشەی ئەو دایکو باوکەیە، تا گەورەتر دەبێ کەمڕەنگتر دەبێتەوە. پاشان زۆر لەو ژنانەی تا ئەمڕۆ وەک دایک هەستیان دەکرد ئەو منداڵەی وەریان گرتوە هەستی دایکایەتییان بۆی هەبوو، لەپەنایدا هەستێکی دیکە لە ناخیاندا جێ دەگرێ، ئەویش ئەوەیە ئەو کچەمنداڵەی ئەمڕۆ دەیبەنەوە نێو بنەماڵە، چۆن بزانێ لە داهاتوودا نابێتە هەوێی ئەو! هەربۆیە ئەمەش دەتوانێ ببێتە هۆی زۆرتر بوونی توندوتیژیی ئەو ژنانەی بە دژی ئەو منداڵانەی بە منداڵیخۆ قەبووڵیان کردوە. پاشان زۆر ژن و پیاو کە منداڵیان نابێ، ئەو شانسە لەخۆیان دەستێننەوە و مەیلی ئەوەیان نابێ کە منداڵ هەڵگرنەوە، هەم بۆخۆیان هەست بە دایکو باوکایەتی بکەن، هەمیش منداڵێکی بێپەنا پەناگەیەکی ئارامی دەست کەوێ.

مادەی ٢٢ مۆرێک بە ناوچاوانی منداڵانی قەبووڵکراو «فرزندخوانده»

لە ئیسلاحکراوەکەی گەڵاڵەکە لە مادەی ٢٢دا هاتوە: «لە شناسنامە (پێناس)ی ئەو ژنو پیاوەی سەرپەرستی منداڵەکە وەعۆدە دەگرن دەبێ ناو و شۆرەتی منداڵە قوبووڵکراوەکە «فرزەندخوانده» بنووسرێ. کە نووسینی ئەم بابەتە دەبێتە هۆی ئەوەی هەڵگیرانەوەی ئەو منداڵە لەلای منداڵەکە ئاشکرا بێ. پاسان ئەو منداڵانەی دایک و باوکیان هەیە و بە هۆکارێک دراونەتە ناوەندی بێهزیستی، دەبێ هەم ناوی دایکو باوکی ئەسڵییان بنووسرێ هەم ئەوانەی سەرپەرستی منداڵەکە قەبووڵ دەکەن، کە ئەمەش هەمووکات وەک نیشانەیەک بە ناوچاوانی ئەو منداڵەوە دەبێ. ئەو منداڵە بەردەوام هەست بە نیگەرانی و بیرکردنەوە و دڵەڕاوکێ دەبێ، بەتایبەتی لە کۆمەڵگەیەکی وەک کۆمەڵگەی ئێران کە ئێستاش بەچاوێکی ئەگەر نەڵێین سووک، بە بەزەیی چاو لەومنداڵانە دەکرێ، کە دواتر و لە دەورانەکانی تەمەنی ئەو منداڵەدا کۆمەڵێک کێشەی دەروونی بۆ دروست دەبێ. دیارە ڕێگای جۆراوجۆر هەیە بۆ پاراستن و سەپتی ئەو زانیاریانە لەهەمان کاتیشدا شاراوە هێشتنەوەیان،

> **دەکرێ بڵێین ئەگەر ئەو گەڵاڵەیە پەسند بکرێ و بەو ئیسلاحاتەوە کە شووڕای نیگابان کردوویەتی ئەوە یەکێکە لە کارەساتەکانی قانوون نەک هەر لە بواری پێشێلکردنی مافەکانی ژنان، بەڵکوو دەبێتە هۆی پێشێل کردنی ئاشکرای مافی منداڵانیش**

بۆ ئەوەی لە کاتێکی گونجاودا بەو کەسە ڕابگەیەندرێ. دیارە لەباری کاریگەرییەکانی ئەو مەسەلەیە دەروونناسان باشتر دەتوانن لایەنە خراپەکانی شیبکەنەوەو باسێکی زۆریش هەڵدەگرێ.

بەو هیوایە نوێنەرانی مەجلیسی شورای ئیسلامیی ئێران توسقاڵێک ویژدانیان بکەنە قازیو ئەو کچە منداڵانەی لە چاوڕوانی ئامێزی گەرمی دایکو باوکێکن، نەکەنە سووژەی جینسیو، بەهاجوانە ئینسانییەکان بە پەسندکردنی ئەو جۆرە قانوونانە نەخەنە ژێرپێ. هەروەها پارێزەرانی مافەکانی منداڵان، ژنانو هەموو ئەوانەی لەخەمی ئارامی و ئەمنییەتی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی ئێران دان، دەنگیان یەک بخەن بۆ دژایەتی لەگەڵ ئەم گەڵاڵەیەو نەیەڵن ئەو قانوونە پەسند بکرێ.

ئایا سیاسی بوون تاوانە؟

عومەر باڵەکی

سیاسەت کردن، سیاسی بوون، وەدەستخستنی زانیاریی سیاسی، بەشدار بوون لە کۆڕو کۆبوونەوەی سیاسی، دروست کردنو پێکهێنانی ڕێکخراو یان حیزبی سیاسیو سەرەنجام هەوڵدان بۆ گەیشتن بە دەسەڵاتی سیاسی، مافی هەر تاکێکە لەو کۆمەڵگایەی تێیدا دەژی. ئەوە مافی هەر تاکێک یان هاووڵاتی هەر وڵاتێکە کە دەتوانێ ئامانجێکی ئاوای هەبێ کە بتوانێ کاریگەری هەبێ لەسەر وەزعییەتی سیاسیو کۆمەڵایەتی وڵاتەکەیو بەو شێوەیە بەشدار بێ لە پێشکەوتنو شارستانییەتیی کۆمەڵگایەکەی خۆی؛ بەواتایەکی دیکە هەر مرۆڤێک بە بوونی مافی سیاسی لە کۆمەڵگادا دەتوانێ بۆ وەدەستهێنانی مافو ئامانجەکانی خۆی خەبات بکاو لەلایەکی دیکەوە بۆ پێکهێنانی ئاڵوگۆڕی باش بە قازانجی کۆمەڵگای خۆی کەڵک وەربگرێ.

لە کۆمەڵگای پێشکەوتوودا کە بەشێوەی دێموکراتیک بەڕێوەدەچن، سیاسەتو سیاست کردن لە بوارەکانی بەڕێوەبەری، ئابووریو کۆمەڵایەتییەوە وەک بنچینەی بەڕێوەبەریی وڵات دەژمێردرێ، بەڵام لە وڵاتانی دواکەوتوو کە بەشێوەی دیکتاتۆری بەڕێوەدەچن زۆر جاران سیاسەت بە عەیب و تاوان دادەنرێو لەو جۆرە وڵاتانەدا زۆرجار سیاسەتو سیاسەتمەدار بە درۆزن، پیاوی بێگانە، خۆفرۆش، فێڵباز و هتد لە قەڵەم دەدرێ.

لێرەدا پێویستە پێناسەیەک لە سیاسەت بکەین، هەرچەند تا ئێستا پێناسەیەکی ڕوونو یەکدەست لە سیاسەت نەکراوەو بەدەستەوە نیە، چونکە کۆمەڵگای مرۆڤایەتی قۆناغی جۆراوجۆری بڕیوەو پێبەپێی پێشکەوتنی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی، پێناسەو هەڵسەنگاندنەکانو لێکدانەوەکان لەسەر ڕووداوەکان فەرقی کردوەو بە لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندییەکان، پێناسەکانیش لە سیاسەت جیاوازییان لە گەڵ یەکتر هەیە، بەڵام بە پێویستی دەزانین چەند پێناسەیەکی کورت لە سیاسەت لێرەدا باس بکەین:

سیاسەت یانی کار کردن بۆ ڕێکوپێک کردنی شتێک بەهۆی ئەو ڕێکارانەی کە دەیانگرینە پێش.

سیاسەت لە بنەڕەتڕا لە واژەی «سیاس – سیوس»ی یۆنانی وەرگێڕاوە بە مانای ئیدارە کردنی وڵات.

لە ڕوانگەی دەیویدئیستونەوە، سیاسەت بریتیە لە خوێندنەوەو موتاڵای چۆنیەتیی دابەش کردنی بایەخە جۆراوجۆرەکانی هێز لە کۆمەڵگادا.

لە ڕوانگەی هارۆڵد لاسوئیلیشەوە، سیاسەت بریتیە لە خوێندنەوەو موتاڵای هێزو خاوەنانی هێز یان خوێندنەوەی ئەو هێزەیە کە لە مەسەلەکانی ناو کۆمەڵگایەک لادەکاتەوە.

زانستی سیاسی بریتیە لە گرتنە پیشی ئەو ڕێکارانەی کە بەرژەوەندیی خەڵکی لە خۆ گرتبێو ئامانجیشی ڕوون و دیار بێ، بابەتی سیاسەت بابەتێکی بەربڵاوە کە بابەتی جۆراوجۆر لەخۆدەگرێ، بەڵام پێناسەی زانستیی سیاسەت زۆرتر پێوەندی بە چۆنیەتی ئیدارە کردنی وڵاتەوە هەیە.

ئەگەر ئەو پێناسانەی سەرەوەو چەندین پێناسەی دیکە لە سیاسەت وەک پێناسە وەربگرین، ئەدی چۆنە لە هێندێک وڵات سیاسەت کردن بەتاوان دادەنرێ؟! بۆ نموونە لە سیستمی کۆماری ئیسلامی ئێراندا ئەو کەسانەی وەک کاربەدەستانی نیزام، لە چۆنیەتیی بەڕێوەبردنی وڵاتدا بیرناکەنەوە لە ژێر ناوی جۆراوجۆر دەستبەسەر دەکرێنو سزای قورسی وەک زیندانیی هەتاهەتایی یان ئێعدامیان بەسەردا دەسەپێو ئەوە لە حاڵێک دایە کە تاوانی سیاسی پێناسەیەکی ڕوونی بۆ نەکراوەو لای زۆرێک لە یاسازانان ئەو پرسیارە دێتە ئاراوە کە «سیاسەت یان سیاسی بوون تاوانە یان نا؟و ئەگەر بگوترێ سیاسی بوون تاوانە دەبێ بە دەقی یاسایی ڕوون بکرێتەوە کە ئەو کردارە یان گوفتارە لە حاڵەتی کردن یان نەکردندا دەبنە تاوان. ئەوە لە حاڵێک دایە لە یاسای بنەڕەتیی ئێراندا و لە ئەسڵی ١٦٧دا باس لە چۆنیەتیی دادگایی کردنی تاوانبارانی سیاسی دەکا. «پێڕاگەیشتن بە تاوانی سیاسیو چاپەمەنی بەشێوەی ئاشکرایەو بە ئامادەبوونی دەستەی یاریدەدەر[ی دادوەران] (هیأت منصفه) لە دادگاکاندا بەڕێوەدەچێ. شێوەی هەڵبژاردن، هەلومەرجو دەسەڵاتی دەستەی یاریدەدەرو تاوانی سیاسی، قانوون بەپێی ڕێوشوێنی ئیسلامی دیاری دەکا».

لێرەدایە یەکێک لە گرفتە بنەڕەتییەکان سەبارەت بە تاوانی سیاسی لە یاسای بنەڕەتی ئێراندا دەردەکەوێ، ئەویش ئەوەیە نە تەنیا دیاری نەکراوە تاوانی سیاسی چیە؟ شێوەی دادگایی کردنو دیاریکردنی سزای بۆ تاوانباری سیاسی بە ماددەیەکی یاسای بنەڕەتی دیاری کردوەو لە هەمان حاڵدا هەر لەو ماددەیەدا دەڵێ تاوانی سیاسی بەپێی ڕێوشوێنی ئیسلامی دەستنیشان دەکرێو ئەوە خۆی نیشانەی ئەوەیە کە دەبێ بۆ پێناسەی تاوانی سیاسی لە دەقە شەرعیو ئایینیەکاندا بەدوایدا بگەڕێین کە ئەوە خۆی دەستی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی ئاواڵە کردوە کە جیابیرانی خۆیان بەتاوانی دژایەتی لەگەڵ خواو دەقە ئایینیەکان بەرنە ژێر پەتی سێدارە. گرفتی دیکە ئەوەیە کە جگە لەوەیکە دەبێ تاوانی سیاسی بەپێی ڕێوشوێنی ئیسلامی بێ، تاوانی سیاسی لەگەڵ تاوانی ئەمنییەتی تێکەڵ دەکرێو ئەوە مەترسییەکی گەورەیە کە زۆربەی تاوانە ئەمنییەتیەکان مانای سیاسی لەخۆدەگرن.

دەوڵەتەکان بە درێژایی مێژوو نەک لە گەڵ جیابیرانی خۆیان کۆتا نەهاتوون، بەڵکوو بە توندترین شێوە ڕەفتاریان لە گەڵ ئەو کەسانە کردوە کە بە تاوانباری سیاسی دانراون، هەر بۆیە لە سەرەمی ئێستادا مرۆڤایەتی هەوڵی داوە دەوڵەتەکان پابەند بکا کە لانیکەم لە گەڵ تاوانبارانی سیاسی وەک کەسانی ئاسایی لە سزاداندا هەڵسوکەوت بکرێ کە بە تێپەڕبوونی زەمان ئەو بۆچوونە گەشەی کردوەو ئێستا هەوڵ بۆئەوە دەدرێ کە سیاسەت بە تاوان نەژمێردرێ و ئەگەریش هەر بە تاوان دانرا دەبێ سزای تاوانباری سیاسی سووک بێو لە دادگادا بە بەشداری دەستەی یاریدەدەری «هیات منصفه» دادگایی بکرێ.

هەروەک لە پێشەکیدا گوترا لەو وڵاتانەی کە بە شێوەی دێموکراتیک بەڕێوەدەچن تاوانی سیاسی بە شێوەی پێشوو مانا نادا، چونکە ئەگەر کەسێک لە دەسەڵات ناڕازی بێت لە هەڵبژاردندا دەنگی پێناداو ئەگەر زۆرینەی خەڵک ناڕازی بن ئەو دەسەڵاتە سیاسییە دەگۆڕدرێ. بەڵام لەو وڵاتانەی کە بە شێوەی دێموکراتیک بەڕێوەناچنو دەسەڵات گوێ لە قسەی خەڵک ناگرێ، هەر دژایەتییەک لە گەڵ دەسەڵاتداران دەچێتە خانەی تاوانی سیاسییەوە. لێرەدا پێویستە ئاماژە بەو خاڵە بکەین کە لەو جۆرە وڵاتانەی کە بە ناوی تاوانباری سیاسی کەس یان کەسانێک لە لایەن دەسەڵاتەوە دەستبەسەر دەکرێنو بێڕێزیان پێدەکرێ، بە پێچەوانەی دەسەڵات ڕێز و حورمەتی ئەو کەسانە لای بەشێکی کۆمەڵگا دەچێتە سەرێو بەچاوی ڕێزو پێزانینەوە سەیری هەوڵو چالاکیان دەکرێو تەنانەت بە چاوی قارەمانو نوێنگەی کارو کردەوەی خۆیان چاویان لێدەکرێ. هەر بۆیە ئەو پرسیارە لەجێی خۆیەتی ئەگەر بگوترێ ئایا سیاسەت کردن تاوانە؟ ئەگەر تاوانە چۆنە کۆمەڵگا ڕێز لە تاوانبارێکی سیاسی دەگرێو تەنانەت لە هەلومەرجی گونجاودا هەر ئەو تاوانبارە سیاسییە دەبێتە خاوەن دەسەڵات.

پاکەتی نوێی دێموکراسیزاسیۆنی تورکیە، وەنەبێ خەوشی لە کەم و کورتیی دالآنەکانی سیاسیی ئەو وڵاتە بڕیبێ و ئێمەش ڕاست بەو چاوە لێی بڕوانین کە ئاپەکە بە هەنگاوێکی مەزن و دەگمەنی دادەنێ و زەقی دەکاتەوە، ئەوەش نییە بڵێین هیچی بۆ کورد تێدا نییە. وێڕای ئەوەی هەرگیز وەڵامدەری کێشەی ڕەوای نەتەوەکەمان لە باکوری وڵات دا نییە، بەڵکو ناشتوانین بە هێچی دابنێین و بێ بایەخ لێی بڕوانین.

پاکەتی دێموکراتیزاسیۆنی تورکیە و کێشەی کورد

عەزیز مەعروفی

ئەو پاکەتەی لە مێژ بوو بە مزگێنییەکی گەورە لێی دەڕوانرا و وەک کرانەوە و خولْقانی قۆناخ و دەرفەتێکی زێڕین بۆ گەشە و برەوپێدانی دێموکراسی لە تورکیە، خەڵکی تورک و بە تایبەت نەتەوەی کوردی لە چاوەڕانی دا هێشتبۆوە، پاش ئەوەی چەندین مانگ لە پشت دەرگا داخراوەکانەوە، بە سەرۆک وەزیر، ڕاوێژکار، جێگر و کابینەوە قسەی لە سەر دەکرا، سەرئەنجام ڕۆژی ٣٠ی ئەیلول لە لایەن سەرۆک وەزیری تورکیەوە، تەیپ ئەردۆغان ڕاگەیەندرا. ئەو پاکەتە بە بی بەشدار کردنی پارتەکانی دیکەی ئۆپۆزسیۆن بە تایبەت بە هەڵاواردنی پارتی ئاشتی و دێموکراسی (بەدەپە)، ساغ کرابۆوە.

سەرۆک وەزیری تورکیە ڕۆژێک بەرلە ڕاگەیاندنی پاکەتەکە وتی:» ئەو پاکەتە، جێگای ڕەزامەندیی هەموو لایەنێک لە تورکیە دەبێ» و لە کاتی ڕاگەیاندنەکەشدا وتی:» ئەمە یەکەم پاکەتی ئێمە و دوایین پاکەتیشمان نابێ». مەبەستی ناوبراو، ئاوڕدانەوە لەو ئاڵوگۆڕ و چاکسازییانە بوون کە پارتەکەی لە ١١ ساڵ دەسەڵاتی دا لە تورکیە کردوونی. ئەو ئاڵوگۆڕانە ئەوەندە قووڵ و ڕیشەیی نین کە وەڵامدەری کێشەی لە مێژینە و ڕەوای ٢٠ میلیۆن کورد بن کە بە بڕبڕەی کێشەکانی وڵاتیک دێتە ئەژمار کە لانیکەم لە ١٠٠ ساڵی ڕابردووی خۆیدا، زۆرترین کۆدەتای سەربازی بە خۆوە دیتووە و بە دەست کێشەی تواندنەوەی فرەچەشنیی نەتەوەیی و ئایینی نالاندویەتی. بەڵام هەر لەو کاتەش دا گرنگیی خۆیان هەیە کە لەم وتارە دا هەول دەدری، لە هەر دوو ڕوانگەوە تیشکیان بخرێتە سەر.

لە یەکەم تێڕوانین بۆ پاکەت و ڕێفۆرمەکانی ئەو پارتە چەند ڕاستییەک زۆر بە زەقی خۆی دەنوێنن، یەکەم: ڕیفۆرمەکانی ئەو پارتە زۆرتر ئابوورین تاکو ئاوڕدانەوە لە ڕاستییەکانی نێو تورکیە. دووهەم: پاکەتەکانی، ئەوەندی لە خزمەت کۆکردنەوەی دەنگ لە هەڵبژاردنەکان دا بۆ ئەو پارتە دان ئەوەندە لە خزمەت چارەسەرکردنی کێشە کەڵەکە بووەکانی تورکیە دانین. سێهەم: « تورکیە لە هەموو شتێک گەورەترە»، ئەمە وتەی ناسراوی سەر زاری ئەردۆغانە و بۆ تورکیەیەکی بە هێز هەموو لایەک دەبێ بە پێی قسە و پاکەتەکانی ئەو وەجولێن و بۆ ئەم مەبەستەش هەر وەک لە سەرەتای ڕاگەیاندنی پارتەکەی لە ساڵی ٢٠٠١ دا بەڵێنێ بە گەلی تورکیە داوە بە ئامانجی « یەک ئاڵا یەک وڵات و یەک نەتەوە» وەفادار دەمێنێتەوە.

ڕێفراندۆم بۆ یاسای بنەڕەتی لە ١٢ی ئەیلولی ٢٠١٠، هێشتا وەک ڕیفراندۆمێک ماوەتەوە، ڕەنگە بڵێین پاکەتی ئەو دواییە بە لوتکەی هەتا ئێستای ئەو ڕێفراندۆمە دابنرێ. کاتێک چاو لە ئاکام و بەرهەمی ٣ ساڵی ئەو ڕیفراندۆمە دەکەین و چاوێک بە جووڵانەوە و بەربەست داتاشینی ئەو پارتە لە کۆمسیۆنی نووسینەوەی ڕەشنووسی یاسا دابخشێنین ، ڕاستییەکانی ئەو سێ خاڵەی لە سەرەوە قامکمان لە سەر دانان، دەسەلمێنن.

سەرجەمی پاکەتی دیموکراتیزاسیۆنی نوێی تورکیە کە دەکرێ بە وەڵامدانەوەی ئاکەپە بە قۆناخی دووهەمی پرۆسەی ئیمرالّی- ئانکارا چاوی لێبکرێ، چەند بوار لە خۆ دەگرێ. پاکەتەکە لایەنی یاسایی و ئیداری لە خۆ دەگرێ. لایەنە یاساییەکان دەبردرێنە پارلمان و لە وێ ساغ دەکرینەوە و لایەنی ئیدارییش هێندێک ڕیفورم دەگرێتەوە و ئاپەکە ڕاستەخۆ دەتوانێ دەست بە جێبەجێکردنیان بکا.

گرینگترین ئەو بەند و خاڵانەی بە شێوەی ڕاستەوخۆو لاوەکی پێوەندییان بە کێشەی کوردەوە هەیە بریتین لە:

یەکەم: قسە لە سێ بژاردە بۆ ڕێژەی دەنگ و چوون بۆ پارڵمان دەکرێ. بژاردەی یەکەم ڕێژەی ١٠٪ وەک خۆی بمێنیتەوە، بژاردەی دووهەم ئەو ڕێژەیە بۆ ٥٪ دابەزێنرێ و سەرجەم تورکیە دابەشی ١١٠ناوچەی تەسکی پێنج هەرێمی بکرێ، بژاردەی سێهەم، ڕێژەی ١٠٪ بە تەواوی هەلگیرێ و سیستمی هەرێمی تەسککراو بێتە گورێ. لە هەر کام لەو بژاردانە دا، پارتەکان دەتوانن یارمەتیی ساڵانە لە حکوومەت وەربگرن ئەگەر بە مەرجێک ٣٪ دەنگ بهێننەوە (ئەم ڕێژە پێشتر ٧٪ بوو). تێکۆشانی کوردەکان، بۆ نەهێشتن یان دابەزینی ڕێژەی ١٠٪ بە یەکێک لە تەوەرە سەرەکییەکان دادەنرێ، تاکو ئێستا نەیان توانیوە بەو ڕێژەیە بگەن و لە بەرئەوەی ڕێژەی دەنگەکانیان لە خوار ٧٪ بووە پارتەکەیان لەو هەزینەیە بێ بەش کراون.

دوو بژاردەکەی تریش بە پێی ئاست و چۆنییەتی دەنگ هێنانەوەی ئاکەپە لە سەرجەم تورکیە دا خراوەتە ڕوو. ئەمە وەکو ئەوە وایە کەسێک سەرپشک بکەی لە نێوان خەراپ و خەراپترین دا یەکیان هەڵبژێرێ. دووهەم: ئەو پاکەتە دەڵێ:» لە قوتابخانە تایبەتییەکاندا، ڕێگە بە فێربوون و خوێندن بە زمان و زاراوەکان دەدرێ. خوێندن و فێر بوونی زمانی زگماکی یەکێک لە سەرەکی ترین و بە بڕشتترین داوای سەرجەم پارت و ڕێکخراوەکانی باکوری کوردستانە. بەڵام، پەرۆشی و تامەزرۆیی کوردەکان بۆ فێربوون و خویندن بە زمانی دایک بە پاساوی ئەوەی کە داننان بە زمانی کوردی « وڵات لەت و پەت دەکا» هەمیشە هۆیەک بووە بۆ یەکگرتنی پارت و دەسەڵاتدارانی تورکیە لە دژی. دوو حەوتوو لەوەپێش بوو، پارتەکانی ئاکەپە، جەهەپە و مەهەپە، ڕێک کەوتن کە زمانی کوردی بە ڕەسمی نەناسن و بەم شێوەیە ڕێ لە « لەت بوونی تورکیە بگرن». ئەو نیمچە داننانە بە زمانی کوردی چەند ساڵێکە لە گۆڕێ دایە کە زۆر جارییش خۆیان لێ دزیوەتەوە. ئاڵتان تان تێکۆشەرێکی باکوور دەڵێ:

« ٩٠٠ مامۆستای کوردی، ناوی خۆیان نووسیوە کە دەتوانن لە قۆتابخانەکان وانەی کوردی بڵێنەوە، بەڵام دەوڵەت وەری نەگرتوون و دای نەمەزراندوون». هەر لەو ڕاستایەدا سێ پیتی، ق، و، خ – باسی پیتی ژ نەکراوە- بایکۆتی هەشتاو پێنج ساڵەیان لە سەر هەڵدەگیرێ. سێهەم: سیستەمی هاوسەرۆکی، ئەو سیستەمەی بەدەپە، دەتەپە و کەجەکە ئێستا لە پارتەکەیان دا کاری پێ دەکەن، لە تورکیە بە ڕەسمی دەناسرێ. ئەو زنجیرەی بە درێژایی دەیان ساڵ بۆ بوونە ئەندام لە پارتی دڵخواز دە لاقی خەڵک هاڵێنرابوو، دەشکێنرێ. لە بانگەشەی هەڵبژاردنەکاندا، جیا لە زمانی تورکیە ڕێگە بۆ زمان و زاراوەکانی دیکەش کراوەیە. نێوی کۆن و مێژوویی ناوچە و مەڵبەندەکانی کوردستان دەگەڕێندرێنەوە و بە تورکی کردنی ئەو ناوانە کۆتایی پێ دەهێنرێ کە بە زەبری گوللە و سێدارە لە دوای کۆدەتای کەنعان ئەڤرەن لە ساڵی ١٩٨٠ بە سەر کوردستان دا داسەپینران. لە قوتابخانەکان دا « سرودی نیشتمانی « هەڵدەوشینرێتەوە. لە رامبەر ئەوانە دا « شەڕی دژی جیاییخوازی- بێ گومان مەبەستی کوردەکانە- بە توندی دژی دەوەستینەوە و ناوەندی بەرامبەری و یەکسانی دادەمەزرێ».

وەک لە سەروە وتمان، ئەو پاکەتە وەلامدانەوە بە قۆناخی دووهەمی پرۆسەی ئیمراڵی- ئانکارایە. هەرچەند تەیپ ئەردۆغان ناوێکی لە کورد نەبرد و تەمومژی زۆر بە قسەکانییەوە دیار بوو و خۆی لە باسی ئەو پرۆسەیەی بوارد، دەڵێ: « با لە جیاتی توند و تیژی ڕوو لە سیاسەت بکەین» پەیامەکەی بەرێز عەبدوڵلا ئۆجەلان سەرۆکی گیراوی پەکەکە لە نەورۆزی ئامەد وەبیر دەخاتەوە کە وتی» لە جیاتی چەک سیاسەت قسە بکات». سەرەڕای ئەوەی ١٠ مانگە ئەو پرۆسەیە بەرێوەیە و تاکو ئێستا پیشڤەوەچوونەکان بە مایە لەخۆدانانی پەکەکە و کوردەکان بەرەوپێش چووە و شەڕ وخوێنڕشتن وەستاوە، سەرۆک وەزیری تورک لەو پاکەتەدا، خۆی لە قەرەی ماف و ئازادییەکانی کورد نەدا، باسی لە ئازادیی هەزاران گیراوی سیاسی، شارەوانی و پارڵمانی کورد نەکرد، باسی لە گیرانی زیاتر لە ٧٠ ڕۆژنامەنووسی کورد نەکرد. ئاوڕی لە داننان بە مەسەلەی هاووڵاتیبوونی کوردەکان لە تورکیەی ئێستا دا نەدایەوە. بۆ لای یاسای دژە ترۆری نێو دەستووری تورکیە نەچوو. تخوونی قەرەبووکردنەوەی کورد لەو زەرەرو و وێرانییەی بە دەیان ساڵ حوکمی سەربازیی – بە دەسەلاتی ١١ ساڵەی خۆشییەوە- لە نەتەوەی کوردیان داوە نەکەوت، کۆمەڵکوژی ڕۆبۆسکی هەر ئاوڕی لێ نەدرایەوە.

پاکەتی نوێی دێموکراسیزاسیۆنی تورکیە، وەنەبێ خەوشی لە کەم و کورتیی دالآنەکانی سیاسیی ئەو وڵاتە بڕیبێ و ئێمەش ڕاست بەو چاوە لێی بڕوانین کە ئاپەکە بە هەنگاوێکی مەزن و دەگمەنی دادەنێ و زەقی دەکاتەوە، ئەوەش نییە بڵێین هیچی بۆ کورد تێدا نییە. وێڕای ئەوەی هەرگیز وەڵامدەری کێشەی ڕەوای نەتەوەکەمان لە باکوری وڵات دا نییە، بەڵکو ناشتوانین بە هێچی دابنێین و بێ بایەخ لێی بڕوانین. هەر بۆیە:

یەکەم: ئەگەر تەواوەتی ئەو پاکەتە بەو ئۆتۆنۆمییە ناگات کە کورد لە باشوور لە ١١ی ئازاری ١٩٧٠ وەدەستی هێنا، بەڵام ئەوە بەو مانایە نایە کە کورد لە باکوور خۆی لێ نەبان بکات یان ناهومێدی ڕووی تێ بکات. گرینگتر ئەوەیە کورد چۆن دەتوانێ خۆی زیاتر دەربخاتو بوونی خۆی بسەلمینێ و وتاری نەتەوەیی خۆی بۆ دونیای دەرەوە بگوێزێتەوە. دووهەم: کورد بە گشتی و بە تایبەت پەکەکە، بەدەپە، دەتەپە بڵێی پێیان وابێ تورکیە قەت ئەوەندە پەرە بە دیموکراسی لە تورکیە بدات و ئاوڕێکی وەها قووڵ و ریشەیی لە کێشەی کورد بداتەوە کە بە هۆی ئەوەوە پەکەکە واز لە چەک بهێنێ و ڕوو لە کاری سیاسی بکات؟ هەر پێرێ پارڵمانی تورکیە دەنگی دا بە درێژکردنەوەی مۆڵەتی هێرشی سەربازی بۆ سوریە و بنکەکانی پەکەکە لە قەندیل و باشووری کوردستان لە ئەگەری پێویست دا. کەواتە لەو پرۆسەیەدا کە ویدەچێ دوور و درێژ بێو خاوێو سستیی زۆری دەوڵەتی تورکیەشی پیوە دیارە، پرسیارێک بۆ بەدەپە بە جێ دەهێڵین : ئایا خۆتانو خەڵکتان بۆ قۆزتنەوەی گشت دەرفەت و پێشهاتەکان ئامادە کردوە؟

درێژەی:

پێوەندییەکانی ئێران و ئامریکا، گۆڕانی ستراتێژی یان تاکتیک

ئەم کردەوەی ڕێژیم گۆڕانی ستراتێژیی ڕێژیمە یان تاکتیکێکە بۆ هەڵاتن لە قەیرانە ئابووری و سیاسییەکان. بە لێکدانەوەی هەر دوو لایەنەکە تاڕادەیەک نیەتی ڕێژیم و ڕووداوەکانی دوای ئەومان بۆ ڕوون دەبێتەوە:

١ــ وایدانێین هەڵوێستەکانی ئەم دواییانەی ڕێژیم ئاکامی گۆڕانی ستراتێژیی ڕێژیم بن. ئەگەر ڕێژیمی ئێران لە سەرەتاوە بە دوای چەکی ناوکییەوە نەبووە یان بە دوای گەمارۆکان و تەریک مانەوەی سیاسیدا ناچار بووە دەست لە بەرنامە ئەتۆمییەکەی بکێشێتەوە، دەبێ ببینین پێگەو داهاتووی ئێران لە ناوچەدا بێ چەکی ئەتۆمی چۆن دەبێ؟ ئێستا وڵاتانی ئامریکاو ئیسرائیلو تورکیەو عەرەبستان و ئێران دەورگێڕە سەرەکییەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستن کە بە شێوەیەکی سروشتی بۆ زیاترکردنی نفووز و هێزی خۆیان لە ناوچەکەداو بە هەموو توانا و ئیمکاناتەوە ڕکەبەرایەتی دەکەن. لەم نێوەدا تورکیە لە دەیەی ڕابردوودا بە هاتنە سەرکاری حیزبی داد و گەشە، لەباری ئابوورییەوە گەشەیەکی خێرای سەندوە و زیادبوونی توانای نیزامی و چاکسازیی سیاسی بە کەڵک وەرگرتن لە پێکهاتەی نەریتیی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کە زۆربەیان مەزهەبی سوننەیان هەیە بارودۆخێکی باشتری بە بەراورد لەگەڵ ئێران بە تورکیە بەخشیوە و لە ئاکامدا بەرەبەرە هێز و نفووزی تورکیەی لە ناوچەکەدا زیاتر کردوە. سندوقی دراوی نێودەوڵەتی ساڵی ٢٠١٠ بەرهەمی پوختە نەکراوی نێوخۆیی تورکیەی (بە پێی نرخی دراوی تورکیە) ٧٢٩ میلیارد دۆلار و عەرەبستانی ٤٣٤ میلیارد دۆلار و ئێرانی ٣٣٧ میلیارد دۆلار ڕاگەیاند و بودجەی نیزامیی ساڵی ٢٠١١ی تورکیە ٢٥ میلیارد دۆلار و عەرەبستان ٤٥ میلیارد دۆلار و ئێران ١٠ میلیارد دۆلار بووە. پێویست بە ئاماژەیە کە وڵاتانی تورکیە و عەرەبستان بە کڕینی چەکی ڕۆژئاوایی لە باری چەندێتی و کوالیتیی چەکوچۆڵەوە لە ئێران لەپێشترن و بە دامەزراندنی تۆڕی مووشەکی تا ڕادەیەکی زۆر توانای مووشەکیی ئێران لە ئەگەری هەڵایسانی شەڕدا پووچەڵ دەکەنەوە.

لە لایەکی دیکەوە هاوپەیمانانی ئێران لە ناوچەکەدا لە خراپترین دۆخی خۆیاندان. ڕێژیمی بەشار ئەسەد کە لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا قەبووڵی کرد چەکە شیمیاییەکانی لەناوبەرێ، ٣ ڕێگەی زیاتر نیە کە هەرسێکیان ڕاستەوخۆ زیان بە ئێران دەگەیەنن و لە بەرژەوەندیی تورکیە و عەرەبستان‌دان: ١] ڕێگەی ئاشتی بگرێتە بەر کە بە هۆی زیاتر بوونی دژبەران بەرەبەرە لە مەیدانی سیاسیی سووریە وەلادەنرێ. ٢] ڕێگەی شەڕ بگرێتە بەر کە وڵاتانی ڕۆژئاوایی ناتوانن لەبەر گوشاری ڕای گشتی هەتا هەتایە لە بەرامبەر کوشتاری خەڵکی سووریەدا بێ دەنگ بن و سەرەنجام بەشار ئەسەد لە قەزافی باشتر نابێ. ٣] سووریە دابەش ببێ کە ئەوەش بە هۆی بەرتەسک بوونەوە و کەم بوونەوەی هێزی سووریە بە زەرەری ئێرانە. بە وەبەرچاوگرتنی بێ توانایی ڕێژیمی ئێران لە ڕکەبەرایەتی لەگەڵ تورکیە و عەرەبستان لە ناوچەدا و ناکارامەیی و بێ توانایی ڕێژیم لە چارەسەریی مەسەلە بنەڕەتییەکانی ئێران و یەک لەوان دەستەبەرکردنی مافی نەتەوەکانی نێوخۆی ئێران وەک کورد، ئازەری، بەلووچ، عەرەب و تورکەمەن و، نادڵخوازبوونی ئارمان و سیستمی سیاسیی ڕێژیم بۆ نەسلی نوێ، بەرەبەرە نفووزی تورکیە و عەرەبستان دەگاتە سنوورەکانی ئێران و لە کۆتایی‌دا هەلومەرجی ڕووخانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی پێک دێ.

٢ ــ وای‌دانێین هەڵوێست و کردەوەکانی ڕێژیم تاکتیکێکن بۆ ڕزگار بوون لە هەلومەرجی ئێستای خۆی. ئەگەر بە ڕاستی قسەکانی ئیسرائیل ڕاست بێ و وەسفی ئەوان بۆ سەرۆک کۆماری ئێران (گورگێک لە بەرگی مەڕدا) ڕاست بێ و کردەوەکانی ڕێژیم بۆ فریودانی ڕای گشتیی جیهان و کڕینی کات بۆ دروستکردنی چەکی ئەتۆمی بێ، بە وەبەرچاوگرتنی قسەکانی ئۆباما و نێتانیاهۆ (سەرۆک وەزیرانی ئیسرائیل) و سەرنجی تەواوی ئیسرائیل بە هەڵسوکەوتی ئێران، ڕێبەرانی تاران ناتوانن بۆ ماوەیەکی زۆر درێژە بەو یارییە بدەن و بە دڵنیاییەوە لەگەڵ توندتر بوونی گەمارۆکان و تەنانەت هێرشی نیزامی ڕووبەڕوو دەبنەوە. بەداخەوە ڕێبەرانی گەندەڵی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە سیاسەتە هەڵەکانیان بوونەتە هۆی دواکەوتوویی ئابووری و سیاسی و فەرهەنگیی ئێران و، هیچ ڕێفۆرمێکی سیاسی بە ئاکام ناگا مەگەر بە وەلانان و ئیسلاحی چەند بەند لە یاسای بنەڕەتیی ئێران بە تایبەت ئەسلی ١١٠ی یاسای بنەڕەتی.

قەیرانی سووریە نموونەیەکی باشە بۆ جیهانیانو بە تایبەت گەلی کورد کە ئیدی بیر لە چەک (دیارە بەکارهێنانی چەک لە لایەن کوردەوە هەمیشە حاڵەتێکی بەرگریکارانەی هەبووەو هیچ کات بە دڵخوازی خۆی دەستی بۆ نەچووە) و بەکارهێنانی توندوتیژی نەکاتەوە و گوتارێک و شێوازێکی دیکە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی ڕەچاو بکا.

تەها ڕەحیمی

بە پێی ئامار ئەو کەسانە وا خۆدەکوژن زۆرتر لە نێو ئەو تاقمە دان کە تووشی نەخۆشیە جۆراوجۆرە دەروونییەکانو بە تایبەت خەمۆکی بوون. لێرەدا دەبێ ئەوە لەبەرچاو بگرین کە ئەگەر تەنیا لە یەک ڕوانگەوە بۆ بابەتەکە بڕوانین تەنیا بە لاڕێدا ڕۆیشتووین. لە دنیای ئەوڕۆدا بۆ هەر دیاردەیەک کە دێتە ئاراوە کۆمەڵێک فاکتەری جیاجیا هەن لە ڕوودانیان دا.

فەردین کەریمی

مرۆڤ لە نێوان بەرداشی گۆڕانو نەگۆڕاندا

ئاڵەشین

گۆڕان وەڵامێکە بۆ پێداویستییە بنەڕەتیی هەنووکەییەکانی سەردەم و دۆخی ئارایی، کە لە ئەگەری وەڵام نەدانەوە بەم پێداویستییانە ڕەوتی ژیان تووشی گرێو گۆڵ دەبێو ڕووداو و هزری دووبارە بووە باڵ بە سەر بیر و مێشکاندا دەکێشێ. مرۆڤەکان چ وەک تاکو چ وەک ئەم تۆڕە ئاڵۆزە پێچەڵاوپێچەی بە دەوری داری ژیانیاندا هاڵاندوە بەردەوام پێویستە ئاڵوگۆڕ بکەنو خۆ دەگەڵ پێداویستی هزری و فەرهەنگی و ...... ژیان بگونجێنن. بەڵام ئایا گۆڕان لە بیاڤە جۆراوجۆرەکانی ژیاندا هەروا سووک و ئاسان ڕوو دەداو مرۆڤەکان دەگەڵ ئەوەی هەستیان بەوە کرد کە دەبێ لە ئاستی بیر و هزر و کردەوە و هەڵوێستەکانیاندا گۆڕانکاری بکەن بێ یەک دوو ملی بۆ ڕادەکێشن؟ ئایا مرۆڤەکان بە ئاسانی دەست لەو نۆرمو پێکهاتەو هزرانە هەڵدەگرن کە بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ دەگەڵیان ژیاونو پیرۆزییەتیان پێبەخشیون. لێکۆڵینەوەکان دەری دەخەن کە مرۆڤ هەمیشە هێزێکی نادیار لە ناخەوە بەرەو بەها کۆنەکان ڕایدەکێشێ و هەر ئەمەشە دەگەڵ پێشەوە چوونو ئاسانبوونەوەی ڕۆژ دەگەڵ ڕۆژی ژیان، مرۆڤ هەر خۆزگە بۆ ساڵی پار دەخوازێ. مرۆڤ لە نێوان بەرداشی گۆڕانو نەگۆڕاندا دابەش بووەو گرووپێک کە قازانجو بەرژەوەندییان لە نەگۆڕانی ڕەوشی ئارایی دایە بە توندی بەرهەڵستی هەر چەشنە ئاڵوگۆڕێک دەکەنو نایانەوێ دۆخی ئارایی لە دەست بدەن چونکی پێیان وایە گۆڕان دەسکەوت و بەرژەوەندییەکانیان دەخاتە مەترسییەوەو چونکی توانای گۆڕینی هزر و بیر و جۆری بیرکردنەوەیان نییە ڕەگەڵ ئەو ڕەوتە ناکەون. ئەو سیستمانەی لە بەر بنەمای هزر و بیری دوگم و نەگۆڕ دادەمەزرێنو تەمەنێک هەوڵی بە پیرۆز کردنی پرەنسیپەکانیان دەدەن زۆر لە شەپۆلی گۆڕان دەترسنو نایانەوێ بە هیچ نرخێک خۆ لە قەرەی بدەن. هەر بۆیەشە ئەگەرچی سوودەکانی گۆڕان هەمیشە لە زیانەکانی بەرچاوترە بەڵام سیستمە سیاسییە ئایدیۆلۆژیکەکان زیاترین زەبری لێدەبینن و زۆربەی جاران ئەم سیستمانە بە جێی ئەوەی بە گوێرەی چاوەڕوانییەکان خۆ بگۆڕن بە دژایەتی هەر چەشنە گۆڕانێک، دەبنە هۆی پێکهاتنی هێزێکی دژبەری توندوتیژ لە کۆمەڵگەدا کە نەک هیچ قازانجێک بە کۆمەڵگە ناگەیەنن بەڵکوو دووبارەبوونەوەی ئایدیۆلۆژییەکی نالەبارتر بۆ کۆمەڵگە دەخوڵقێننو یان ئەوەی گەردەلوولێکی گۆڕانکاری بە چەشنێک دەیانپێچێتەوە کە نەک هەر دەبێتە هۆی لە نێوچوونیان بەڵکوو نەریتێکی خراپیش لە دوا خۆیان بۆ نەوەکانی داهاتوویان جێ دەهێڵن کە دەرچوون و داماڵینی تۆزێ ئەستەمە و نرخی دەوێ. سیستمی ئایدیۆلۆژیکی کە بەمە بە ناوبانگە بەردەوام دوژمن بۆ خۆی داتاشێو پرەنسیپەکانی خۆی بە پیرۆز دەکا تا بەردەوامی بە بوونی خۆی ببەخشێ، لە ڕەوتی گۆڕان دا دەبێ نرخێکی زۆر زیاتر لەو سیستمانە بدا کە مەیلەو پێشکەوتن و گۆڕانخوازن. کۆماری ئیسلامی ئێران وەک سیستمێکی ئایدیۆلۆژیک زیاتر لە سێ دەیەیە شەیتان لە هەناو و مێشکی لایەنگران و دەستوپێوەندییەکانی دا چێ دەکا و خۆی بە لایەنی بەرهەق و لایەنێکیش بە دژەهەق دەشوبهێنێ و تەنیا چارەش بە لە نێوچوونی لایەنی بەرانبەر دەبینێ و دەگەڵ ئەوەشدا بۆ زیاتر هەڵفریواندنی هێزەکانی لایەنێکی روحانی و ئیلاهی بە کار و کردەوەکانی دەدا و هەموو ئاکار و کرداری دەباتەوە ئاسمان و پیرۆزییەتییەکی تایبەتیان پێ دەبەخشێ. زیاتر لە سێ دەیە کارکردن لە سەر ئەم بیروبۆچوونانە هێزێکی هێندە دەمارگرژ و مێشک وشکی بۆ کۆماری ئیسلامی بەرهەم هێناوە کە تەنانەت بە گوێی پیاوانی ئایینی پێشڕەویشیان نەکەن و هەروەک بینیمان پێوەندییەکی تەلەفونی رووحانی و ئۆباما لنگە کەوشی بۆ سەرکۆماری هەڵبژێردراوی خۆیان بە دوا خۆدا هێنا. کردەوەکانی کۆماری ئیسلامی بێگومان لە سەر چۆنییەتی هزر و بیر تاکەکانی کۆمەڵگە بێکاریگەر نەبووە، ئۆپۆزیسیۆنیش کە بەردەوام پوتانسییەلی خۆی لە کۆمەڵگە وەرگرتوە لەم جۆرە تاک ڕەهەندی بیرکردنەوە بێبەش نەبووە. ئەگەرچی ناکرێ بە شێوەیەکی ڕەها بڵێین دژکردەوەکانی ئۆپۆزیسیۆنیش کۆپی کۆماری ئیسلامی بووە چونکی سەرانسەری رابردووی ئەم چەند دەیەی خەباتی ئۆپۆزیسیۆن بە تایبەتی هێزە کوردییەکان خاوەن گوتارێکی ئاشتیخوازانە و نیشتمانپەروەرانەی بێ دەمارگرژییە. بەڵام دیسانیش ئەگەر هێندێک بە وردی و پارێزیشەوە چاوێک بە هەڵوێست و مەوزەعی ئۆپۆزیسیۆنی تاراوگەنشینی کۆماری ئیسلامیش دا بخشێنین دەبینین بە داخەوە (سەرەڕای ڕێز و حورمەت بۆ هەموو تێکۆشان و کۆڵنەدانیان) سەرەڕای ئیدعای دیمۆکراسیخوازی ئەم بەرەیەش؛ تاڕادەیەک دە داوی نەگۆڕی و دوگم بوون و تاک ڕەهەندی لە بیرکردنەوە کەوتووە و لە زۆربەی دەرفەت و هەلە ڕەخساوەکان نەیتوانیوە بە گوێرەی پێویست کەڵک وەرگرێ و بە کورتی نەیتوانیوە سیاسەت بە مانای ڕاستەقینەی خۆی پراکتیک بکا و ئەگەر سیاسەت هونەری کەڵک وەرگرتن لە مومکینات بووە، لەم ماوەیەدا زۆربەی هەلەکانی بە بیانووی ئیدویلۆژیک بوونی کۆماری و ئیسلامی و سەرکردەکانی لە دەست داوە و ئێستاشی دەگەڵ دابێ وەک گەمەیەک ئەم پرۆسەیەی وەرنەگرتوە و زیاتر کاری لە مژارێکی تاک ڕەهەندی کردوە کە دیارە وەدیهاتنی زۆر ئەستەم و دژوار دەنوێنێ کە ئەویش هەوڵی ڕووخاندن و شۆڕشی بنەڕەتی لە ئێراندا بووە. بە هەر حاڵ کۆماری ئیسلامی لە ماوەی تەمەنی خۆی دا زۆر باش توانیویە گەمەی سیاسی و هەڵبەزدابەز دەگەڵ نەیاران و بەرەی دژ بە خۆی کە زیاتر ڕۆژاوا و ئەمریکا دەگرێتەوە بەرێتە پێش و بە هەموو دوگم و نەگۆڕی خۆی زۆر جاران و لە بەها و نۆرمەکانی خۆی پاشگەز بۆتەوە و لە پێناو پێکانی ئامانجەکانی دا گۆڕانکاری بە سەر سیاسەتی و ئاکار و کردار و وتاری خۆی دا هێناوە و بە خواردنەوەی پیالە ژەهرێک، تەمەنی ئەو سیستمەی بەردەوام درێژ کردۆتەوە و لە قەیرانەکانی پەڕاندۆتەوە. مەلا فتوادەرەکانی کۆماری ئیسلامی دیسانیش و هەروەک بۆ زۆر کەس و لایەن چاوەڕوان دەکرا دوایین ساڵەکانی تەمەنی کۆماری ئیسلامی ببینین، بە گۆڕینی هەڵوێست و گوتاری دەرەوە و نێوخۆ سیستمی کۆماری ئیسلامییان لە دژوارترین هەڵدێر تا ڕدەیەک دەکرێ بڵێین ڕزگار کرد و بە ساتوسەودا و گۆڕینی ئەدەبیات و پاشەکشەی تاکتیکی ڕوانگەی جیهانیان سەبارەت بە خۆیان گوڕی. سیاسەتی کۆماری ئیسلامی لە پاش هەڵبژاردنی خولی یازدەیەمی سەرکۆماری و ئەو دیپلۆماسی و (نرمشە قهرمانان)ەیە کە هەموو جیهان و ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆشی دڵخۆش کرد. ئەم خاڵە بەهێزەی گەمەی سیاسەتی کۆماری ئیسلامییە کە بۆ دەربازبوون لە قەیرانو درێژکردنەوە تەمەنی خۆی دەینوێنێ. ئێستاشی دەگەڵدابێ زۆربەی ئۆپۆزیسیۆنی دەرەوە چاوەڕوانی ئەوەیە لاسارییەکانی کۆماری ئیسلامی، کۆمەڵگەی نێونەتەوەیی و بە تایبەت ئەمریکا ناچار بکا، گۆرزی سەربازی دژی کۆماری ئیسلامی بەکار بێنێ؛ بابەتێک کە ئەمریکا و ڕۆژئاوا لەمێژە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست تاقییان کردۆتەوەو ئێستاش تێیدا چەقیونو لێی دەرناچن. قەیرانی سووریە نموونەیەکی باشە بۆ جیهانیانو بە تایبەت گەلی کورد کە ئیدی بیر لە چەک (دیارە بەکارهێنانی چەک لە لایەن کوردەوە هەمیشە حاڵەتێکی بەرگریکارانەی هەبووەو هیچ کات بە دڵخوازی خۆی دەستی بۆ نەچووە) و بەکارهێنانی توندوتیژی نەکاتەوە و گوتارێک و شێوازێکی دیکە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی ڕەچاو بکا. قەیرانی سووریە کە زیاتر لە دوو ساڵە بەردەوامەو لەم ماوەیەدا زیاتر لە سەت هەزار کەس کوژراوە هێشتاش بە هەڵپەسێرداروی ماوەتەوەو ڕێکنەکەوتنی زلهێزەکانی وای کردوە ئەم کێشەیە بەرۆکی وڵاتانی دراوسێش بگرێتەوە. دانەبەزین لە ویست و داخوازیی وای لە بزووتنەوەی کورد کرد کە تاراوگەنشین بێ و هەر ئەم تاراوگەنشینییە تاڕادەیەک دابڕانی بزووتنەوەو خەڵکی کوردی لێکەوتەوە. لەو ماوە دوورودرێژە دابڕانە لە نێوخۆ بۆشاییەکی بەرین لە هەناوی کۆمەڵگەدا پێک هات کە کۆماری ئیسلامی بە تایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە باشی توانیوە بۆ هەرچی زیاتر کەمڕنگ کردنەوەی هێزە ڕەسەنەکان کەڵکی خۆی لێ وەرگرێ. لە لایەکی دیکەشەوە کۆماری ئیسلامی لە ڕێگەی دامودەزگە ئەمنییەتییەکانەوە هەوڵی دا زیاتر فشار بخاتە سەر ئەو کەسانەی گومان دەکرا سەر بە پارت و لایەنە سیاسی و مافخوازەکانی تاراوگەنشین بن. کۆماری ئیسلامی بە باشی لەم خاڵە لاوازەی بزووتنەوە گەیشتووە کە هەتا بکرێ ئەم بزاڤە لە خەڵک دوورتر بکاتەوە کوردستانی زیاترو باشتر بۆ کۆنتڕۆڵ دەکرێ. هەر بۆیە سیاسەتی گوشارهێنان بۆ سەر چالاکانو لایەنگرانی ئەم پارتانە بۆ بنبڕکردنی ڕایەڵی پێوەندیی ئەم لایەنانە کۆمەڵگەی کوردی بوو. ئێستا و لە قۆناخەدا کە شیمانە دەکرێ گۆڕینی سیاسەتی دەوڵەتی روحانی هێندێک کرانەوەی بە کەشی کۆمەڵگەی ئێران ببەخشێ ئەم پرسیارە دێتە گۆڕێ کە ئایا ئەگەر گۆڕینی هەڵوێست و مەوزەعی بنەڕەتی و دیپلۆماسی بۆ سیستمێکی وەک کۆماری ئیسلامی ڕەوایە، یان ئەگەر باس لە ئاشتی و لێکنزیکبوونەوەو هەڵکردنی ئاشتیانە دەتوانێ ببێ بە مژاری بەرباسی سەرانی کۆماری ئیسلامی، بڵێی ئۆپۆزیسیۆنیش، بە تایبەت بزووتنەوەی کورد نەتوانێ کەڵک لەم دەرفەتە وەرگرێ و وێڕای ئاشتبوونەوەیەکی تاکتیکی دەگەڵ کاربەدەستانی تاران و بە ئابدەیتی گوتاری خۆی هەمان هێزی ڕزگاریدەری سەرەتای شۆڕشی گەلانی ئێران بێ. ئایا تێچووی گەڕانەوە بۆ نێو هەناوی کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵات بە پێی پرۆژە و لێکدانەوەیەکی ژیرانە لە شەڕی چەکداری و تاراوگەنشینی زیاترە کە بزاڤی کوردی بیری لێناکاتەوە. یان ئەمە ریسکێکەوە و کەس ناوێرێ خۆی لێدا.

خۆکوژی

فەردین کەریمی

ڤیکتۆر فرانکل، دەروونناسی خەڵکی ڤییەنو خاوەنی کتێبی بە ناو بانگی «مرۆڤ بە دوای مانادا» «mans search for meaning » دەڵێ هەر کات نەخۆشێک دەهاتە لام یەکەم پرسیار لێم دەپرسی بۆچی خۆت ناکوژی؟ لە وەڵامەکەیدا هەمیشە مانایەکم بۆ درێژەدان بە ژیانو زیندوو بوون دەدۆزیەوە کە هێزێکی زۆر بوو بۆ درێژە دان بە ژیان. فرانکل چەند ساڵ لە کەمپی کاری زۆرەملی نازییەکاندا لە پرۆسەی هۆلۆکاستدا دەستبەسەر بوو و بەرەوڕووی دڕندانەترینو نەشیاوترین شێوازی هەڵسوکەوت بووەوە و بە وتەی خۆی هەندێ جار تەنیا شانس دەبووە هۆی زیندوومانەوە. فرانکل هەر لە یەکەم ڕۆژەکانی دەستبەسەربوونیەوە بڕیاری دا کە خۆی بە سیمەکارەباییەکانی دەورپشتی کەمپەکاندا نەدا. لەوێ باو بوو هەر کەس بیویستایە خۆی بکوژێ، خۆی دەدا لەو سیمانە بەرقی بە وڵتاژێکی زۆرەوە لێوەسڵ بوو و دەستبەجێ کەسەکەی دەکوشت. فرانکل دەڵێ لە دژوارترین کاتەکانی ژیانداو لە خەیاڵیشدا نەدەگونجا مرۆڤێک بتوانێ بەرگەی ئەو هەموو ئێشو ئازارو ئەشکەنجەو دڕندەییە بگرێ. لە بەر خۆمەوە دەمگوت: «ئێستا لە دەرەوەی ئێرە، دایکێ، خۆشکێ یان خۆشەویستێ چاوەڕوانە کە سەربەرزانە ئەم ئێشو ئازارە تێپەڕێنینو سەربەرزانە بگەڕینەوە ئامێزی ئەوانو هەر ئەمەش دەبووە هۆی هەڵکردن لەگەڵ ئەو بارودۆخەدا. لە ئاکامدا فرانکل بە زیندوویی لەو کەمپە دێتە دەرەوەو ناوندێکی دەرمانیی تایبەت بە خۆی دابین دەکا، بە ناوی «مانادەرمانی» «Logothraphy» کە سەرەکیترین بابەت کە ئێستا وەک پارادایمێکی جیاواز لە دەروونناسیدا بە دی دەکرێ، ئەوەیە کە مرۆڤ دەبێ لە هەر هەلومەرجو لە هەر بارۆدۆخێکدا کە بۆی دێتە پێشێ، مانایەک بدۆزێتەوە. بەواتایەکی دیکە ڕای وابوو کە لە ئاکامی ئەو هەموو ئەشکەنجەو ئازارە ئەمە خودی فرانکلە (یان مروڤ بە گشتی) کە بڕیار دەدا ڕەنجەکان تەحەموڵ بکا یان نزیکترینو هاسانترین ڕێگا هەڵبژێرێ، کە خۆ لەناو بەردنە. ئەم تەوەرە بە تەواوەتی هەڵگری ئەو وتە بە نرخەی نیچەیە کە دەڵێ: «ڕەنج بەشێکی سەرەکی ژیانی مرۆڤەو لێی جیا نابێتەوە. ئەمە لە حاڵێک دایە کە لە دنیای ئەوڕۆی ئێمەدا ڕۆژانە ١٠ تا ٢٠ میلیۆن کەس هەوڵی خۆکوشتن دەدەنو لەوانە یەک میلیۆن کەسیان هەوڵەکەیان سەردەکەوێ.

ئایا بە خۆکوشتن کێشەکان چارەسەر دەبن؟ ئایا خۆکوژی دەتوانێ هۆکاری گۆڕانکاری لەکۆمەڵگادا بێ؟ لە بەرامبەر خۆکوژییتاکەکاندا کێ بەرپرسیارە، کۆمەڵگا یان تاکەکان؟ هۆکاری کۆمەڵایەتی یان دەروونی خۆکوژی چیە؟ مرۆڤ بۆچی پەنا دەباتە بەر خۆکوژی؟ ئەم پرسیارانەو دەیان پرسیاری لەمجۆرە، لە کاتێکدا دێنە گۆڕێ کە دیاردەی خۆکوژی هەر دەم لە پەرەسەندن دایەو ڕۆژانە لە هەموو شوێنێکی جیهاندا، گوێبیستی هەواڵی خۆکوژی دەبین.

خۆکوژی چیە؟

ئەگەرچی زۆرن ئەو کەسانەی کە لە هەوڵی پێناسە کردنی خۆکوژیدا بوون، بەڵام لێرەدا ئاماژە بەهێندێکیان دەکەین:

خۆکوژی وەک دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی، تەنیا ڕێگاو دوایین ڕێگای لەنێوبردنی«خود»ە کە بە شێوەیەکی ئاگایانە لە لایەن تاکەوە بەڕێوەدەچێ. یان بە مانای ئەنجامدانی کردەوەیەکە بە مەبەستی کۆتاییهێنان بە ژیانی تاکە بەدەستی خۆی. خۆکوژی بە شێوەیەک لە مردن دەگوترێ کە ڕاستەو خۆ و ناڕاستەوخۆ دەرئەنجامێکی دیارو بەرچاوی هەیە، ئەم کردەوەیە تاکی خۆکوژ ئەنجامی دەداو خۆشی ئاگاداری ئاکامی کردەوەکەی خۆیەتی.

ئەنستیتۆی نەتەوەیی بێهداشتی دەروونی ئامریکا دەڵێ: «خۆکوژی هەوڵێکی ئاگاهانەو بە مەبەستی لە ناوبردنی تاکە کەس بە ئانقەست بە دەستی خۆی ڕەنگە ئەم هەوڵە بچێتە خانەی پراکتیزە کردنەوە یان وەک هەستێک لە مرۆڤدا بمێنێتەوە.»

سەرەڕای ئەوەی کە دیاردەی خۆکوژی دەبێ لە چەند ڕەهەندەوە شیبکرێتەوە بەڵام دوو جەمسەری سەرەکی زۆرتر لەم بابەتەی کۆڵیوەتەوە کە بریتین لە:

١- دەروونناسی: فرۆیدو دەروونناسانی دیکە دەچنە ئەم خانەوە کە ئەوەش بۆخۆیو لە پلەبەندییەکی جیاوازدا دەتوانێ دابەش بکرێتە چەند پلە. بۆ نموونە فرۆیدو (ڕوانکاوان) لە لایەکو ڕفتارگەراکان لە لایەکی دیکەوە.

٢- کۆمەڵناسی: کە دورکهایم، ئشتنگڵو هتد دەکەونە ئەم خانەوە.

بە کورتی دەستەی یەکەم تاکە کەس بە تاوانبار دەزانن. دەستەی دووهەم کۆمەڵگا.

ئیمیل دوورکیم، کە وەک دامەزرێنەری کۆمەڵناسیی مۆدێرن پێناسە دەکرێ، لە کتێبە بەناوبانگەکەی خۆیدا بەناوی «خۆکوشتن» بە شێوەیەکی زانستیانە باس لە خۆکوژی دەکاو لەمبارەوە دەڵێ: «خۆکوشتن کردەوەیەکی تاکەکەسیو کۆمەڵایەتییە کە دەتوانرێ لێکۆڵینەوەی کۆمەڵناسییانەی بۆ بکرێ.

بەبێلەبەرچاوگرتنی«هۆکار»ی شەخسیی تاکەکان بۆ خۆکوژی، تەنیا بە یارمەتیی کۆمەڵناسی دەتوانین پەی بەو هۆکارانە ببەین کە دەبنە هۆی ئەوەی ڕادەی خۆکوژی لە کۆمەڵگا جۆراوجۆرەکاندا، جیاواز بێ. هۆکارگەلێک کە لە نەبوونی پێڕاگەیشتنو لە دانەمرکانەوەی هەستە جیاجیاکانی مرۆڤەوە سەرچاوە دەگرێ.

دورکیم جەخت لە سەر ئەوە دەکاتەوە کە تاوانباری سەرەکی لە خوکوشتنی تاکەکاندا کۆمەڵگایە. لە لایەکی دیکەوە دەروونناسان سەرەڕای کۆمەڵگا تاکە کەسیش بە یەکێ لە هۆکارەکانی خۆکوشتن دەناسن. بۆ نموونەو بە پێی ئامار ئەو کەسانە وا خۆدەکوژن زۆرتر لە نێو ئەو تاقمە دان کە تووشی نەخۆشیە جۆراوجۆرە دەروونییەکانو بە تایبەت خەمۆکی بوون. لێرەدا دەبێ ئەوە لەبەرچاو بگرین کە ئەگەر تەنیا لە یەک ڕوانگەوە بۆ بابەتەکە بڕوانین تەنیا بە لاڕێدا ڕۆیشتووین. لە دنیای ئەوڕۆدا بۆ هەر دیاردەیەک کە دێتە ئاراوە کۆمەڵێک فاکتەری جیاجیا هەن لە ڕوودانیان دا. بۆ نموونە خۆکوژی دەکرێ لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی، دەروونناسی، ئابووری، کەلتووری و هتد کاریگەریان هەبێ لەسەری.

ئەم دیاردەیە مێژوویەکی دوورو درێژی هەیەو ساڵانێکە وەک کێشەیەکی بەرچاو بەرۆکی هەموو کۆمەڵگای جیهانیو یەک لەوان کۆمەڵگای کوردستانی گرتۆتەوە کە لە ئاکامی کێشە کۆمەڵایەتیو تێکچوونە دەروونییەکانی مرۆڤەوە سەر هەڵدەداو بە یەکێک لە کێشە گرنگەکان دەژمێردرێو پێویستیبە لێکۆڵینەوە، خەسارناسیو بەدواداچوون هەیە.

بە پێی ئامارەکان، لە جیهاندا لە هەر چل چرکە یەک نەفەر خۆدەکوژێ. چوونەسەری ئاماری ئەو کەسانە وا پەنابۆ خۆکوژی دەبەن، بووە هۆی ئەوە کە لە ساڵی ٢٠٠٣، ڕێکخراوی لەشساغیی جیهانی (world health organization) WHo ڕۆژی ١٠ی سێپتامبر وەک ڕۆژی بەرگری کردن لە خۆکوشتن دابنێو لەم ڕۆژەدا بۆ هەندێ وڵاتان بەرنامەیەکیکی تایبەت دیاری دەکرێ.

بە پێی پێشبینیەکی ڕێکخراوی (WHO) لە ساڵی ٢٠٢٠ دا ڕادەی ئەوانە وا خۆدەکوژن دەبێتە یەک میلیۆن و نیم. ئەم جۆرە خۆکوشتنە یەکێ لە هۆکارە سەرەکییەکانی مردنە لە لاوان و مێرمنداڵاندا و بە گشتی تەمەنی کەمتر لە ٣٥ ساڵو دەهەمین هۆکاری مردنە لە دنیا. ئەگەرچی ژنان هەشت بەرابەر زیاتر لە پیاوان هەوڵی خۆکوشتن دەدەن، بەڵام پیاوان سێ بەرابەر زیاتر لە ژنان لەم کارەدا سەردەکەون. لە نێو وڵاتانی جیهاندا وڵاتی هێند زۆرترین ڕێژەی خۆکوشتنی هەیە. لە ئێرانداو بە پێ ئاخرین ئاماری وەزارەتی تەندروستی ڕۆژانە ١٣ کەس خۆدەکوژن کە تەمەنیان نێوان ٢٠ تا ٣٠ ساڵانە. ڕێژەی پیاوانیش زۆرترە لە ژنان. تووش بوونی بیست وپێنج لە سەدی کۆمەڵگای ئێران بە نەخۆشینە دەرونییەکان هەڵگری ئەو ڕاستییە تاڵەیە کە ئێران بە کومەڵگای خەمۆک ناودێر کراوە. لە نێو شارەکانی ئێراندا زۆرترین

ڕادەی خۆکوشتن لە پارێزگا کوردنشینە کان دایە بۆ نموونە ئیلام زۆرترین ڕێژی خۆکوژی هەیە و لە پاش خووزستان دوو ئوستانی گەورەی کوردنشین واتە لوڕستان و کرماشان پلەی سێهەم و چوارەمیان هەیە.

گرینگترین هۆکاری خۆکوشتن لە ئێراندا لە ساڵانی پێشودا نەخۆشیی خەمۆکی بوو. کێشە کۆمەڵایەتییەکان وەک بێکاریو هەژاری بۆتە بەشێک لە هۆکارە سەرەکییەکانی ئەم نەخۆشییە. بە پێ ڕاپۆرتی ماڵپەڕی کوردپا لە سەرەتای ساڵی ١٣٩٢ تا ئێستا ٦٥ کەس لە ناوچە کوردنشینەکاندا خۆیانیان کوشتوە. (ئاخرین ئامارەکان تا ناوەڕاستی مانگی خەرمانانی ٩٢)یە.

بە پێی سەرچاوەی ئەم ئامارانە و بە لە

ل ٩

ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە هەتوانێکی زۆر و بەهێزی مرۆیی و سەرچاوە گەلێکی دەوڵەمەندی سروشتی، بەڵام دوورخراو لە بەدەستەوە گرتنی چارەنووسی سیاسی خۆی و بوونی ژیان و گوزەرانێکی ئەمرۆیی و ستاندارده.

ئەیوب شەهابی‌ڕاد

زۆربەی دەروونناسان کۆدەنگن لە سەر ئەوەی کە ئەو کەسانەی کە خۆدەکوژن بە جۆرێک گیرودەی نەخۆشییە دەروونییەکان بە تایبەت خەمۆکی. (خەمۆکی بیری خۆکوشتن تا پێنج بەرابەر و هەوڵدان بۆ ئەم کارە تا سێ بەرابەر زیاد دەکا

فەردین کەریمی

ڕاپۆرتێکی شیکاری – ئاماری

لە پێوەندی لەگەڵ دۆخی ئابووریی ڕۆژهەڵاتی کوردستان

بەشی یەکەم

ئەیوب شەهابی ڕاد

مێژوو، شارستانیەت‌و کلتوورێکی دێرین، پێناسەی سەرزەوییەکن کە سروشتی ڕازاوە و سەرنجڕاکێش و دەوڵەمەند بە سەرچاوە سروشتییەکان، بەشێکن لە تایبەتمەندییەکانی. وڵاتێک کە ڕەگی لە مێژووی دێرینی مرۆڤایەتی‌دا هەیە و لە قۆناغە ئاستەمەکان و لە بەرامبەر هەورازو نشێوەکانی ڕۆژگاردا، قورس و قایم، بوونی خۆی سەلماندوە و پاراستوویەتی. بەڵام وادیارە سروشتی ڕازاوەو دەوڵەمەندی کوردستان تا هەنووکەش، نە تەنیا نەبوونەتە مایەی خێرو خۆشی و ژیانێکی خۆش گوزەران بۆ ئەم نەتەوەیە، بەڵکوو بەردەوام هۆکارێک بوون بە دەست داگیرکەرانەوە بۆ دابەشکردن و بە تاڵان بردنی سامانی ئەم نیشتمانە.

هەرچەند سەرزەوی کوردستان، لە بەستێنی مێژوویی خۆی‌دا تووشی سەدان داگیرکاری، کاولکاری و قات و قڕی مەرگ هێنەر بوە، بەڵام هەمووکات بە پشت بەستن بە هێز و ئیرادەی لەپسان نەهاتووی خۆی توانیویەتی دووبارە هەستێتەوە سەر پێ و درێژە بە ژیان و خەبات بۆ ڕزگاری بداتەوە. تەنانەت لە زۆر شوێنکاتی مێژوویی‌دا هاوڕێ و پشتیوانێکی بەئەمەگی خەڵکانی‌تر و دراوسێکانی بووە و بە سەخاوەتەوە دەستی هاوکاری و دۆستایەتی بۆ درێژ کردوون و بێگومان هەر ئەم تایبەتمەندییانە هۆکارێک بوون بۆ بەخشینی نازناوەکانی وەک دڵسۆزی، ڕەوشت بەرزی، فیداکاری و جوامێری بە نەتەوەی کورد.

ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە هەتوانێکی زۆر و بەهێزی مرۆیی و سەرچاوە گەلێکی دەوڵەمەندی سروشتی، بەڵام دوورخراو لە بەدەستەوە گرتنی چارەنووسی سیاسی خۆی و بوونی ژیان و گوزەرانێکی ئەمرۆیی و ستاندارده.

بەڵام ئایا هۆکاری دواکەتنی کۆمەڵگای کوردستان لە چەرخی پێشکەوتن و سەرئەنجام دواکەوتوویی ئابووری بۆ چی دەگەڕێتەوە؟

ئایا هۆکاری هەموو نەهامەتی و هەژارییەکانی کوردستان، هەڵقوڵاوی ناخی کلتوور و تێگەیشتنی خودی ئەم کۆمەڵگەیەن؟

ئایا کوردستان هەر لە بنەڕەتدا، توانا و دەرفەتی هیچ گەشەکردن و گۆڕانکارییەکی بەرچاوی نەبوە؟

لە ڕوانگەی زۆربەی تیۆرییە سیاسییەکانەوە، هەر نەتەوەیەک تا ئەوکاتەی نەتوانێ چارەنووسی سیاسی خۆی بەدەستەوە بگرێ، ناتوانێ پەرە بە ڕەهەندەکانی‌تری کۆمەڵگا وەک فەرهەنگ و ئابووریی و هتد بدا. هەر لەم ڕوانگەیەوە و بەر لە هەر شرۆڤە و لێکۆڵینەوەیەکی ئاماری و داتامەند لەپێوەندی لەگەڵ ئابووریی کوردستان و بوارەکانی تری ژینگەی ئەم کۆمەڵگایە، پێویستە وڵامی دوو پرسیاری سەرەکی بدرێتەوە.

یەکەم: ئایا ڕۆژهەڵاتی کوردستان وەک جوغرافیایەکی سەربەخۆ و خاوەن تایبەتمەندی گەلێکی جیاواز، ڕووبەڕووی ستەم و ناعەدالەتی ڕێژیمە داگیرکەرەکان بۆتەوە؟

دووهەم: ئایا ئەم ناوچەیە لە چوارچێوەی یەکەی گشتیی جوغرافیای ئێران و سیاسەتی یەکدەست‌و ستەمکارانەی ڕێژیمەکانی ناوەند بەرامبەر بە کۆمەڵگای ئێران، تووشی هەڵاواردن و نادادپەروەری بۆتەوە؟

بێگومان پێویستیی بەدیهێنانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی، کەمکردنەوەی نابەرابەرییەکان‌و لامەرکەزی ئیداری لە ئەرکە گرینگەکانی هەر دەوڵەتێکەو ئەمە لە حاڵێک دایە کە هەوڵدان بۆ پەرەگرتوویی ناوچە بێ‌بەشەکانی ئێران، دەتوانێ هەنگاوێکی کاریگەر بێ بۆ یەکگرتوویی و هاوپێوەندی کۆمەڵایەتی نەتەوەکانی ئێران، لە هەمان کاتدا بێ بەشکردن‌و بەردەوام بوون لە نابەرابەری نێوان ناوچە جۆراوجۆرەکان، دەتوانێ لە درێژخایەن‌دا کاریگەری خراپی لەسەر کارکردی ئابووری گشتیی ببێ و هەروەها ئەم نادادپەردەریانە لە ڕووی کۆمەڵایەتی و سیاسیشەوە دەرئەنجامی باشی بۆ داهاتووی وڵاتی ئێران نابێ. ئەگەرچی ڕێژیمەکانی پاشایەتی‌و کۆماری ئیسلامی بەردەوام کوردستانیان وەک پارێزەرانی ئازای سنوورەکان و بەشێکی جیانەکراوە لە ئێران کە خاوەنی کۆمەڵێک خاڵ و ڕەگی هاوبەشی مێژوویی و کلتورین، چاو لێ‌کردوە، بەڵام ئەم ڕوانگەیە جگە لە بۆچوونێکی ڕووتی بانگەشەیی هیچی تر نەبووە. چونکە ڕاستییەکانی ژیانی هەنووکەیی کۆمەڵگای ڕۆژهەڵاتی کوردستان تابلۆیەکە پڕ لە داتا و ئامار بۆ ئاشکراکردنی ڕەهەندی کرداریی ئەم ڕێژیمە داگیرکەرانە بەرامبەر بە کوردستان.

ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە چوار پارێزگای سەرەکی (ئیلام، کرماشان، سنە و ئازەربایجانی ڕۆژئاوا) بە ڕووبەری

(١١١٦٨٠km) پێک هاتوە کە بە پێی ئامارەکانی ساڵی ١٣٩٠ی (ناوەندی ئاماری ئێران)، حەشیمەتی کوردستان (٧ میلیۆن و ٧٧٠ هەزار کەس) بووە. پێویستە بڵێین ڕێژەیەکی بەرچاو لە کوردەکان، ئاوارە یان پەڕیوەی شوێنەکانی تری ئێران بوون کە زۆرتر لە تاران و پارێزگای خۆراسان یان خۆراسانی باشوور دەژین و هیچکام لەمانە لەم ئامارانەدا ئەژمار نەکراون.

کوردستان دەکەوێتە ڕۆژئاوای ئێران‌و لە نێوان زنجیرە کێوەکانی زاگرۆس‌و داوێنی ئەم زنجیرە کێوانە هەڵکەوتوە. ناوچەیەکە بە ئاو و هەوای سازگار کە هەر وەرزێک تایبەتمەندی خۆی هەیە و لە بواری سەرچاوە سروشتییەکانی وەک ئاو، خاک و کانزا جۆراوجۆرەکانەوە یەکێک لە دەوڵەمەندترین ناوچەکانی ئێرانە‌و بە درێژایی سەدەکانی ڕابردوو شوێنی ژیانی کوردان بوە.

ئەگەرچی کوردستان لە ڕووی سیاسییەوە زیاتر لە ٨٠ ساڵە لە ژێر دەسەڵاتی دەوڵەتی ناوەندیی ئێران و ڕێژیمەکانی تاران دایە، بەڵام تا ئێستاش کاریگەری‌و ئاسەواری کۆمەڵگایەکی مەدەنی‌و پێشکەوتوو بەتایبەت لە بواری پەروەردە،پیشەسازی و تێکنۆلۆژی پێوە دیار نیە. هەر بەم پێیە تا ئێستاش کوردستان لە ڕووی ئابوورییەوە وەک کۆمەڵگایەک پێناسە دەکرێ کە زیاتر لەسەر بنەمای کشت و کاڵ و ئاژەڵداری ژیان بەسەر دەبا.

لە چوارچێوەی دەسەڵاتێکی سیاسیی ناڕەوادا کە هیچ شەفافییەتێک لە ئەرک و کارەکانی بەرامبەر بە کۆمەڵگادا نیە، بێگومان بەدەستهێنانی ئاماری ورد و دەقیق لە پێوەندی لەگەڵ ئاستی ژیان و گوزەران و دۆخی ئابووریی کوردستان بە شێوەیەکی داتامەند و ئاماری زۆر دژوارە. بەڵام ئەگەر هەر بەپێی ئەو ئامارە دەسکاری کراو و ناتەواوانەی خودی ڕێژیم باردۆخی ئابووریی کوردستان هەڵسەنگێنین، بێگومان زۆر ڕاستیی حاشا هەڵنەگرمان لەسەر جیاوازی و نابەرابەرییەکان بەرامبەر بە کوردستان بۆ دەردەکەوێ.

سەرنجێکی ئاماری و شیکاری لە پێوەندی لەگەڵ پۆتانسیەلە مرۆیی و مادییەکانی کوردستان و هەروەها پلان و سیاسەتە ئابوورییەکانی ڕێژیم بۆ کەڵک وەرگرتن لەم توانایانە.

– سەرچاوە مرۆییەکان:

بە بەراورد لەگەڵ ڕێژەی حەشیمەتی کوردستان و بە پێچەوانەی بەندەکانی (٤٤ و ٤٨)ی (قانون اساسی) ئێران کە بریتیە لە «خاڵی بنەڕەتی پەرەسەندی یەکسان و گشتگیر و هەروەها بەهرەمەندیی بەرابەری هەموو پارێزگاکان لە سەرچاوە مرۆیی و مادییەکان...»، بەڵام لە بودجەی سەراسەری و (اعتبار) ەکانی تەرخانکراو بۆ پارێزگاکان، ناوچەکانی کوردستان کەمترین پشکیان وەبەر کەوتوە و تەنانەت بەم هۆیەوە کە زۆربەی بەرپرسانی سەرەکیی ناوچەکانی کوردستان، کەسانی (غیرە بومی)ن و فەزای زاڵ بەسەر کوردستان‌دا فەزایەکی ئەمنییەتی و سیاسەت زەدەیە، هیچ شەفافییەتێک لە دابەشکردن و تەرخانکردنی ئەم بڕە بودجە کەمەش لە ئارادا نیە.

هەرچەند لە بواری پەروەردەی گشتییەوە، کوردستان بە بەراورد لەگەڵ پارێزگاکانی ناوەندیی ئێران، بودجە یان پلانێکی ئەوتۆی بۆ تەرخان نەکراوە بەڵام بەپێی ئامارەکانی (ناوەندی ئاماری ئێران) کۆمەڵگای کوردستان توانیویەتی لەو کەمە ئیمکاناتەی بەردەستی باشترین کەڵک وەربگرێت و ڕێژەیەکی بەرچاو کەسانی پسپۆر و خاوەن بەهرە خۆیان پێ بگەیەنن. بەڵام بەو حاڵەش، زۆر بە کەمی لەم توانا و بەهرانە چ لە ئاستی بەڕێوەبەریی دەسەڵاتی سیاسی‌دا و چ لە ئاستی بەڕێوەبەریی بوارە جۆراوجۆرەکان لە کوردستان‌دا کەڵک وەرگیراوە و تا هەنووکەش کوردستان بەدەست کەسانی (غیرە بومی)یەوە ئیدارە دەکرێ.

ئاماری ڕێژەی کەسانی خوێندەوار و پسپۆر لە ئاستی کوردستان دا تا ساڵی ١٣٩٠:

ئازەربایجانی ڕۆژئاوا

ڕانەگەیەنراو	دکترای تخصصی	فوق لیسانس و دکترای حرفه ای	لیسانس	فوق دیپلم	کۆ	ژن و پیاو
9	1776	14924	107757	51842	176308	ژن و پیاو

ئیلام

ڕانەگەیەنراو	دکترای تخصصی	فوق لیسانس و دکترای حرفه ای	لیسانس	فوق دیپلم	کۆ	ژن و پیاو
١٤	٢٤٨	٤٦١٤	٣١٤٧٠	١٩٥٤٦	٥٥٦٠٠	ژن و پیاو

کرماشان

ڕانەگەیەنراو	دکترای تخصصی	فوق لیسانس و دکترای حرفه ای	لیسانس	فوق دیپلم	کۆ	ژن و پیاو
١٥	١٣٩٦	١٠٥٥٤	٨٥٤٥٨	٤٤٩٩٦	١٤٢٤١٩	ژن و پیاو

سنە

ڕانەگەیەنراو	دکترای تخصصی	فوق لیسانس و دکترای حرفه ای	لیسانس	فوق دیپلم	کۆ	ژن و پیاو
٧	٨٣١	٥٦٣٣	٤٦٣٨٢	٢٩٠٥١	٨١٩٠٤	ژن و پیاو

هەڵسانگاندنی ئابووریی کوردستان بە بەراورد لەگەڵ سەرچاوە مادییەکان:

کشت و کاڵ و ئاژەڵداری:

هەروەک پێشتر ئاماژەمان پێ دا ئابووریی کوردستان لە چواچێوەی ئابوورییەکی کشت و کاڵی و ئاژەڵداری پێناسە دەکرێ و زۆرترین وزەی مرۆیی بەم بوارەوە خەریکە. هەرچەند ئەم بوارە تا ئێستاش زیاتر بە شێوەی سوونەتی بەڕێوە دەچێ و حکوومەت زۆر بە کەمی یارمەتی جووتیاران‌و ئاژەڵدارانی بۆ مکانیزەکردنی کارەکانیان داوە، بەڵام بە هۆی ژینگە و کەشو هەوای لەبار، کوردستان لەم بوارەدا یەکێک لەم جەمسەرە گرینگەکانی ئابووریی ئێران پێک دێنێ.

پێوانەی هێزی کاری تەرخانکراو بۆ کشت و کاڵ و ئاژەڵداری بە پێی ئامارەکانی

ساڵی ١٣٩١:
ئازەربایجانی ڕۆژئاوا: ٣٣٫٣٪
ئیلام: ٢٢٫٨ ٪
سنە: ٢٦٫٥٪
کرماشان: ٢٥٫٧ ٪

پیشەسازی:

بێگومان وڵاتی ئێران هێشتا نەچۆتە نێو قۆناغی پیشەسازییەکی مۆدێڕنەوە، بەڵام کاتێک هەڵسانگاندن لە نیوان پشکی هەرکام لە پارێزگاکانی ئێران بە پێی ماف‌و ئاستی سەرچاوە سروشتییەکانی ئەم ناوچانە ئەنجام بدەین، نادادپەروەرییەکی زۆر گەورە دەبینین. بە پێی ئامارەکانی (ناوەندی ئاماری ئێران – ساڵی ١٣٩١) ڕێژەی تەرخانکراوی هێزی کاری کوردستان لە بواری پیشەسازیدا بەم شێوەیەیە:

ئازەربایجانی ڕۆژئاوا: ٢٤٫٥٪

ئیلام: ٢٨٫١ ٪
سنە: ٢٤٫٩٪
کرماشان: ١٨٫٩ ٪

ئەگەر بە وردی لەم ئامارانە بڕوانین، ناڕاستیی ئەم ئامارانەو نەبوونی هیچ پلان‌و بەرنامەیەک لەلایەن ڕێژیمەوە بۆ دروستکردنی ژێرخانێکی ئابووریی بەهێز لە کوردستان‌دا بەدی دەکرێ. بە پێی هەموو داتا و زانیارییەکان، کوردستان لە ڕووی سەرچاوە سرووشتییەکانەوە، کە لە خاڵە گرینگەکانی دامەزراندن و پەرەسەندنی تێکنۆلۆژی و پیشەسازی لە بوارە جۆراوجۆرەکانن، یەکێک لە دەوڵەمەندترین ناوچەکانی ئێرانە. لێرەدا بۆ سەلماندنی ناڕاستیی ئەم ئامارانە ئاماژە بە چەند خاڵ دەکەین:

یەکەم: ئەگەر ئەم ئامارانە ڕاستیش بن، بێگومان لەچاو دەوڵەمەندیی کوردستان بە سەرچاوە سروشتییەکانەوە، ژمارەیەکی زۆر کەمە.

دووهەم: کوردستان لە ڕووی (پیشەسازی دەستی و خۆماڵی)یەوە هەم بوارێکی بەرفراوان و هەم مێژوویەکی دێرینی هەیە کە بێگومان ئەم جۆرە لە پیشەسازی، لە ڕووی داهێنانەوە موڵکی تایبەتی کوردستانە و لە ڕووی پێوانەکانی ئابووریی و پیشەسازی مۆدێڕنەوە، لە چوارچێوەی کارگا گەلێکی مەحدوددا ماونەتەوە کە هیچ پەرەیەکیان پێ نەدراوە. بەڵام حکوومەت ئەم کارگا خۆماڵیانەشی خستۆتە ڕیزی ئاماری ئاستی پیشەسازی لە کوردستان دا. ئەمە لە حاڵێک دایە کە گەنجی بێکاری کوردستان لە پێناو پەیدا کردنی کار بە لێشاو ڕوو لە شارەکانی تری ئێران دەکەن.

درێژەی:

خۆکوژی

بەر چاو گرتنی ڕاستییەکانی نێوخۆی ئێران‌و کاریگەری لە سەر ناوچە کوردنشینەکان بۆمان دەردەکەوی کە کێشە کۆمەڵایەتییەکان لە ئاستێک دایە کە پێویستە بە تێبینیەکی قووڵترەوە ئەم بابەتە تاوتوێ بکرێتەوە. لێرە بە کورتی لە دوو گۆشە نیگاوە ئەم بابەتە شی‌دەکەینەوە. هۆکارە کۆمەڵایەتییەکان کە مرۆڤ تووشی خەمۆکی دەکا و دواتر کەسانێک پەنادەبەنەبەر خۆکوژی: بێکاری، نەبوونی پشتیوانی ئابووری‌و دەروونی بنەماڵە، ئاڵۆگۆرە کۆمەڵایەتییەکان کە بەناوبانگە بە کەلێنی نێوان وەچە (شکاف بین نسل)، کێشە بنەماڵەییەکان و بە تایبەت لە نێوان خێزان‌دا، چاوەڕوانی لە ڕادەبەدەری باوکو دایکان لە منداڵان بە تایبەت لە بواری خویندن‌دا و هتد. کێشە کۆمەڵایەتییەکان وەکوو ئاڵقەی زنجیر پێکەوە گرێ دراون‌و دەبنە هۆکارێک بۆ . هۆکارە دەروونیەکانیش خۆیان بە چەند دەستەوە دابەش دەبن بۆ نموونە فرۆید خۆکوژی بە سەرکەوتنی وارسگەی (غریزە) مردن (تاناتوس) لە بەرابەر وارسگەی ژیان (ئێرۆس) دادەنی. بیردۆزانی بواری فێربوون. دەروونناسانی بواری ناسین، ئەم دیاردە وەک جۆرێک لە چارەسەرکردنی کێشەکان دیننە ئەژمار. بەڵام زۆربەی دەروونناسان کۆدەنگن لە سەر ئەوەی کە ئەو کەسانەی کە خۆدەکوژن بە جۆرێک گیرودەی نەخۆشییە دەروونییەکان بە تایبەت خەمۆکی. (خەمۆکی بیری خۆکوشتن تا پێنج بەرابەر و هەوڵدان بۆ ئەم کارە تا سێ بەرابەر زیاد دەکا). لەم نەخۆشییە دەروونیەدا ڕادەی «سێرۆتۆنین و نورئێپی نێفرین» (دوو جورە مادەی شیمیایی نێو مێشکی مرۆڤ) دادەبەزێ و دەبێتە هۆی ئاڵۆزی پێوەندیی نێوان نۆروترانسمیتێرەکان لە مەغزدا کە کاریان هاوردەکردنی ئیمپاڵس یان پەیامە لە نیوان دوو نوختە لە مێشکدا. لەم نەخۆشییەدا هێز و توانای مرۆڤ دادەبەزێ، سیستەمی خەو و خواردن تێک دەچێ و نیشانەکانی دیکەی خەمۆکێ دەردەکەون. کە لە ئەنجام‌دا تاک هیچ ڕێگایەکی دیکە شک نابا جگە لە خۆکوژی.

شێوازەکانی خۆکوشتن:

شێوازی خۆکوشتن لە ئێران لە ڕابردوودا بەم چەشنە بوو کە پیاوان خۆیانیان هەڵدەواسی و ژنان ئاگریان لە خۆیان بەر دەدا، بەڵام لەم چەند ساڵانەی دوایەدا زۆرتر خۆکوشتنەکان بە خواردنی حەب ئەنجام دەدرێ. ئەگەرچی خۆسووتاندن لە ناو ژنان‌دا و بە تایبەت لە شاری کەڤناری ئیلام بەردەوامە. ڕەنگە پێویست بە پێناسەکردنی خۆسووتاندن نەبێ، بەڵام ئەم دیاردەیە بە مانای گڕ تێ بەردانی گیانی تاکە کەسێکە بە دەستی خۆی و بە حەز و مەیلی خۆی. خاڵی جێی سەرنج لە خۆسووتاندن‌دا ئەوەیە کە بۆ مەبەستێکی تایبەت ئەنجام دەدرێ. بۆ نموونە بۆ ناڕەزایەتی دەربڕین بە قانوونێکی داسەپاو یان بابەتێکی سیاسی. بە گشتی کەسێک کە خۆی دەسووتێنێ دەیهەوێ هاواری تووڕەیی‌و ناڕەزایەتی خۆی بە گوێی کەسانی دیکە ڕابگەیەنێ و بڵێ کە منیش بوونم هەیە و دەبێ بمبینن. خۆسووتان توندوتیژترین شیوازی خۆکوژییە. بە واتایەک ئەوپەڕی جەورو ستەمێک کە لە تاک دەکرێ بە تایبەت ژنان ئەو تاکە دەیەوێ بەلەناوبردنی خۆی و بەم شێوەیە ناڕەزایەتی خۆی دەرببڕێ. هۆکاری خۆسووتاندن لە ژنان‌دا ئەوەیە کە تاک هێندە لە ژیان و دریژەی ژیان وەڕەز دەبێ کە دەیهەوێ بە یەکجاری لە ژیان خۆی ڕزگار بکا و هیچ ئاسەوارێ لە خۆی بە جێ ناهێڵێ. بە جۆرێک لەو کەسانە کە بوونەتە هۆی گەیشتنی بەم بارودۆخە تۆڵەش بستێنێتەوە.

لە کۆتایی‌دا دەڵێین خۆسووتان لە لە نێو ژنان‌دا بە تایبەت لە شارە کوردنشینەکان‌دا زۆرتر ئەم خاڵانەن:

١- ناڕەزایەتی دەربڕین بەرانبەر بە کۆمەڵگای پیاو سالار ٢- نەبوونی شۆناسێکی دیاری کراو لە ڕووبەڕووبوونەوەی نێوان کەلتووری عەشیرەتی و پێشکەوتوو ٣- نەک حەز لە مردن بەڵکوو تووڕەیی وناڕەزایەتی دەربڕین و هاوارێ بۆ ئاوڕدانەوەیەکی زیاتر لە لایەن کۆمەڵگا و بە تایبەت بنەماڵە. دەتوانین هۆکارگەلێکی دیکەش بۆ ئەم بابەتە ناو ببەین بەڵام سەرەکیترینیان هەر ئەم خاڵانەن کە ئاماژەیان پێ کرا.

ئەزموونگەرایی میل بووە هۆی ئەوەی بەستێنێکی فەلسەفیی پێویست بۆ چەمکی سوودگەرایی پێک بێت. میل وەک ئەزموونگەراکان پێی وابوو کە هەرچەشنە شارەزاییەکانی ئێمە لە ئەنجامدا بەرهەمی ئەزموونە. ئەم بنەمایە رەنگە پێویستی بە بەڵگە هێنانەوە بێت، بەڵام تەنانەت خودی بەڵگەهێنانەوەش بەرهەمی ئەزموونە. ئێمە لەرووی مێژوویی، دەروونناسی و فەلسەفییەوە، هۆ و هۆکارەکان لە دەرەنجامی گەڕانی زۆرەوە دەدۆزینەوە.

ژیان و بەرهەمەکانی جۆن ستیوارت میل

(٣-٧)

ن: پاڵ ستراتێرن

و:مادح ئەحمەدی

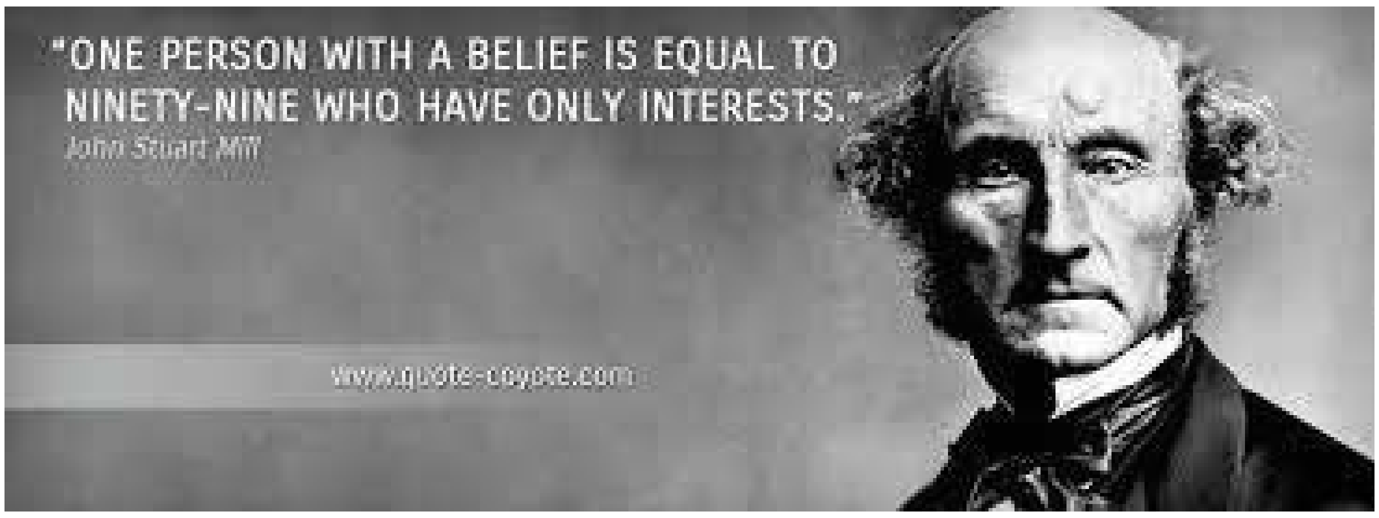

جۆن ستیوارت میل لەساڵی ١٨٤٣دا «سیستمی لۆژیک» ی بڵاو کردەوە و ناوبانگی پێ دەرکرد. ئەم بەرهەمە لەسەر نەریتی ئەزموونگەرایی ئینگلیزی «لاک، برکلی و هیوم» دا دەڕوات، بەڵام ئاوڕ لە فەلسەفەی مێتافیزیکیی دواتری ئەڵمانیا ناداتەوە کە بووە هۆی دروستبوونی کانت و هێگل. (میل باوەڕی بە مێتافیزیک نەبوو، بەڵام مێتافیزیکی ئەڵمانی یەکێک لەو بابەتە دگمەنانە بوو کە بەقووڵی کاریان تێ کرد. هەر وەک لەم بارەیەوە دەڵێ ئۆگری بە فەلسەفەی هێگل «عەقڵ تێک دەدات.») ئەزموونگەرایی میل بووە هۆی ئەوەی بەستێنێکی فەلسەفیی پێویست بۆ چەمکی سوودگەرایی پێک بێت. میل وەک ئەزموونگەراکان پێی وابوو کە هەرچەشنە شارەزاییەکانی ئێمە لە ئەنجامدا بەرهەمی ئەزموونە. ئەم بنەمایە رەنگە پێویستی بە بەڵگە هێنانەوە بێت، بەڵام تەنانەت خودی بەڵگەهێنانەوەش بەرهەمی ئەزموونە. ئێمە لەرووی مێژوویی، دەروونناسی و فەلسەفییەوە، هۆ و هۆکارەکان لە دەرەنجامی گەڕانی زۆرەوە دەدۆزینەوە. واتە گشتگیریان دەکەین، کە ئەمەش بۆ خۆی دەرەنجامی گەڕانە. دەبینین کە رووداوی ئەلف (هەتاو) لە رواڵەتدا رووداوی ب (توانەوەی سەهۆڵ)ی لێ دەکەوێتەوە. هەزاران جار ئەم حاڵەتە دەبینین. بەم پێیە بەو ئەنجامە دەگەین کە «ئەلف» هۆی «ب»یە (هەتاو سەهۆڵ دەتوێنێتەوە.) لە روانگەی میلەوە، هەرچەشنە رامانێکی زانستی بەم پرۆسەیەدا دەرباز دەبێ: یاساکانی لە رێگای ئەزموونی مەیدانییەوە دادەنا.

میل دەیزانی کە ئەنجامگیریی»استقرایی» هەڵەهەڵگرە. بەبێ لەبەرچاو گرتنی ئەوە کە چەند جار بینەری رووداوی هاوچەشن بووبین، بەڵام ئەمە وا ناکا لەوە دڵنیا بین کە جارێکی دیکە شتێکی جیاواز روو نادات. «هەموو قوو(قاز)ەکان سپین» هەمیشە وا دادەنرا ئەمە راستە. تا ئەو کاتەی کە ئۆسترالیا دۆزرایەوە و ئەورووپییەکان لە کۆتای سەدەی هەژدەم و سەرەتای سەدەی نۆزدەمدا بەرەو ئەوێ کۆچیان کرد، دەرکەوت کە قووی رەشیش هەیە. لە مەعریفەی «استقرایی»دا هەمیشە ئەگەری روودانی هەڵە هەیە. سەرەڕای ئەمەش میل پێداگر بوو کە وەها مەعریفەیەک دەکرێ لە چەند رووەوە جێگای متمانە بێ. ئەمەش لە رێگای چۆنیەتیی بەدەستهێنانی ئەو مەعریفەیەوە و هەروەها ئەو بەڵگەی کە پێشکەشی دەکات، دەکرێ بەمیتۆدی ئەزموونی بسەلمێنرێت. ئەگەر مەعریفەیەک لە پێکهێنانی مەعریفەدا پتردا نەخشی هەبێ، دەردەکەوێ کە بنەماکەی بەهێزترە. پارادایمە گشتییەکانی ئەزموون دەتوانن «یاساکان»ی سروشت ئاشکرا بکەن و ئەوانیش بەش بەحاڵی خۆیان دەتوانن لە ئاشکراکردنی یاساکانی دیکەی سروشتدا بەکەڵک بن. ئەوە کە زۆربەی ترشەکان لە بەرامبەر تفت (قلیا)کان خوێ بەرهەم دێنن، ئەو گریمانەیە لای کیمیازانان پێک دێنێ کە رەنگە هەموو ترشەکان لەخۆیاندا توانای ئەوەیان هەبێ لە دژکردەوە لە بەرامبەر تفتەکاندا، خوێ بەرهەم بێنن. دەکرا ئەمە دواتر تاقی بکرێتەوە و زۆر دژکردەی تایبەت لەم رێگاوە ئاشکرا بکرێت.

ئەم جۆرە هەڵسەنگاندنە کاربڕە تەنانەت لە بوارە نازانستییەکانیشدا رەنگە روو بدات. یەکەم: ئەنجامگیریی ئێمە لە کۆمەڵە رووداوێکی بەردەوامی تایبەتدا ئەزموونێکی سادەی تاکە کەسییە. بۆ وێنە بۆمان دەردەکەوێ کە خواردنەوەی زۆری بیرە مرۆڤ سەرخۆش دەکا. دواتر ئەمە دیسان دووپات دەبێتەوە و بەیارمەتیی ئەزموونەکانی ترمان پارادایمێکی تەبا دروست دەکا. خواردنەوەی بڕێکی زۆری شەرابی سێو یان شەرابی ترێ یان ویسکیش مەستمان دەکات. ئەمە بەرەوە دەرەنجامی دیکەمان دەبات: کەواتە خواردنەوەی زۆری هەرچەشنە کحوولێک مەستمان دەکات.

لەمانەش گرنگتر ئەوەیە کەوا کۆمەڵێک ئەنجامگیریی تریش لەمەڕ سەرجەم ئەزموونگەلی خۆمان دەکەین. بەگوێرەی ئەزموونە بەردەوامەکانی خۆمان دەگەینە ئەو ئەنجامە کەوا هەر دیاردەیەک پەیڕەوی هاوئاهەنگییەکی گشتییە. هەڵسوکەوتەکان لەگەڵ ئەوانەی پێشوودا هاوئاهەنگن. بۆمان دەردەکەوێ کەوا سروشتیش بۆ خۆشی لەگەڵ زنجیرە یاسایەک گشتیی دیاردا هەماهەنگە. لە ئەنجامی ئەم هەموو ئەزموونە بەردەوام و بەرینەدا تێ دەگەین کە هەر بەهۆیەک هۆیەکی هەیە. ئەم ئەنجامەش لەرووی مێژووییەوە لە قۆناغێکی دیاریکراوی ژیانی ئێمەدا پەیدا دەبێ، دەبێتە بەشێک لە سیستمی ئەقڵیمان و کار دەکاتە سەر خوێندنەوە فەلسەفییەکانمان. دەبێتە بەشێک لە شێوەی ژیان و بوون و بیرکردنەوەمان.

کاتێکە گەیشتینە ئەم ئەنجامەی هۆیەتی (علیت)، دەتوانین هەنگاوی دیکە هەڵبگرین و لەگەڵ «ئەنجامگیریی دەفعی (دەردراو)» لە رووی زانستییەوە شتی زیاتر بدۆزینەوە. ئێمە رووداوێک ئەزموون دەکەین و رەنگە چەند هۆکاری بۆ بدۆزینەوە. یەکێک دەمرێ: ئێمە هەموو ئەو هۆکارانەی کە رێیان تێ دەچێ، تاقی دەکەینەوە. ئاژەڵێک تۆی دەبڕێتەوە، بەدوای کۆمەڵە هۆکارێکدا دەگەڕێین و هەندێک هۆکاریش لەبەرچاو ناگرین. هۆکارە جیاوازەکان یەکە یەکە دەخەینە لاوە تا دەگەینە وەڵامی راست. ئەمە لە خۆیدا کاردانەوەی دەبێ و باوەڕی ئێمە بەرامبەر بە یاساکانی هۆیەتی بەهێزتر دەکا. بەڵام هەر وەک دەتوانین دەبینین، تەنانەت ئەم «ئەنجامگیرییە دەفعی «ـەش بە تەواوەتی لەسەر بنەمای «ئەنجامگیریی استقرایی»ی پێشوو دانراوە.

بە باوەڕی میل، ئەنجامگیریی»استقرایی» لاوەکی سەرچاوەی سەرجەم مەعریفەی زانستیی ئێمەیە. ئێمە دواجار پشت بەم مێتۆدە دەبەستین. کە لە دوو توخمی بنەڕەتی - ئەزموون و یادەوەری - سوود وەردەگرێ.

بەڵگەهێنانەوەی میل زۆر بەهێزە، بەڵام خاڵی لاوازیشی هەیە. سەرەڕای ئەنجامگیریگەلی لاوەکی - وەک تەبایی و هۆیەتی - بەڵام ئەمە بەڵگەهێنانەوەی جۆن لەسەر ئەزموونگەرایی سەرەکیی هیوم، وەڵامدەری داهاتوو نییە. هەموو مەعریفەی ئێمە کە بەرهەمی ئەنجامگیرییە تەنیا لەسەر هاوئاهەنگیی رووتی رابردوو و ئێستایە. لە سەر ئەو گریمانەیەش دانراوە کە داهاتوو لەگەڵ ئێستا و رابردوودا هاوئاهەنگ دەبێ. بە رای میل ئەو گریمانەیە کە داهاتوو هەر وەک رابردوو دەبێ، پێوەندیی بە مەعریفەی «استقرایی» لاوەکی ئێمەوە پەیدا دەکات. بەڵام ئەمە خاوەن دەورێکی لۆژیکییە. ئەستەمە کەوا «استقرا»یەک ئەوە بسەلمێنێ کە داهاتوو وەک رابردوو یان ئێستا دەبێ - ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو هۆکارە کە سەرجەم پرۆسەی «استقرا» لەسەر ئەم گریمانەیە وەستاوە!

هەڵەی دووەم دەگەڕێتەوە بۆ خودی زانایان. مێتۆدی ئەوان لە دۆزینەوەی یاسا نوێیەکاندا، لەراستیدا پێوەندییەکی لاوازی بە ئەنجامگیریی «استقرایی»ەوە هەیە، یان بەگشتی هیچ پێوەندییەکی نییە. زانا راستییە ئاڵۆزەکان تاقی دەکاتەوە و گریمانەیەک بۆ شیکردنەوەیان پێشکەش دەکا. دواتر بۆ ئەوەی دڵنیا بێ کە لەگەڵ راستییەکانی تر دەگونجێن یا نا، تاقییان دەکاتەوە. ئەگەر بگونجێن ئەوا گریمانەکەی وەک لۆژیک، یاسای زانستی، یان تەنانەت وەک یاسای سروشت دەچەسپێت. بەڵام میل بەم شێوەیە چاو لێ ناکات. بە رای ئەو هەر گریمانەیەک هەمیشە دەکرێ گومانی لێ بکرێت. رەنگە گریمانەی دیکە هەبن کە لەگەڵ سەرجەم راستییەکان بگونجێن. مێتۆدی گریمانەیی بۆ ئەوە کە دەبێ کام گریمانە قبووڵ بکرێ، هیچ رێنوێنییەکی تێدا نییە. (سەرەڕای رەخنەی میل، سەرجەم ئەنجامگیریگەلی دووەمی تێکەڵکەر کە بەرهەمی ئەنجامگیریی «استقرایی»ن ئەم کەمایەسییەیان پێوە دیارە.)

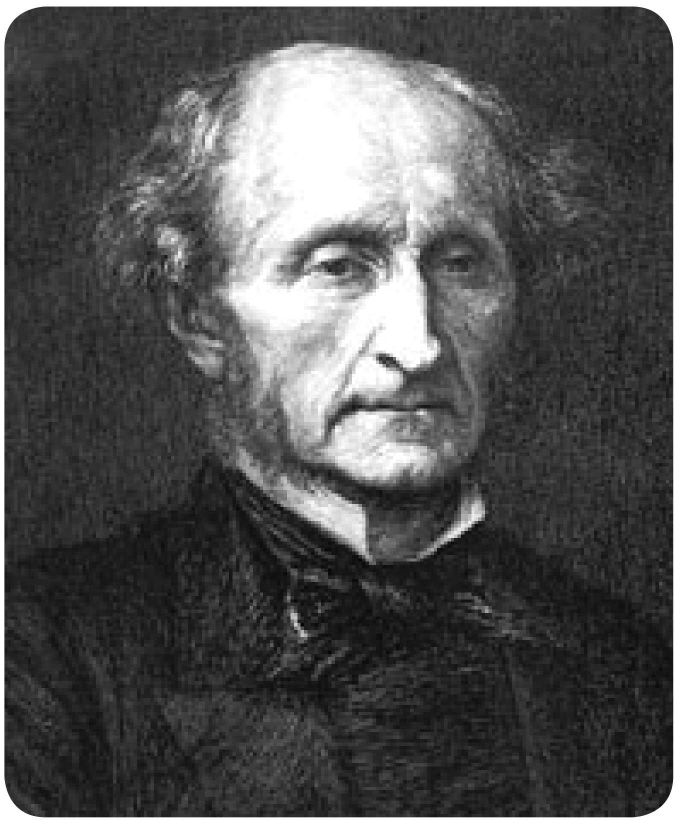

مێتۆدی پراکتیکیی میل، پرسیارێکی رووخێنەری دیکە دەخاتە بەردەم ناوبراو: چۆن دەزانن ئەو دیاردانەی کەوا ئەزموونیان دەکەین، جیا لە ئەزموونی ئێمە، بەشێوەیەکی سەربەخۆ بەدی دەکرێن؟ یان با بڵێین، چۆن دەکرێ بزانین کە شتێک وەک جیهانی راستەقینە و راوەستاو هەیە؟ میل بەردەوام خۆی لەو گریمانەیە دەدزییەوە کە وای دابنێت لەو دیو وشیاریی ئێمەوە جیهانێکی ئەبەدی هەیە. لە باتی ئەوە پێشنیازی دەکرد «مادە» وەک «ئیمکانی بەردەوامی هەست» لە قەڵەم بدەین. ئەو دڵنیا بوو کە «ئەم بۆچوونە لەمەڕ مادە تێکڕای ئەو پێناسانە دەگرێتەوە کە لە جیهانی ئاساییدا بۆی دەکرێت.» رەنگە چیدیکە خەڵکی ئەم جیهانە گشتییە ئەوەندە بەمە قایل نەبن. میل قسەکەی ئاوا تەواو کرد کە مێنتەڵێتیش بریتییە لە» ئیمکانی بەردەوامی هەستکردن». مێشکی ئێمە بریتییە لە زنجیرەیەک لە هەست و هۆش کە وەک « هەودای وشیاری» دەکرێ خۆی بناسێ. بەهەڵکردنی سەرەداوی ئەم هەودایە، یاردەوەری بۆ زەین دروست دەبێت.

ئەم شرۆڤەیە وەڵامی ئەوە ناداتەوە کە لەرووی رۆحی و جەستەییەوە روو دەدا. بەو حاڵەش دەستەواژەی «هەودای وشیاری» بەوشێوەیە کە میل ئاماژەی پێ کردووە، زۆر رەنگی پێشگۆیی پێوە دیار بوو. نیو سەدەی خایاند تاکو «ویلیام جیمز»، دەروونناسی ئەمریکی روونکردنەوەیەکی باشتری سەبارەت بە مێشک و «رەوتی تراو (بزۆز)ی وشیاری» پێشکەش کرد. میل رەنگە یەکەم هەنگاوی بەرەو لای ئەم هەڵێنجانە داهێنەرانە و رۆشنگەرانەیە نابێ.

بە باوەڕی میل ئێمە یاساکانی لۆژیک لە رێگای ئەنجامگیریی «استقرایی»ەوە دەدۆزینەوە. یاساگەلێک وەک یاسای شوناس - شتێک لە یەک کاتدا ناتوانێ خۆی و شتێکی دیکە بێ - بەشێوەی ئەنجامگیریگەلی لاوەکی، بەرهەمی ئەزموونی ژیانی رۆژانەیە. بەهەمان شێوە یاساکانی بیرکاری، بەرهەمی لۆژیکی ئەنجامگیری دیاردەکانە. ژمارەی یەک ئەو گشتیکردنەیە کە بەرهەمی بینینی تاکە تەنەکانە. بەم شێوەیە ژمارەی دوو، ئەو گشتیکردنەیە کە بەرهەمی بینی جووت تەنەکانە. ئەم دوو گشتاندنە جیاوازە هەرلەبنەڕەتدا پێوەندییان پێکەوە نییە، یان بەرهەمی زنجیرەیەک چەمکی ساکاری بنەڕەتیی بیرکارین. کەواتە ٢=١+١ ئەمە دەرەنجامێکی رووتی ئەزموونە و لە هیچ بارێ□کەوە لەرووی لۆژیکی و بیرکارییەوە «زەرووری» نییە. لێرەدا تەنیا ناسینەکە بەرهەم هاتووە، وەک «سەرجەم قووەکان سپین». بەپێی بۆچوونی میل ئەگەری ئەوە هەیە لە داهاتوودا دەرکەوێ کە ١+١ یەکسان نەبێ بە ٢. بەڵام لە سۆنگەی ئەزموونی زۆری تاکو ئێستامانەوە، ئەو راستییە سەلمێنراوە کە ٢=١+١، بۆیە لە دروستیی ئەم بابەتە تەواو دڵنیاین.

لە راستیدا لێرە میل بەپێچەوانەی بۆچوونی باوکی، کە لە بیرکاریدا نۆمینالیست بوو، بەڵگەی دەهێنایەوە. جیمز میل پێی وا بوو کە ١+١ تەنیا پێناسەیەکی ٢ یە و سەرپاکی بیرکاری لەسەر ئەم جۆرە پێناسانە دانراوە. جۆن ستیورات میل کەوتە بەر لێشاوی رەخنە و تووڕەیی ژمارەیەکی زۆر لە بیرکاریزانانی سەدەی نۆزدە. بەتایبەت کەسێکی وەک «ویلیام هیوێل» کە مامۆستایەکی دیاری کامبریج بوو و روانگەیەکی «شهوودی»ی بوو. بە باوەڕی «شهوود گەراکان»، ئێمە قەت ناتوانین بیر لەوە بکەینەوە کە چۆن ١+١ ناکاتە ٢. ئەمە هەر لەبنەڕەتدا گومانی لەسەر نییە. بەم پێیە ١+١ دەکاتە ٢. دەبێ وابێ و رێگایەکی دیکە نییە. سەرجەم بیرکاری لەسەر بنەمای دڵنیایی تەواوی ئەم جۆرە شهوودە بنەڕەتییانە دانراوە.

میل بۆ دەربڕینی دژایەتیی خۆی لەم بارەیەوە، رای گەیاند کە ئێمە ئێستاکە شارەزای زۆر چەمکین کە پێشان هەر بە خەیاڵیشماندا نەدەهاتن. لە سەرپاکی سەدەگەلی ناوەڕاستدا بە خەیاڵی کەسدا نەدەهات کە زەوی خڕ بێ و بەدەوری خۆردا بسوورێتەوە. هەتاکو نیوتۆن هێزی راکێشەری زەویی نەدۆزییەوە، بەبیری کەسدا نەدەهات کە زەوی لە مەودایەکی یەکجار دوورەوە کار بکاتە سەر خولانەوەی مانگ.

بەڵام روانگەی ئەزموونگەرانەی میل بۆ بیرکاری، چەند رەخنەیەکی لەسەرە. رەخنەی سەرەکی لە گرێدانی ژمارەکان بە ئەزموونگەریی ئیمەوە، دەگەڕیتەوە بۆ ناوەرۆکی بیرکاری. لە سنووری ئەزموونی ئێمەدا ژمارەی شتەکان دیارە. لە لایەکی دیکەشەوە دەزانین کە لە بیرکاریدا ژمارەکان بێ بنن. رەخنە و کێشەیەکی لەم چەشنە لە هەندسەی نوێوە سەری هەڵدا کە هەر لەو سەروبەندەدا لە لایەن «لۆبا چڤسکی» بیرکاریزانی روسەوە دۆزرابووەوە. ئەمەش زەبرێکی کوشندە بوو لە روانگەی ئەزموونگەرایانە لەمەڕ بیرکاری. لۆبا چڤسکی ئەوەی سەلماندبوو کە هەندسەی ئۆقلیدسی لەسەر رووپەڕێکدا دەکێشرایەوە و «تەخت» بوو، تاکە فۆرمی هەندەسە نییە. هەندەسەگەلی تەواو جیاوازی دیکە هەن کە لە رووبەرگەلی کەوانەییدا دەکێشرێنەوە. ئەمانە زۆر کەمتر پێوەندییان بە جیهانی سروشتییەوە هەیە. فەزای بیرکاری و فەزای سروشتی هیچیان لە یەکیان ناچێ. ئیدی لێرەدا جیاوازیی تەواوی ئەزموون و بیرکاری دەردەکەوێ.

کوردستان

ئەدەب و هونەر

ژمارە: ٦١٧

١٥ی ڕەزبەری ١٣٩٢

٧ی ئۆکتۆبری ٢٠١٣

ناسیونالیزم و ئەدەبی کوردی

عەلی لەیلاخ

وشەی «ناسیونالیزم» کە لە دوو بەشی «ناسیون» بەمانای «نەتەوە« + (ایسم) کە بەمانی «ناسین» پێکهاتووە کە بەزمانی سادەتر ڕێبازی ناسینەوەوپاراستنی بەرژەوندیی نەتەوەییە، ناسیونالیزم وەکوو چەمکێک کە لە سەدەی نۆزدەیەمدا لە نێو ئەو گەلانە سەری هەڵدا کە هۆشیارییان پەیدا کرد، سەبارەت بە هوورییەتو شوناسی نەتەوەیی خۆیان بە بێ ئەوە دەوڵەتی نەتەوەییشیان هەبێ، بە زمانی سادەتر بریتییە لە دڵسۆزیو خۆتەرخان کردن بۆ نەتەوە یان نیشتمان.

لە ڕێبازی ناسیونالیزمدا «نەتەوە» وجوودێکی گیاندارەو وەکوو هەر گیاندارێکتر خاوەنی یاساو تایبەتمەندیی ژیانی خۆیە. بە پێی ئەم وتەیە دەتوانین بڵێین: ناسیونالیزم ئایینی ناسینو زیندووکردنو پاراستنی میللەتە.

لە سەرەتادا ناسیونالیزم لە جیهاندا دژکردەوەیەک بوو بەرانبەر بە داگیرکەران! ئەگەرچی کاکڵو بنەمای دووردرێژترە بەڵام هەتا شۆرشی فەرانسە وەکوو بزووتنەوەیکی گشتیو خەڵکی نەبوو. تاکوو لە سەرەتای سەدەی نۆزدە وڵاتانی دیکەی گرتەوەو لە کۆتایی هەمان سەدە بە هۆی ئەوە کە بە سەرتری فەرهەنگیو ڕەگەزیی پاساو کرا، ڕژیمە توتالیتەکانی «نازیزم» لە ئاڵمانو «فاشیسم» لە ئیتالیای لێکەوتەوە. بەهەمان شێوە لەنێو تورکو عەرەبو فارس ناسیونالیزمی داڕێژراو بەسەر «خۆسەرتربینینی ڕەگەزیی» بیرۆکەی «پان تورکیزم «و» پان عەرەبیزم» ی لێکەوتەو کە هەرکام لەم سیستمە حکوومەتییانەدا، بۆ سڕینەوەی نەتەوەکانی دیکە وەکوو کوردو ئەرمەنی، هەوڵی زۆریان داوە.

جێی ئاماژەیە کە ناسیونالیزمی هزریی لە رووخانی ئوردووگای سوسیالیزمی مارکسیزم لێنینزم رۆڵیکی بەرچاوی هەبوو. چۆنکە خەڵکی بەشدار لەم بزووتنەوە کە بە پاساوی یەکگرتنی جیهانی، بەرژەوەندیی نەتەوەیی خۆیانیان تێدا نەدەبینی. لە ئێرانیش لەدوای شکست هێنانی ئێران لە شەڕ لەگەڵ رووسیا، ناسیونالیزم هاتە نێو ئەدەبیاتی سیاسیو وەکو چەمکێکی هەرە گرنگ چاوی لێدەکرا.

ئەدەبی کوردی شوێنی سەرهەڵدانی ناسیونالیزمی کوردی

ناسیونالیزم کە بۆ خۆی دیاردەیەکی فیکرییو مۆدێرنەو سەرەتا لە لایەن چەند بیردۆزو زانایانی ئەم بوارە تیوریزەو شرۆڤە کرا، کەسانێک وەکوو «ئارنست گێلنەر» و»بەندیک ئەندرسۆن»و ئێریک هۆبزبام» کەهەر کام بە جۆرێک ئاوریان لەم بابەتە نوێیە داوەتەوە چۆنکە خودی ناسیونالیزم لایەنو بۆچوونی جۆراوجۆری تێدا هەیە. ئەگەرچی ڕێبازی ناسیونالیزم بە پێچەوانەی زۆرێک لە ڕێبازەکانی دیکە وەکوو»لیبرالیزمو سۆسیالیزو کۆمۆنیزم و هتد، کە هەر کام لەمانە فیلەسوف وتیۆریسینی تایبەتیان هەبووە بەڵام ئەم چەمکە هەرە گرینگە تا ناوەڕاستی هەشتاکانی سەدەی بیستەم بێ فیلەسوفو رۆشنبیری تایبەت بووە، هەتا لە سەرەتای هەشتاکان ئەو چوار بیردۆزە بیرۆکەو کتێبی تایبەتیان لەسەر ناسیونالیزم نووسی.

بەدوای بڵاوبوونەوەی بیرۆکەی ناسیونالیزم لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاستو گۆڕانکارییە جیهانییەکان کوردیش بەرەبەرە لەگەڵ ئەم چەمکە فیکرییو سیاسییە ئاشنابوو. هەروەکوو وڵاتانی دیکەیش رۆشنبیرانو نووسەرانو هەڵسوڕانی بواری فیکرییو فەرهەنگی ببوون بە جڵەوکێشو پێشەنگی ناسیونالیزمی کوردیو بانگەشەی نەتەوەخوازیو سەربەخۆ بوونیان دەکرد.

ئەگەر یەکێک لە خاڵە هاوبەشەکانی نەتەوەیەک «زمان و ئەدەبیات» بێت و بووژانەوەی زمان، زیندووکردنەوەی میللەتێکو ناسنامەی مێژوویی لە بەرچاوبگرین کەوایە ئەحمەدی خانی» شاعیرو نووسەری کورد رێبەرێکی مەزنو ناودارە لەم بارەوە.

ئەحمەدی خانی کە لە ساڵی ١٦٥٠ لە دایک بووە پێش لە تیۆریسیونە جیهانییەکان هەستی بە گرنگایەتی زمان کردووەو هەوڵی بۆ داوە، ئەو بە نووسینی چیرۆکی»مەم وزین» زمانو ئەدەبی کوردی بەشێوەی (مکتوب)و نووسراوە، ورووژاندوە کە بۆ خۆی دەڵێ:

«دا خەلق نەبیژێتن کو ئەکراد

بێ مەعریفەتنو بێ ئەسڵو بونیاد»

هەربۆیە چیرۆکی «مەم وزین» سەرنجی مێژوونووسانو رۆژهەڵاتناسانی راکێشاو لەو پەیوەندییەدا «ئۆسکارمان»رۆژهەڵات ناسی ئاڵمانی دەڵێت:»مەم وزین» رەنگینترین شوێنەوارو میراتی ئەدەبی کوردییە«

ئەگەر قسەی «لۆرد ئەکتۆن» لەبەرچاوبگرین کە دەڵێ: تاراوگە«تەبعید» بێشکەی ناسیۆنالیزمە« هەروەها «بەندیکت ئەندرسۆن» ئەم بۆچوونە قەبووڵ دەکاتو لەگەڵ چەند تیوریسیەنی دیکە کە ناسیۆنالیزمی ئەورووپا لە دەرەوەی ئەورووپاوە لەدایک بووە، دەتوانین بڵێین بەپێی ئەمانە ناسیونالیزمی کوردیش لەدەرەوەی سنوورەکانی کوردستان شکڵی گرتو پەروەردەکراو دوایی شۆربووە بەناوکۆمەڵگای کوردی! بەرچاوترین کەس دەتوانین ئاماژە بە «حاجی قادری کۆیی» بکەین کە بە پێچەوانەی ناوەکەی نەچوو بۆ تەوافی کەعبەی ئایینی بەڵکوو وەکوو نیشتمان خۆشەویستێک کاتێک بە هۆی باری نالەباری کۆمەڵگای خۆی کە ئەویش دیاردەی «کۆلونالیزمی» داسپاوی ئەوکاتی عوسمانی بوو، سەری خۆی هەڵدەگرێو لە ئەستەمبوڵ نیشتەجێ دەبێ.

شاعیرو تێکۆشەر حاجی قادرکۆیی (١٨٧٩/١٨١٧) یەکێک لە ناسراوترین رۆشنبیرانی بزووتنەوەی ناسیونالیزمی کوردییە، کە کاتێک لە دوورەوڵات گیرسایەوە، لە قەرەباڵغیو غووربەتی ئەستەمبوڵ خۆێ ون نەکرد، بەڵکوو بە تیرامانو روانیینی سەردەمیانە بوو بە یەکێک لە گەورەترین داهێنەرانی بزاڤی نەتەوە خوازی. حاجی قادر وەک شاعیرێکی رەخنەگر سەرەتا بە گژ کەمتەرخەمیو خەمساردی مرۆڤی کورددا دەچێت هەتا پڵتۆکێکیان لێبدا بۆ بەخەبەر هاتنەوە لە خەونی رەشو ناخۆشی دواکەوتوویيو ژێرچەپۆکەیی کە دەڵێ:

گەڵێکم بیستووە پەستیو بڵندی دەوڵەتتان ئەمما

جیهان نەیدیوە پەستی وا میسالی حاڵی کوردستان!

حاجی قادر لە ئەستەمبوڵ بە چەمکی» نەتەوەو، دەوڵەت نەتەوە« ئاشنا دەبێتو هەروەها دەبێتە مامۆستای منداڵانی تاراوگەنشین، بەتایبەت منداڵانی بەدرخانییەکان کە ئەو منداڵانە بە پێی ئامۆژگاری و دڵسۆزییەکانی حاجی قادر لە کۆتایی سەرەتای سەدەی بیستەم رۆڵێکی بەرچاو دەگێڕن لە ئاستی بزووتنەوەی ناسیونالیزمی کوردی دا.

ئەگەر هەستی دوورەوڵاتی شاعێرێک وەکوو نالی کە دەچێتە ئەستەمبوڵ، نوستالیژیایەکە فەردی و لە وەسفی رابردوو دایەو ویستی نیشتمانیی نالی لەدەشتی شارەزوور زیاتربالا ناکات.

قوربانی تۆزی رێگەتم ئەی بادی خۆش مروور!

ئەی پەیکی شارەزا بە هەموو شاری (شارەزوور)

بە پێچەوانەوە ئیحساسی حاجی قادر ناسیونالیزمێکی گشتیو نیشتمانییەو هەنگاونانێکە بەرەو داهاتوو.

پێویستە بگوترێ ئەوەی حاجی قادر لە ئاستی ئەدەبیاتو شێعر باسی لێدەکاتو هەر لەم رێگایشەوە دەچێتە نێو کۆمەڵانی خەڵکەوە، دوابەدوای ئەو خەباتکارانێک وەکوو شێخ عوبەیدوڵای نەهری دێنە میدانی خەبات وتێدەکۆشن بە کردەوە خەونو خۆزگاکانی حاجی قادر بە دی بێنن!

هەربۆیە «ئۆلسن» شۆرشی شێخ عوبەیدوڵلا بە لە« دایکبوونی وشیاریی نەتەوەیی کورد دەزانێت».

کەسایەتێکی دیکەی بواری ئەدەبو شێعر کە بۆ هەستی نەتەوایەتی کورد هەوڵی زۆری داوە، «پیرەمێردە« (١٩٥٠/١٨٦٧). پێرمێرد دوای ئەوە کە نزیک بە ٢٥ساڵ کە لە دوورە وڵات ژیاوە، کە دەگەڕێتەوە شاری خۆی هەگبەیەکی بە نرخی هەیە لە بیروباوەری نیشتمان پەروەرییو ناسیونالیزمێکی هزرییوسەردەمیانە هەمان دەرکردنی «رۆژنامە« و تێکۆشانی «رۆژنامەگەری یە «

پیرەمێرد بە کەڵک وەرگرتن لە ئەزموونی وڵاتانی دیکەی جیهان لەوسەردەمەدا باش دەزانی کە بۆ زیندووکردنەوەی رەگ وریشەی داری نەتەوەخوازی تەنیا بە چاپ کردنی رۆژنامە نیە، هەربۆیە بۆ بەخشینی هەستی شانازیو سەربەزی چین وتوێژەکانی کومەڵگا دەست دەکابە سازکردنی کۆمەڵێک سەمبۆلی مێژوویی لە ئەفسانەو حەقایەتەکان بە باشی بۆ پێش بردنی هەستی ناسیونالیزمی کوردی کەڵک وەردەگرێت. چیرۆکی کاوەی ئاسنگەرو ئاگری نەورۆز و...

لە لای پیرەمێرد کەلتوور رەمزی نەتەوەییەو لە لای حاجی قادر زمان. هەرچەند ئەم دوانە گرێدراوی یەکترنو لە خاڵە هاوبەشەکانی ناسیونالیزمن.

جێگای ئاماژەیە ئەگەرچی کورد بە درێژایی مێژوو لەسەر پاراستنی خاک و وڵاتی خۆی هێرشی کراوەتەسەرو بە سەدان و هەزارانی لێکوژراوە، بەڵام تاکاتێک پرۆسەی ناسیونالیزم دەستی پێنەکرد ئەو کوژراوانە شەرەفی «شەهید»یان لەسەر دانەنا بوو. ئەمە «پیرمێرد»ی شۆرشگێر و شاعیر بوو کە یەکەمجار «شەهید» بە مانای گیان بەخشین لە پێناوی خاک و وڵاتی هێنایە نێو ئەدەبیاتی کوردییەوە!

پێ ناوێ بۆ شەهیدی وەتەن شیوەن گرین

نامرن ئەوانەی وا لە دڵی میللەتا دەژین!

بە وتەی «ئەندرسۆن»(زمان و بوارەکانی زمانەوانی /چاپ) بنچینەی وشیاریی نەتەوەیی دادەڕێژن، ئەمیش هەر ئەو فاکتەرانەیە کە «پیرەمێرد لە ئاستی نەتەوەخوازیدا زەحمەتی زۆری بۆ کێشا.

بەدوای ئەحمەدی خانیو حاجی قادرو پیرەمێرد زۆر شاعیری دیکەیش وەکوو قانع، هێمن، هەژار، پەشێو، شێرکۆ بێکەسو.... بە هونەری خۆیان خزمەتیان بەم بزووتنەوە کردووە، تائێستاش هەر لەرێگەی هونەرمەندانو نووسەرانی دەروەستەوە ئەم رەوتە لە ئارادایەو رۆژبەرۆژ ناسیونالیزمی کوردی بە وێنەی بزووتنەوەیەکی فیکرییو فەرهەنگی بۆ دەسکەوتێکی بەنرخی سیاسی» بەرەوئاقاری بەرینوباشتر دەروات. هەروەها چۆن فەرهەنگوئەدەب یەکەم بێشکەی پەروەردەو راهێنانی نەتەوەخوازی کورد بووە، هەتا ئێستا ناسیونالیزمی کوردی بە پێچەوانەی نەتەوەکانی دیکە وەکوو تورک وعەرەب، فیکری ترین وئینسانی ترین ناسیونالیزمە. کە هیچکات نەتەوەی کوردی بەرزتروسەرتر لە نەتەوەکانی نەزانیوەو تەنیا دژ کردەوەیەک بوە بەرانبەر بە «کولونالیزم» ودەسەڵاتی داسەپاو.

سەرچاوە:ناسیونالیزم وسەفەر/مەریوان وریا قانع/گزیدەای از مقالات «لوکاچ»

هەڵچینی

شامگا و گونجیشک نەوەی ئێستا و داهاتوو بە لێدان نادەن

مستەفا شێخە

باش و خراپ دوو وشەی زۆر سەیر و سەمەرەن. رەنگە ئەو خوێنەرە بەڕێزە خوێندەوارانەی بەقەرایی تووکی سەری پیاوێکی سەر رووتاوە کتێبیان خوێندووەتەوە و خولەکانی خوێندنیان تێپەڕاندووە و کۆمەڵێک بەڵگەنامەیان لە سەریەک کەڵەکە کردووە، بەم رستەیە پێبکەنن و بڵێن جا باش و خراپ بە کوێدا سەیر و سەمەرەن.

منی قەڵەم بێبڕشتی کۆڵەواری زەینکوێر، هەر ئەوەندە دەزانمو زەین و فکرو هۆشم لەوە زیاتر بڕ ناکات. دەزانم هەم وشەی «باش» سەیرە و هەم وشەی «خراپ» زۆر سەیرە. دیارە کەس مافی ئەوەی نییە بیروباوەڕ و بۆچوونی خۆی بەسەر کەسانی دیکەدا بسەپێنێت. هەر بەم هۆیەشە داوا ناکەم ئێوە بەم دوو وشەیە پێبکەنن. ئەم دوو وشەیە لەوپەڕی سەیر و سەمەرەییدا زۆریش هەژارن. نەک ئەوەی لەبواری مانایەوە هەژار بن، بەڵکوو هەژارییەکەیان لەوەدایە، دەکرێ هەر کەس بەمەیلی خۆی سواری ملیان بێت. ئەم دوو وشە سەیر و سەمەرانە لە زمانی کوردیدا وەک ئاوەڵناو کەڵکیان لێوەردەگیرێتو هەمیشە بەدوای ناوێک دادێن. لە هەمووی سەیرتر ئەوەیە دەکرێ لە دوای یەک ناودا جێگۆڕکێ بە هەردووکیان بکەی و بەمەش کەس ئەنگوستی سوڕمان نانێتە دەمیەوە. هەموو خوێنەرانیش لە نەخوێندەوارێکی ئەڵف و بێتکە نەدیتووەوە تا دەگاتە مامۆستایەکی خاوەنی بەڵگەنامەی بەرز بەرز بەرزی خوێندەواری پێیان سروشتییە و پێی پێناکەنن. هەر لەناو خۆماندا کە زیندەوەرێکین دوای چەندین ملیۆن ساڵ توانیومانە لە سەر دووپێ راوەستینو لە کاتی بێکاریدا دوو دەستیشمان بە ئەم لاو ئەولای خۆماندا شۆڕ بکەینەوە، باش و خراپمان تێدایە. دەکرێ هەموو ئەو رستانەی ئاوەڵناوی «باش»یان تێدایە، جێگەی ئاوەڵناوەکەیان بە ئاوەڵناوی بەرانبەر واتە «خراپ» بگۆڕین. بۆ وێنە دەتوانین بڵێین پیاوی باش یان پیاوی خراپ و ژنی باش یان ژنی خراپ.

دوای ئەوەی هەم ژن و هەم پیاوی ئەم سەردەمەمان پیاوخراپ کرد، دەکرێ ئەم ئاوەڵناوە بۆ شتی بێگیانیش بگوازینەوە. بۆ وێنە لە رستەیەکدا کە وشەی تەلەفزیۆنی وەک ناو تێدایە، بڵێین تەلەفزیۆن باشە، یان تەلەفزیۆن خراپە. من سەبارەت بە تەلەفزیۆن تێدا ماومەتەوە و نازانم بڵێم باشە یان خراپە. بەڵام لەو کاتەدا پێکەنینم زیاتر دێت. چونکە ئەم تەلەفزیۆنە جارهەیە باشە و جار هەیە خراپە. لێرەدا ناچارین بەدوای وشەیەکی دیکەدا بگەڕێین کە ئەویش وشەی «رێژە»یە. ئەم رێژەیەش کە زیاد و کەمیی هەیە و لە بەرزی و نزمی دایە، ئەوەندەی دیکە کارەکەمان لێ چەتوون دەکات. ببوورن ئەم وشەی «چەتوون»ەشم لە «چەتین»ی تورکانەوە دزیوە، یانی من نەمدزیوە، نازانم چەند ساڵ بەر لەمن دزیویانە. با بگەڕێینەوە سەر ئەم تەلەفزیۆنە کە بە «رێژە»یەکی بەرچاو ژیانی پێ تاڵ کردووین. شەڕە حیزبمان پێشان دەدات. ژنان فێری مۆدەی جۆراوجۆری جلو بەرگ دەکات. بە پێشاندانی فیلمی دڵداری، هاوسەرە ئاشق و مەعشووقەکانمان لێ دەکاتە دوژمنی قەستە سەری یەکتری. زمانمان دەشێوێنێت و زمانی نەتەوەکانی دیکەمان بەسەردا زاڵ دەکات.

بەڵام لە نیشتمانی ژێردەستەی ئێمەدا ئەم تەلەفزیۆنە خێرێکی زۆری بۆ منداڵان هەیە. ئەویش نازانم «باش»ـە یان «خراپ»ـە. هەر ئەوەندە دەزانم منداڵانی لە کۆڵ کوتان و لێدانی ماموستای قوتابخانە کردووەتەوە.

ئێستا کە چەند رۆژێکە وەرزی خوێندن لە رۆژهەڵاتی کوردستان دەستی پێکردووە، ئەم تەلەفزیۆنە کاری منداڵانی زۆر هاسان کردووە. هەرچەندە «خوێندن بە زمانی خۆمان سووچ و توانە بۆمان» و خوێندن بە زمانی فارسییە، بەڵام بە هۆی تەلەفزیۆنەوە منداڵانی نەتەوەکانی دیکەی ئێران بەر لەوەی بچنە بەر خوێندنی مەدرەسە، باش لەم تەلەفزیۆنە فێری فارسی دەبن. دیارە لە ئاکام دا ئەوانیش وەک دایک و باوکیان کوردییەکەیان وەک تورک دەڵێ قارشمیش دەبێت و بە سەرەد و بێژینگ و هێلەگیش کوردی و فارسیەکەیانت بۆ لێک ناکرێتەوە.

ئەوەی جێگەی سەرنجی منە ئەوەیە ئیدی ئەوان وەک گەورەکان نین کە لە بێ کارەبایی و بێ تەلەفزیۆنیدا دەستیان بە خوێندن دەکرد و وەک ئەوان بێ پێشەکی بەسەر زمانی فارسیدا ناکەون. بەر لە چوونە مەکتەب دەیان سروودیان بە مەبەستی پتەوکردنی زمانی شیرینی فارسی فێر دەکرێتو کەمتر روو دەکەنە ئەم زمانە مێوخۆشەی خۆمان. لە ناکاو و بێ پێشەکی بەسەر وشەی «شامگا»دا ناکەون و وەک ئێمەی فارسی نەزان وانازانن کارێکی لەمجۆرەیان لەگەڵ شاهەنشا کردووە و ناکەونە بەر شووڵی تەڕی ماموستا. یان لەکاتی دابەش کردنی بڕگەکانی وشەی گونجیشکدا، بە دەربڕینی بڕگەی یەکەم لەفرقەی پێکەنین نادەنو قینو غەزەبی مامۆستا ناوروژێنن. لێرەدایە دەڵێم تەلەفزیۆن بە «رێژە»یەکی بەرچاو» باش»ـە. ئەوکاتەی ئێمە دەستمان بە خوێندنی زمانی فارسی کرد ئەم تەلەفزیۆنو ڤیدیۆ و کامپیوتێرو شتانە نەبوون. بۆیە هەتا مەشکەی زگمان ئێشا بە وشەی شامگا و دابەشکردنی دوو بڕگەکەی گونجێشک پێکەنین و دوو لەڕووی ئێوە، پەرژینێکی بەگوڵ بێت، لەڕوومان هەڵنەدەهات پاژی یەکەمی بە تەنیا بڵێینەوە. منداڵانی ئەمڕۆش بە پێچەوانە وردە وردە وایان لێدێت بە زمانی خۆمان پێبکەنن، بۆیە دەڵێم باش و خراپ زۆر سەیر و سەمەرەن.

نووسینێکی بەپێزو وەرگێڕانێکی بەهێز

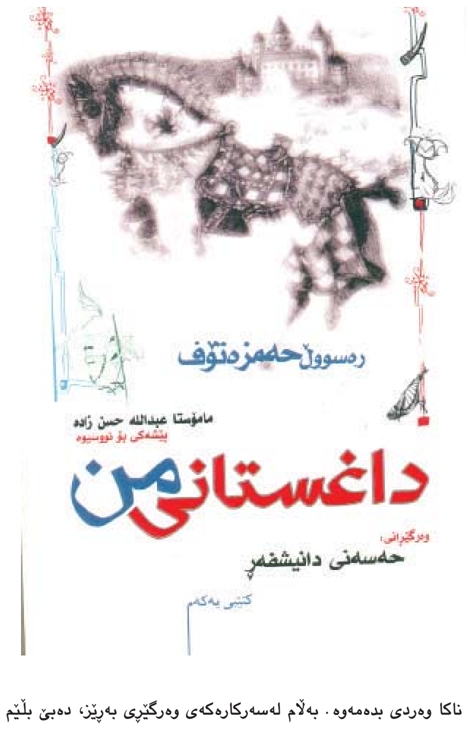

لەم دوایانەدا وەرگێڕانێکی نوێی «داغستانی من» لە نووسینی «ڕەسووڵ هەمزەتۆف» بڵاوبۆوە. وەرگێڕی ئەمجارەی «داغستانی من» حەسەن دانیشفەرەو بەرهەمەکەش لەلایەن چاپخانەی رۆژهەڵات بڵاوبۆتەوە. پێشەکیی ئەم وەرگێڕانە نوێیە بە قەڵەمی مامۆستا عەبدواڵڵا حەسەنزادەیە. حەسەنزادە لە بارەی ئەم وەرگێڕانە نوێیە دەڵێ: وەرگێڕانێکی نوێی «داغستانی من».

ئەمنو زۆر لە ئێوە خوێنەرانی بەڕێز لەمێژە کاک حەسەن وەک شاعیرێکی خۆشمرخو زمان پاراوو ناسکخەیاڵ دەناسین. ئەو لە وەسفدا دەستێکی باڵای هەیە، شێعری نیشتمانی زۆر بەهێزی هەن، لە شێعری دڵداریدا یەکجار بەتوانایەو با لێی لەهەرا بدەم لە شێعری داشۆرین «هجو»یشدا [هەرچەند زۆر باوی نەماوە]، قوتابییەکی باشی شێخڕەزای تاڵەبانییە. بەڵام بەشبەحاڵی خۆم لەمەوبەر کاری وەرگێڕان «ترجمە«م لێنەدیبوو.

ئەمجارە کاک حەسەن لەمەیدانی وەرگێڕاندا تواناکانی خۆی تاقی کردنەوەو چونکە دەخۆشی ڕا دەدی لەجیاتی ئەوەی لەو وردە کارانەوە دەست پێبکا یەکپێ بەگژ کارێکی گەورەدا چوو. ئەو «داغستانیمن»ی ڕەسووڵ هەمزەتۆفی کردە کوردیو چاکیشی کردە کوردی. چونکە پێیوابوو لە پێوەندی کاری وەرگێڕاندا ئەمن ئەزموونێکم هەیەو دەتوانم تێبینیو ڕێنوێنییەکەم لەسەر کارەکەی هەبێ، وەرگێڕاوەکەی پێش چاپ بەمن نیشان داو داواشی لێکردم هەر تێبینییەکم هەبێ بەڕاشکاوی لەگەڵی باس بکەم. ئەمن ئەو هەلەم بە دەرفەتێک زانیو بەخۆشحاڵییەوە قەبووڵم کردو سەرتاپای وەرگێڕاوەکەم خوێندەوە. پێشتر باسی نیوەرۆکی کتێبەکەو کارەکەی هەمزەتۆفم کردو پێویست ناکا وەردی بدەمەوە. بەڵام لەسەرکارەکەی وەرگێڕی بەڕێز، دەبێ بڵێم نایشارمەوە لەبڕێک شوێن هێندێ وردە تێبینیم لەسەر کارەکەی هەبوون کە بە دڵفرەوانییەکی بێوێنەوە پێشوازی لێکردن. بەڵام هەقی خۆیەتی بڵێم ئەو وردە تێبینییانە هەر بەشی ئەوەندە بوون کارێکی جوانیان پێ جوانتر بکرێ، ئەگینا تێبینییەکانم ئەوەندە کەم بوون کە بە کتێبێکی ٦٠٠ تا ٦٥٠ لاپەڕەییەوە هەر دیار نەبن.

لێرەدا بەباشی دەزانم یەک دوو تێبینی لەسەر دەر ببڕم. یەکەم: ئەم کتێبە لە زمانی فارسییەوە کراوەتە کوردیو ئەگەر وەرگێڕاوەکە کەموزۆر جیاوازییەکی دەگەڵ دەقە ئەسڵییەکە هەبێ، وەرگێڕە فارسییەکە لێی بەرپرسە، چونکە کاک حەسەن بە ئەمانەتی تەواوەوە وەریگێڕاوەتەوە سەر زمانی کوردی. دووهەم: کاک حەسەن لەناوچەی پیرانشاری رۆژهەڵاتی کوردستان لەدایک بووەو هەوڵی داوەو چەند ساڵێکیشە لەهەولێر پێتەختی هەرێمی کوردستان دەژی، کە هەردووکی ئەم ناوچانە لە باری شێوەزارەوە بەسۆرانی دەمێردرێنو سروشتییە کە کەمتاکورتێک شوێنەواری ئەو شێوەزارە بەزمانی وەرگێڕانەکەیەوە دیار بێ. بەڵام بەباوەڕی من چەندی پێویستە خۆی لە شوێنەواری ناوچەیی دوور ڕاگرتوەو بەڕاستی نەک شێوەزارێک، بەڵکوو زمانی کوردیی لەکارەکەیدا بەکار هێناوە.

ئەوەی سەرەوە بۆچوونی من لەسەر کاری نووسەرو وەرگێڕی کتێبی «داغستانیمن» بوو کە حەزم کرد دەریببڕم. پێم وایە زۆر لە ئێوە خوێنەرە بەڕێزەکان دوای خوێندنەوەی بەرهەمەکان لەگەڵم هاوڕا دەبنو سروشتییشە کە هێندێ کەس ڕایەکی دیکەیان هەبێ. بۆ هەردووکی ئەوانە ڕێزو خۆشەویستیو بۆکاک حەسەنی بەڕێزیش ئاواتی سەرکەوتنم هەیەو چاوەڕوانی بەرهەمی تازە بەتایبەتی دیوانی تێکڕای شێعرەکانی لێدەکەم کە تائێستا چاپو بڵاوی نەکردوونەوە. ئێستا بۆچیو لەبەر چی؟ دەبێ بۆخۆی وەڵام بداتوە.

عبدالله حسنزادە

ژوئەن [حوزەیران]ی ٢٠١٣

KURDISTAN

The Organ of Kurdistan Democratic Party-Iran

NO: 617 7 Oct 2013

ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژنامەی «کوردستان» لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێت دا:

www.kurdistanukurd.com
info@kurdistanukurd.org info@kurdistanukurd.com
www.kurdch.tv Hotbird:6 13 MHz 11642
polarization: Vertical-SR: 27500 - FEC

تەلەفوونی تەشکیلاتی نهێنی:
+9647508578190
Kdp:Tashkilat.kdp92@gmail.com
Tashkilat82@yahoo.com

بەر لە ماڵاوایی

کارەساتی لامپیدوسا، زەنگێک بۆ وەخەبەرهێنانی ویژدانە نووستوەکان

قادر وریا

لە هەر جێیەک مەرگو کوژرانی مرۆڤەکان دەبێتە بەشێک لە ڕووداوەکانی ڕۆژانە، خەڵک وردە وردە عادەتیان پێ‌دەگرن‌و ئەو هەستیاری‌و دژکردەوانەیان نامێنێ کە پێشتر بەرامبەر بە هەواڵی ئەو جۆرە ڕووداوانە هەیانبووە. لە ڕۆژگاری ئەمڕۆدا دەتوانین تەقینەوەکانی عێراق، ئەو تەقینەوانەی ڕووژانە لە بەغدا و کەرکووک گیانی خەڵک دەستێنن بە نموونە بێنینەوە. یا پەلاماری بەکریگیراوانی ڕێژیمی ئێران بۆ سەر موجاهیدینی خەڵق لە کەمپەکانی ئەشرەف و لیبرتێ لە نێو خاکی عێراقدا. یا کوشتنی کۆڵبەران‌و کاسبکاران لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە هۆی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی کە بووە بە فەقەرەیەک لە ڕووداوەکانی ڕۆژانە.

سەردەمانێک، سەربڕینی مرۆڤە جیابیرەکان بە تایبەتی ڕۆژنامەنووسان، نووسەران، هونەرمەندان لە ئەلجەزایر بە هۆی ئیسلامییە توندڕەوەکان، ئەوەندە ببوونە ڕۆژانە کە خوێنەران، گوێگران‌و بینەرانی ڕاگەیەنەکان، عادەتیان پێکردبوون. تیرۆری ڕێبەران و تێکۆشەرانی کوردی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیش لە لایەن تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی لە کوردستانی عێراق، تورکیە‌و ئورووپا، لەو تیپە ڕووداوە ڕۆژانانە بوون کە ئەگەر بۆ ماوەیەک دووپات نەببانەوە، نائاسایی دەهاتنە بەر چاو. تەنیا ئەو کاتانە گۆمی ڕاهاتن بەم تاوان‌و کارەساتانە، دەشڵەقا کە ڕووداوە خوێناوییەکان، گەورەتر ببان‌و ژمارەی قوربانییەکانیان ئەوەندە زۆر بوایەن کە خەڵکی دەوروبەر‌و ویژدانی گشتیان ڕاتڵەکاندبا. لەو کاتانە دابوو کە هەستت دەکرد ویژدانەکان تا ڕادەیەک جووڵاون‌و خەریکە جموجۆڵێک، هەوڵێک، تەکانێک بۆمشوورخواردن لەو تاوانانە یا لانیکەم کەمکردنەوەیان، وەڕێ دەکەوێ.

مەرگی پەناخوازان، ئەو کەسانەی لە دەست هەژاری‌و ستەم و توندوتیژی وڵاتی خۆیان بە جێ دێڵن‌و بە دوای ئەمنییەت‌و کارو ئازادی‌دا، ڕوو دەکەنە ئورووپاو ئوستralیاو هتد، ساڵانێکی دوور و درێژە بووە بە شتێکی ئاسایی. وای لێهاتووە بڵاوبوونەوەی هەواڵو ڕاپۆرتی مەرگی تاقولۆقەو چەندین کەسیی ئەوان، سەرنجی کەمتر بینەرو خوێنەرێکی میدیاکان ڕادەکێشێت‌و تەنیا ئەو کەسانە بە بیستن‌و بینینیان دڵیان دادەخورپێ کە کوڕو کچیان،خوشکو برایان، ژنو منداڵیان، دایکو باوکیان، لەم ڕێگایانە دان. دەبێ چەند جاری دیکە، پەناخوازان، بەلەم بەلەم و پاپۆڕ پاپۆڕ لە نزیک لێوارەکانی ئەندۆنێزی، ئوستralیا، ئیتالیا،دوورگەکانی سیسیل‌و لە ئاوەکانی نێوان تورکیەو یۆنان‌دا بخنکێن، تا ڕاگەیەنەکانی جیهان‌و ویژدانە خەوتووەکان، بۆ ماوەیەک خۆیانی پێوە خەریک بکەن؟

ئەو کارەساتەی شەوی٣ی ئۆکتۆبری ئەمساڵ (١٠ی ڕەزبەر) لەنزیک دورگەی لامپیدوسای ئیتالیا بە سەر نزیکەی ٥٠٠ پەناخوازی سۆمالیایی‌و ئێریترەیی هات‌و مەرگ و بێسەروشوێنبوونی زیاتر لە ٣٠٠کەس لەوانی لێکەوتەوە، خەریکە دەبێتە ئەو ڕووداوەی کە ویژدانە نووستووەکان وەخەبەر دێنێ. ڕاگەیەندرانی ماتەمینی گشتی لە ئیتالیاو هاودەردیی پایەبەرزترین کاربەدەستانی ئەو وڵاتە لە گەڵ لێقەوماوان، هەر وەها بەرزبوونەوەی دەنگی ڕەخنە لە یاساکانی ئیتالیا دژ بە پەناخوازانی نایاسایی لە نێو خەڵکی ئەو وڵاتەدا، بەشێک لە کاریگەرییەکانی ئەو کارەساتە لە سەر ویژدانی گشتیی خەڵکی ئەو وڵاتەن. بەڵام شەپۆلی کاریگەرییەکانی ئەو کارەساتە، لە ئتالیا تێپەڕیوەو بووە بە شەپۆلێکی جیهانی. چونکە وەک ئانجلینۆ ئالفانسۆ وەزیری دەرەوەی ئیتالیا گوتی ئەم تراژیدییە هەر تایبەت بە ئیتالیا نییەو هی هەموو ئورووپایە.

ئانتۆنیۆ گۆترێس بەڕێوەبەری ڕێکخراوی کۆچەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان، وێڕای قەدرزانی لە دەوڵەتی ئیتالیا سەبارەت بە هەوڵەکانی بۆ ڕزگارکردنی پەناخوازە لێقەوماوەکان باسی گەشەی ڕوو لە زیادبوونی پەناخوازان وبەرەوژوورچوونی مردنی پەناخوازان لە ئاوەکانی دا کرد. فرانسیس کرپۆ، لێکۆڵەری تایبەتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ کاروباری پەنابەران، ڕەخنەی لە سیاسەتەکانی یەکیەتیی ئورووپا لە بارەی پەنابەرانەوە گرت و وتی:» دەکرا پێش بە مەرگی ئەو پەناخوازانە بگیرێ». ناوبراو لە کۆڕی گشتیی ساڵانەی نەتەوە یەکگرتووەکان دا وتی: تەنیا بە هەنگاوی سەرکوتکەرانە ناتوانین لە گەڵ کۆچکردن بە شیوەی نایاسایی بەربەرەکانی بکەین، ئەم سیاسەتە تەنیا دەسەلاتی قاچاغچییەکانی دەریا زیاد دەکا. کرپۆ داوای لە کۆمەڵگەی نیودەولەتی کرد ئیمکاناتی کۆچکردنی قانوونی زیاتر بکا. ئەو گوتی «گەمارۆکان نابێ ئاوارەکان و کۆجبەرانی نایاسایی بگرنەوە، بەڵکوو دەبێ ڕوویان لەو خاوەنکارانە بێ کە کار بە کۆچبەرانی نایاسایی دەدەن. بەڵام هێندێک لە هەڵوێستە سیاسییەکان لە بەر دەم ئەو ئامانجە، ڕێگرن.» ئەو گەورە کاربەدەستەی نەتەوە یەکگرتووەکان پێی وایە کە دەبێ وڵاتانی پەنادەر(خانەخوێی پەناخوازان)یش بیرکردنەوەیان لە بارەی جۆراوجۆریی کولتوورەکان بگۆڕێ.

سەرنجراکێش ئەوەیە لە کاتیکدا دنیا سەرنجی خۆی بڕیوەتە سەر چارەنووسی دڵتەزێنی مسافیرانی ئەو کەشتییە، لە ئیتالیا هێندێک کەس و لایەن هەڕەشەی ئەوەیان کردوە دژی داڵدەدان و وەرگرتنی ١٥٥ پەناخوازی ڕزگاربوو لە لایەن دەولەتی وڵاتەکەیان، سکالا دەکەن! بولدرینی سەرۆکی پارلمانی ئیتالیا لەو پێوەندییە دابوو کە وتی سەرکوت، هیچ گرفتێک چارەسەر ناکا. دەبی بیر لە هۆکارەکانی ئەو ڕاکردنانە بکرێتەوە. هۆکارەکە پێشێلکرانی مافی مرۆڤە. بەڵام بیرو ڕای چەوت و سەقەت، لە گەڵ ئەمە دا نین!

لە ساڵی ٢٠١٢ جیهان، خاوەنی ٤٥ میلیۆن پەناخواز یا کۆچەر بووە. هەر لە ساڵی ٢٠١٣ دا کە هێشتا چەند مانگیشی ماوە ٣٥ هەزار پەناخوازی ئێریترەیی، سۆماڵیایی و سووری بە شیوەی نایاسایی هاتوونە نیو وڵاتی ئیتالیا. ژمارەی ئەو پەناخوازانەی هەر لە مانگی سێپتامبردا، لە ئاوەکانی مێدیتەرانە دا خنکاون، نزیک بە هەزار کەس دەبێ.

چارە چییە؟ چ بکرێ بۆ ئەوەی ئەو جۆرە کارەساتانە دووپات نەبنەوە و ویژدانی مرۆڤایەتی تووشی ئازار نەبێتەوە؟ بێگومان چاوخشاندنەوە بەو یاسا و بەربەست و ڕێوشوێنەتوندانەی لەبەردەم کۆچی نایاسایی هەن، ئەم جۆرە کارەساتانە و قوربانیانی ڕێگای چوونی نایاسایی بۆ ئورووپا و ئوستralیا وئەمریکا و هتد کەم دەکەنەوە. بەڵام ئایا دەکرێ هەر وڵاتێک شەڕو توند و تیژی و قاتی و قڕی و برسییەتی وبێکاری و بێنانی و بێمافیی لێیە، خەڵکەکەی هەمووی بار بکەن و بچنە ئەو وڵاتانەی ژیان و ئاسوودەییان تێدایە؟ چ بکرێ بۆ ئەوەی خەڵکی هێندێک بە شی جیهان، بە لێشاو ڕوو نەکەنە هێندێ بەشی دیکە و لە وڵاتی خۆیان بمێننەوە؟

بەڵێ دەبێ بیر لە هۆکارەکانی راکردن لەو ولاتانە و لەو بەشانەی جیهان بکرێتەوە و چارەسەریان بۆ بدۆزرێتەوە. چارەسەری زۆر لەو کێشە و گرفتانەش بێ پشتیوانی و یارمەتیی جیهانی، لە توانای خەڵک و دەولەتان خۆیان بەدەرە. جا ئەو کێشە و گرفتانە چ لەسەرکاربوونی سیستەمی سیاسیی زۆردار و بێکیفایەت بن، چ قەیرانی ئابووری، شەڕی نیوخۆیی ، زۆربوونی حەشیمەت و هتد.

لە شاری مەریوان شانۆی سەرشەقام بەڕێوەچوو

هەشتەمین فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی شانۆی سەرشەقامی مەریوان ڕۆژی ١٠ی ڕەزبەر، بە بەشداری چەندین گرووپی شانۆ لە ئێران‌و کوردستان‌و وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان بەڕێوە چوو .

مەریوان بەهۆی ئەوەی زیاتر لە ٧ ساڵە فستیڤاڵی شانۆی سەرشەقامی لێبەڕێوە دەچێ بە پایتەختی شانۆی سەرشەقام لە ئێران ناوی دەرکردوە.

لە سەرشەقام بە شێوەی شانۆ ئازارەکانی خەڵک، مەسەلەی ژینگە، کێشە کۆمەڵایەتییەکان، بەتایبەتی ئازار و مەینەتییەکانی ژنان لە کۆمەڵگەی ئێراندا و.... نیشان دەدرێن. هونەری شانۆی سەرشەقام گرنگییەکەی لەوەدایە توانای پێوەندی گرتنی لەگەڵ زۆربەی جەماوەر بە تایبەت لاوان، ژنان، مێرمنداڵان و.... هەیە. لە شانۆی سەرشەقامدا ژنان نەخش و ڕۆڵێکی کاریگەریان لەم هونەرەدا هەیە.

به یادی قوربانییه کۆچبەرەکان
ئیتالیا خولەکێک بێدەنگی‌و ڕۆژێک ماتەمینی گشتی رادەگەیەنێ

ڕۆژی پێنجشەممە ١١ی ڕەزبەر بەرامبەر بە ٣ی ئۆکتۆبر، بە هۆی غەرق بوونی کەشتییەک کە هەڵگری کۆچکردوانی ناقانوونی بووە، لە نزیک جەزیرەی «لامپەدوزا»ی ئیتالیا تا ئێستا زیاتر لە ١١٣ تەرم لە ئاو دەرهێنراون‌و ژمارەیەکی زۆریش بێسەروشوێنن، کە لە نێویان‌دا منداڵان و ژنانی دووگیان دەبینرێن. بەم بۆنەیەوە لە ئیتالیا ڕۆژێک ماتەمینی گشتی ڕاگەیەندرا. «پاپفراچسکو» ڕێبەری کاتۆلیکەکانی جیهان وێڕای هاوخەمی خۆی، ئەو ڕووداوەی بە مایەی شەرم زانی‌و گوتی: «ئەمڕۆ ڕۆژی فرمێسک و غەمە«. ناوبراو هەروەها خەمساردی لە ئاست هەلومەرج‌و گیانی کەسانێک کە لەدەست برسیەتی و کۆیلەیی ڕادەکەن و بۆ ئازادی لەگەڵ مردن دەستوپەنجە نەرم دەکەن، بە مایەی شەرم زانی.

زۆرتری ئەو پەنابەرانە خەڵکی وڵاتانی ئیریترە، غەناو سوماڵی بوون.

کازیوە ساڵح وەک براوەی ٢٠١٣ی خەڵاتی نەجیب مەحفوز بۆ چیرۆک و ڕۆمان دەستنیشان کرا

نووسەری کورد خاتوو کازیوە ساڵح توانی لە نێوان ١٠٦١ نووسەردا خەڵاتی «نەجیب مەحفوز»ی ساڵی ٢٠١٣ بۆ چیرۆک و ڕۆمان بەدەست بێنێ. هەروەک لە سەرچاوە و پێگە ئەلیکترۆنییەکەی نووسەر کازیوە ساڵح‌دا هاتوە، ناوبراو جگە لەم خەڵاتە، لە بواری چیرۆکدا دوو جار براوەی خەڵاتی ئامیتای ئیتالیایە بۆ ئەدەب و هونەر، خەڵاتی نەتەوە یەکگرتووەکانی بۆ بەهرەی سەرکردایەتی کردن، کاندیدی خەڵاتی پۆڵ یوزی کانادای بۆ ئەو کەسانەی کاریگەریان لە سەر ڕەوتی بەرەو پێشچوونی فرەنەتەوەیی هەیە لە نێو کۆمەڵی کانادایی‌دا، بۆخۆی دەستەبەر کردوە.

«ئازادی»، (کاری نیک ئاهەنگی کەوسەر) – لە سایتی «ڕوزآنلاین» وەرگیراوە.